

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Güngör Tekçe

Zâfir Konağında Bir Tuhaf Zaman

ANI

YKY

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

ZÂFİR KONAĞINDA BİR TUHAF ZAMAN

Güngör Tekçe 1937'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni, İÜ Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1965'te metin yazarı olarak İstanbul Radyosu'nda çalışmaya başladı. 1973'te tiyatro yayınları müdürü olarak İzmir Radyosu'na atandı. 1998'de program yapımcılığı göreviyle İstanbul Radyo'suna döndü. 2002'de emekli oldu.

İlk şiir ve çevirileri 1956-1964 yılları arasında *Varlık* dergisinde çıktı. Uzun bir aradan sonra şiirlerini 1992'den başlayarak *İnsancıl*, 1998'den sonra *Varlık*, *Papirüs*, *Öküz*, *E*, *Kitap-lık* dergilerinde, kitap eleştirilerini *Cumhuriyet Kitap'ta* yayımladı. Radyo oyunları "*Cihangir'in Bir Günü*", "*Kimsecikler Eline Su Dökemez*", "*Oynamazsan Nazlı Yârim*", "*Gülistan Palas*", "*Türkü*" 1973'ten başlayarak TRT-1'de yayımlandı.

Şiir kitapları: *Sabah mısın* (Broy, 1994), *Büyükklere Kuşlu Mektuplar* (Era, 1996), *Kuşlu Mektuplarım Döndü* (Era, 1996), *Seğiren* (Hera, 2001, Cemal Süreya 2001 şiir ödülü).

GÜNGÖR TEKÇE

Zâfir Konağında Bir Tuhaf Zaman

ANI

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 2491
Edebiyat - 772

Zâfir Konağında Bir Tuhaf Zaman / Güngör Tekçe

Kitap editörü: Tamer Erdoğ n
Düzelti: Mahmure İleri

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık A. .
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 0905-34-00015

1. baskı: İstanbul, Nisan 2007
2. baskı: İstanbul, Mart 2008
ISBN 978-975-08-1231-6

  Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A. . 2006
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A. .
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/yapikrediyayinlari](https://www.facebook.com/yapikrediyayinlari)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle  yesidir.

ZÂFİR KONA/INDA BİR TUHAF ZAMAN

Demir mandal indirilir. Sürgü çekilir. Pantufla terlikler üst katta, orta katta, alt katta. Geceyi ürkütmekten sakınarak, tükleri üfler gibi söndürölür lambalar. Odalara çekilirler. En genci yetmiş yaşını arkalamış konak halkı sofalara, salonlara, merdiven başlarına seslerini bırakarak taştan lahitlerine dönerler. Rüzgârın saatidir. Sabaha dek yüzyıllık koltuklara sığmaz, kapı tokmaklarını çevirmeye çalışır, ayağı kayar, kapaklanır, ceviz masaya tutunarak kalkar, ne yapsa etse okunmuş rüyalarına sızamaz Zâfire Halanın. Zâfire Hala ki yaşlılıktan kapanan gözlerini sonuna dek açmayı başarırdı gözkapaklarına yapıştırdığı selobantlarla. Parmak kadardı ve bir parmağın yetişebileceği her yerde ve her daim oradaydı. Kardeşlerin, amca çocuklarının, teyze çocuklarının, dayı çocuklarının vazgeçilmez pusulasıydı ve bir o kadar da incelikti. İşte tam bu anda –şaşırtmasın sizi– cep telefonuma ısrarla basıyorum ve hep aynı noktaya basıyorum ve hep aynı yanıt: Mesaj yok. Geçmişten alacağım hangi mesaj bana el verir de o inceliği anlatabilirim?

Hatırlıyorum: Bir odada gelin –o, Tavşanlı’dan gelmiş, kerhen de olsa kabul edilmiş tek gelin– bir türlü bitmez işiyle, tabak çanakla ağız dalaşına tutuşur... bir diğerinde –ilk asker empresyonistlerden– Mehmet Ali Laga resim yaparken top patlasa duymaz ve rahatsız edilirse gerçekten top patlar... ailesini inanılmaz bir rastlantıyla yıllar sonra bulmuş Fatma Hala, amca oğlu Kadir Beye Dicle’de kekle nehirde geçerken bir günlük kocasını nasıl sulara kaptırdığını anlatırken... İngiltere’deki öğretim üyeliğinden emekli olup dönen Kadir Bey dinlerken yarı açık gözlerle uyumayı nasıl beceriyorsa... ve daha pek çok şey, Zâfire Halanın görünmesiyle birbirine eklenir –bu sözü bilselerdi cahilliğime verirlerdi– bir sinerji doğardı. Gelin hanımın monologuna Laga’nın gülümsemesi eklenirken söze

giren Fatmanım –altta kalacak değil ya– bu sefer kocasının ölümünü şen şakrak anlatır ve Kadir Beyin de gözleri gerçekten açılırdı.

Bence, üst katta oturan Suphiye Teyzeyle kocası “mektupçu”luktan emekli Selim Beyin şansları gerçekten üst katta oturmalarıydı: Zâfire Halanın çekim alanı o yaştan sonra yukarıya yetişemiyordu. Suphiye Teyze aileyi hiç sevmemiş ve sonsuza dek sevmemek için üst kata kapatmıştı kendisini. Bana gelince: Beni severdi. Ne de olsa ben “yarımkan”dım. Bir yanım orta kata, öbür yanım İzmir’in Tire ilçesine uzanıyordu. Bir Suphiye Teyzeyle bakıyordum, bir Zâfire Halaya: ikisi de –dinsel hiyerarşinin üst basamaklarına çıkmış– babalarından kalma, el üstünde tutulmaya –aynı zamanda otoriteye– alışmışlardı. Tek farklılık otoriteyi sağlama biçimleriydi.

Bense dağları seviyordum. Beşiktaş’ın ortasında bir konaktan dağlara çıkmak zor olsa da. Elinde olsa gerçekten dağlara gönderecekti beni Mâlik Bey. Evdeki yetişmelerden biri dışındayken –yemeğini götürürdü– hiç kimseyle konuşmayan Mâlik Bey. Bahçenin gizli bir köşesinden hayalet gibi geçer, odasına kapanırdı. Ben yeni yetmeydim ve o çok uzun boyluydu. Daha önce hiç görmediğim –ve sonra da hiç göremeyeceğim– renkli otlar vardı ve ünlü bir ilaç firmasına o otlardan ilaç üretti. Yüksek eğitimini Almanya’da tamamlamıştı, kimyagerlik diploması İkinci Dünya Savaşı’nda üniversiteye düşen bir bombayla kaybolmuştu ve düşmanların arasında yaşıyordu. Çok eski bir arkadaşı, bir zamanlar İstanbul valisi –bizimkilere göre deli doktoru– Fahrettin Kerim Gökay göz kulak oluyordu ama o bile kaçırılamıyordu o casusları. Her fırsatta odasına giriyor, uyurken formüllerini çalıyor, büyük paralarla başka casuslara satıyorlardı. Bahçenin duvarına tırmanmış, penceresine doğru yürüyordum. Sonra nedense sıkıldım, döndüm. Ertesi gün kıyamet koptu: Ellerin arasında kocaman kayalar, hadi diyormuş, hadi biraz daha, biraz daha... yıllarca ele geçiremediği casus bir adamlık yere kadar gelmişken... Bazı geceler cın cın cınlardı üst kattan Almanca, İngilizce, Fransızca küfürler. Hane halkının bir bölümüne göre küfürdü, bir diğer bölümüne göreyse hikmetli sözler söylüyordu, dinlemek gerekirdi...

İki konak...

*Yansıyan bir evdi
Bir yüzdü havuzda
Ev yıkıldı
Yüzü yüzler götürdü
Ve boáaltıldı havuz
Kentın sokaklarında áimdi
Akar gider unutuá.*

Kar yağmıştı ve tutmuştu. Ne bir araba, ne otobüs, ne tramvay... gölgeler bile donmuştu. Babamın kucağında, bata çıka, gece karanlığında konağa gidiyorduk. Kabakulak olmuştum, ilaçlar kâr etmemişti, yönetimi annem ele almıştı ve bu iş bu gece bitecekti. Kim bitirecekti? Büyük amca. şeyh efendi. Çın-gırağı çaldık, ikiletmediler, sarılıp öpüşmeler, halimi hikâye etmeler, büyük salona almalar. Ortada çini soba yanıyordu ve ben titriyordum. Tavandan sarkan avize her şeyi saydamlaştırmıştı ve her şeyi açık seçik gördüm: Herkesin elleri, kolları, boyunları, saçları bembeyazdı ve yüzleri simsiyahtı. şeyh efendi bu: Kapısına yüz sürmeye gelenler upuzun bir sıra oluşturmuştu, hiçbirini dönüp bakmadı ve ben en arkada –neyi beklediğimi bilmeden– dikildim. İşte orda, yaşamımda ilk kez iltimasla tanıştım: İsmimle çağırdı büyük amca, önümdekiler iki tarafa açıldılar ve ben gerile gerile en öne geçtim, dibine oturdum. Saçımı okşadı, okudu üfledi, bir süre havaya baktı, bir şeyler söyledi, yine okuyup üfledi ve yüzüme tükürdü. Ben de doğal bir refleksle ona tükürdüm. Ortalık karıştı, beni apar topar dışarı çıkardılar ve kaçırdılar. Ne babam kızdı bana, ne de annem, çünkü ikisinin de yüzü aydınlıktı.

Küçük bir odaya aldılar sonra (küçük diyorsam şimdinin orta boy salonu). Akriba taallukat çevremizi sarıp babamı ve annemi teselliye çalıştılar. Ben de –gerçekten ne olduğunu bilmeden– inceden bir ağlama tutturdum. Sonunda beni de kucaklarına alıp öpmeye –yine ne olduğunu bilmediğim– birtakım şeyler hediye etmeye başladılar. O kadar ilgiyi taşıyamadım, gözlerimi kapattım, ayaklarım suya değdi, her şey kayıyordu, her şey dibe çöküyordu, sanki birileri gözkapaklarımı açtı, sarkıtlar ve dikitlerin arasında dolaşmaya başladım, deniz dibi mağarası hiç görmediğim balıkları, yosunları, pırıltılı taş-

larıyla ağırlıyordu beni, çevremde görünmez bir duvar vardı ve koruyordu, bana dokunmadan her şeyi çekip birbirine karıştırıyordu burgaç, Abdülhamid Han'ın elinden çıkmış sediri, altın makasları, bahüleri, gümüş mangalları, buhurdanlıkları, atlas minderleriyle konağı çekip ayaklarımın altına seriyordu. Orda kalmışız o gece ve ertesi sabah uyandığımda kabakulak geçmişti. Çocukluk hastalıklarının hepsini geçirdim, çok ağırlı, çok ateşli geçirdim, ama hiçbir sayrılığında konağa götürmediler bir daha, sanırım uzaktan hayır duayı yeterli gördüler...

Yıllar sonra, bir gün türbeye gittim, tanımadığım insanlar bezler bağlıyorlardı parmaklıklara, mumlar yakıyorlardı; özür dilemek için gittim büyük amcaya, hiçbir şey söylemedi bana. Şimdi hâlâ orada, restore etmişler türbeyi, geceleri ışıklandırıyorlar, ama gitmiyorum, herkesin büyük amcası, büyük dedesi olmuş orada yatanlar, tanırlar mı beni? Tanır diyorlar, belki bildikleri bir şey vardır.

Bir kitabımın ilk iki dizesidir: “Tüm yaşamım boyunca zıpladı ardımsıra/altı yaşında yitirdiğim top”

O konakların bahçelerinde yitirdiğim toptur, Menderes bulvarları, anlı şanlı Barbaros Bulvarı geçmeden önce, köşede-ki teyzenin avuç içi bakkalından –bayram sabahları verdikleri bahşişle– topaclar, elma şekerleri aldığım. Nedense o günlerin el öpmeleri, çikolataları, fondanları unutuluyor da o bahçede yitirdiğim top hep aklımda. Yarın gitsem bulurum belki. Başka çocukların yitirdiklerini de bulurum, ama onları da aldıktan sonra ne kalır bizden o bahçelerde? Koskoca dünyanın merkezinde ne kalır?

Beşiktaş ki en azından bir soyun gözündeki merkeziydi dünyanın. Velinimetleri Abdülhamid Han Yıldız Sarayı’nda değil miydi? İnsan utanır da önüne bakıp susardı. Tâ beş yüz yıl öncesinde koskoca Barbaros Hayreddin Paşa’lar, Kılıç Ali Paşa’lar... o kaptan-ı deryalar Beşiktaş kıyısındaki yalılardan açılmamış mıydı denizlere? Kanuni’nin yazlık sarayı neredeydi? Osmanlı’nın Osmanlı olduğu dönemlerde, Anadolu’dan gelip Rumeli’den seferlere katılan memleket evlatlarının toplandığı yer Beşiktaş’taki meydan değil miydi? İlmiye sınıfı mensupları neden buraları mesken tutmuşlardı? Nedim değil midir, ünlü gazeline “Beşiktaş’a yakın bir hâne-i vîrânımız vardır” diyen? Onca vüzera, vükela, bendegân, rical konaklarıyla şenlenmiş başka mevki var mıdır? Saraylar, camiler, medreseler, sıbyan mektepleri, dergâhlar, hasbahçeler... Sen çocuksun daha... “Der-saadet’te bir payitaht”tır Beşiktaş. Bakma, geçmişte bazı aklevveller ayağını sürümeye kalkmış ya, Patrona Halil’ler, Kabakçı Mustafa’lar... hak bulmuş yerini. Bilmiyorlar huzurun, rahat uyumanın değerini. Koskoca Abdülhamid Han’a yan bakanlar da çıkmadı mı? Yedi Sekiz Hasan Paşa bir yumrukta nasıl devi-

riverdi Ali Suavi'yi? Ya, "Bomba Olayı?" Ermeni komitacıların eline ne geçti? Allah'ın yazdığı olur sonunda. Günü dolmuş ki çekildi. 31 Mart ayaklanması olmasaydı iyiydi ya. Benim bildiğim, karıştıranlar olmasa doyum olmaz suyun seyrine... dedi, Zâfire Hala. (Abisinin Abdülhamid'e karşı çalıştığını hiçbir zaman bilmedi.) Ve o kutsanmış mekânı hiçbir zaman terk etmedi. Belki birkaç kez tenezzülen Kadıköyü'ne, birkaç kez de Boğaz'daki dost yalılarına ziyaret dışında. Örneğin Galata'nın, Kasımpaşa'nın ya da Edirnekapi'nın yalnızca adlarını duydu. Daha sonraki kuşaksa "Sen ne güzel bulursun gezsen Anadolu'yu" teraneleriyle oyalandı. Ondan da sonraki kuşak içinse yapılacak bir şey yoktu: Çünkü İstanbul Anadolu'ydü artık...

Üzeri tozla örtülmüş göller gibiydiler. Derin ve kıpırtısız. Tek bir susineğinin dokunuşuyla sarsılan ve uzun süre toparlanamayan. Mekânları sabit, zamanları hangi kapıdan girsen boşluğa açılırdı. Bir gölge oyununda, arkalarda bir yerlere kondurulmuş, zor seçilebilen figürlerdi. Bedenleri saydam mıydı? Öldüklerinde çoktan ustalaşmış ölülerdi. Kuşgöçüren fırtınasının kanatlarına binip gittiler.

Tireliydi. İzmir'in Tire'sinden. Bir yelpazenin yaprakları gibi açılıp kapanırdı Suphiye Teyzem. En ince deliklerine kadar kapanmış odada bir esintiydi. İmbat, Kordonboyu'nu bir ucundan tutup taşımıştı Beşiktaş'a. Sen onlardan değilsin, derdi bana. Gözleriyle alt kattakileri imlerdi. Siz de, derdim. Omuzlarını silkerdi. Gözünde metelik kadar değeri yoktu ki onların. Peki ya kocası? Zâfir ailesinden Selim Bey? Sevecenlikle bakardı. Kravatını düzeltirdi. Bana biraz fazlaca sıkıyor gibi görünürdü ama sesi çıkmazdı Selim Beyin. Zaten fısıldayarak konuşurdu. Sürekli kalkıp otururdu. Annem ve babamla ziyarete giderdik bayramlarda. Fındıklı lokumlar ikram ederlerdi. O denli huzurluydu ki yüzü. Bir ikondan kaymış gibiydi. Suphiye Teyze hiç istifini bozmadı, o ise bir otomat gibi –ama ne kadar zarif– devinirdi. Şerbet alır mısınız, oğlumuzda bir çikolata daha, çayımızı şimdi demleriz, halka sever misiniz (son yıllarda yeniden görünen halka o zamanlarda da modaydı), kolon-ya mı? İşte orada Suphiye Teyzenin yüzünden bir gülümseme geçerdi, çünkü İzmir'den getirilmiş özel esans nihayet hatırlanmıştı. Hane halkına hiç sunulmayan esans. Hatırlı konuklara özel olarak. “Usul ve erkân dairesinde” özenli bir hoşgeldin partisine dönerdi o onbeş dakikalık “sizi görmeden olmaz”lar. İzin alır kalkardık ama aklım orda kalırdı. Dantelli mendil içinde bir küçücük altın, kimbilir ne zamandan saklanmış, sanki unutmuşum ya da düşürmüşüm gibi avucuma sıkıştırılıverir, camekânlı kapılara kadar uğurlanırdık.

Bana ne kaldı Selim Beyden? Sürekli kalkıp oturmak. Bir yerde masamıza doğru, ya da ne bileyim evimize tanıdığımız –veya tanımadığımız– gencecik biri gelince derhal ayağa kalkıp selamlamak. Şaşıyorlar, fenalık falan mı geldi diye bakıyorlar. Yirmili yaşlara kadar çok yorulmuş olmalı ki altmışlık birini

görünce hiçbir kırıdamıyor, ben de içten içe kızıyorum Selim Bey'e, öyle de davranılır mıydı çocuklara, hatta büyük de olsalar bir kuşak sonrakilere.

Annemin ilkokul öğretmeni –geçen yüzyılın başlarında oluyor bu– çocuklara büyüklerinin ne iş yaptığını sorarmış. O dönemlerin anlatımıyla ne ile iştigal ettiklerini. Amcasının mesleğini söylemezmiş annem. Çünkü o mektupçuymuş. Koskoca ailede bir mektupçu. Yani ordan oraya mektup taşıyan biri. Utanırmış, bilmiyorum, dermiş. Gerçekten de mektupçuymuş Selim Bey. Yani mektubî efendi. Osmanlı devletinde sadrazam, nazır ve valilerin yazışmalarını yürüten görevli. Eni konu eğitim gerektiren bir iş. Vilayetteymiş. Kısaca yazı işleri müdürü. Sonunda üzerine varınca söyleyivermiş annem. Kısık sesle, ancak öğretmenin duyabileceği sesle. Şaşırmış öğretmen, sonra annemin başını okşamış, aferin demiş, benden selam söyleyin beyefendiye. Ağlamaya başlamış annem, kapıyı vurup çıkmış, eve gelince odasına kapanmış, feryat figân, tutturmuş öğretmen benimle alay etti diye. Bir gün... iki gün... sonunda haber vermiş büyükleri Selim Amcaya. Ne yapсын amca? Oturup bir güzel yazmış yeğenine. Diyesiymiş ki “Üzülme kızım, ben bir masa başında çalışıyorum. Resmi yazılar –resmi yazıyı anlamayacağı için silmiş, devlet dese onu da bilmez– senin diğer amcaların gibi büyüklere yakışır işler yapıyorum, yazılar yazıyorum, ya da yazılanlara mühür vuruyorum. Evden eve koşan postacıları da küçümseme ama ben o değilim”... Yüzü gülmüş annemin. Benim amcam yazardır diye dolaşmaya başlamış. Gerçi o mühür vurmada bir şey anlamamış ama madem ki yazardır, mühür de vurabilir diye düşünmüş. Gerine gerine dönmüş okuluna. Bir daha da hiç kaçmamış.

Mektubî efendinin başına bir gün bir şey gelivermiş. Üzerinde adı yazılı bir zarf uzatmışlar. İçinde ne olduğunu bilmiyor. Üstelik uzak bir yerlerden. Hiç aklına gelmeyen, ummadığı bir şey. Bırakıp gitmişler. Düşünmeye başlamış. Açsam mı, açmasam mı? Bir kaç gün geçmiş öyle. Bırakanlar yine çalmış kapısını. Açmadınız mı? Hayır, demiş. Hayatınız beyefendi, demişler, hayatınız! Dursun bakalım, demiş, sonra açarız. Silsile-i meratip, hiyerarşi, sıra düzeni. Üst bürokrat ne olsa. Kanunda yeri

var mı, yok mu? Ya içinden olmayacak bir şey çıkarsa? Zarf içinde durursa sen onu bilmezsin, o seni bilmez. Açılırsa giz olmaktan çıkacak, göze ayan beyan görünecek. Sonunda dayanamamış, bismillah deyip açmış. İçinden Suphiye Hanım çıkmış.

Sonunda eşya kendi arasında konuşmaya başladı. Günaydın, tünaydın, iyi geceler. Araları pek iyi değildi. Sıcak bakmıyorlardı birbirlerine. Biri yüz yıllık bir şezlong, öbürü üç günlük bir yapma çiçek. Uçuk benizli şal üstünde cart kırmızı abajur. Ama her gün de selam al selam ver olmazdı ki. Yavaş yavaş laf atmalar, kışkırtmalar, afili tavırlar... sonra baktılar ki yerlerinden kalkıp kıracak dökecek halleri yok, sessizce küsüp çekildiler köşelerine. Yine dayanamadılar, kıpırdanmalar, küçük jestlerle birbirinin gönlünü almalar, kaşla göz arası flörtçükler dönemi başladı. Ama eskiyorlardı. Birinin boyası atmaya başlıyor, öbürünün çivisi çıkıyor, üçüncünün havı dökülüyordu. Meşveret meclisi kurdular, aralarında söyleştiler ve bir karara vardılar: Bir an önce bu dağılmayı sona erdiremezlerse olan kendilerine olacaktı. Kapı önüne koyarlarsa kim bakacaktı yüzlerine? Göz kulak kesildiler. İzlemeye karar verdiler sahiplerini. Onlar ne yapacaksa onlar da öyle.

Pencere kenarına geçmek istedi Suphiye Hanım. Eskiden inatlaşırdı halıyla ve o anda yağ gibi kayıverdi pencereye doğru koltuk. Yandaki koltukta ise Selim Bey. Zaten o hep orda otururdu. Eşyanın pek alışık olmadığı bir şey: Suphiye Hanım dışardaki bir şeyi gösterdi Selim Bey'e. Masalar, tabureler, köşedeki büfe doğrulup baktılar. Bir kediymiş. Kediye bak, dedi Suphiye Hanım. Selim Bey ise başını yukarıya doğru kaldırmıştı. Sen de buluta bak, dedi. Suphiye Hanım kediye bakmayı sürdürdü. Selim Bey de kuşa. Hiçbir şey anlamamıştı eşya. Ama köşedeki kafes içinden kuş gördü. Uyardı ötekileri. Selim Bey buluta bakıyor ama göz ucuyla da kediye, dedi. Suphiye Hanım da kediye bakıyor ama göz ucuyla da buluta. O anda anladı eşya. Kişilikleri farklıydı, eğilimleri, hevesleri, seçimleri farklıydı ama gözlerinin ucuna yerleşmişti, Selim Bey Suphiye Hanımın, Suphiye Hanım

Selim Beyin. Elli yıl boyunca binlerce görüntü geçmişti gözle-
rinden, ama gözlerinin ucundaki iz hep orda kalmıştı. O anda
mızıldanmaktan, sorun çıkartmaktan vazgeçti eşya. Ve saygıyla
baktılar Suphiye Hanımla Selim Beye. Yalnızca eşya değil, otlar,
ağaçlar, dağlar da saygıyla baktılar. Çünkü onlar büyük uyuma
katılmıştı. Aynı anda hem kendisi, hem o olmaya.

Kışın sobanın yanından ayrılmazdım. Çünkü hep dişim ağrırdı ve hangi aklıevvelse sıcakın diş ağrısına iyi geldiğini söylemişti. Küçüktüm, dişçiden kaçardım ve o kadar sıcakta dayanamaz, uykuya daldardım sobanın yanında. Ama artık büyümüştüm, babam ölmüştü, annem ve halamla Taksim'deki kiralık evden çıkıp konağa göç etmiştik ve hâlâ dişim ağrıyordu. Suphiye Teyze duymuş ve beni çağırtmıştı. Çözeceğiz, dedi. O çözeceğiz diyorsa ortada sorun olmasa da sorun yaratır ve çözerdi. Üstelik sorun da vardı. Yollara düştük, bir tramvaydan indik, öteki tramvaya bindik, sonunda bilmediğim bir semtteki dişçiye vardık. Ben o güne kadar sadece dişçi diye bilirdim ama kapısının üstünde küçük harfle “diş”, altında büyük harfle “doktoru” yazıyordu. Gösterişli bir muayene odasıydı. Gizli ışıklar, pırıltılı halılar, resimler içerdeki kerpeteni ne kadar gizliyorsa o kadar gösterişli. Tostoparlak bir adamdı diş doktoru. O kadar eğilip bükülerek ve o kadar ağzının içine bakarak konuşuyordu ki sonunda Suphiye Teyzenin dişini çekeceğini düşünmeye başladım. Sonra da yarım ağızla, size de şöyle bakalım, dedi. Küçük adımlarla uzaklaşmaya başlamıştım ki... izimi kaybettiremedim. Çaresiz oturdum ama ne oturuş! Lüt-fen açalım. Bunu da, şunu da, şu sağ alttakini de, şu neymiş, oraya saklanmış galiba –dişçinin esprisi de ne çekilir yani– onu da... Neden bu kadar çok diş vardı, toplasan uzunca, yayvan dört dişle yaşayamaz mıydık? Sizi bugün çok üzmeyelim, iki gün sonra şu saatte, burda. Ne kadar nazikti, beni üzecek diye korkmuştu! İki gün sonra ordaydım ve operasyon başlamıştı. (Bu sözcüğü de hiç sevmem ya.) Kerpeten neyse ne de o iğneler, o oymalar yok mu? Aklıma olmayacak şeyler geliyordu, “yara-dılanı hoş gördük yaradandan ötürü” ben de dişçiye hoş görüyordum kişisel bir tavır olmadığı için. En az bir yıl sürdü. Bitti,

dedi. Ama durun, hemen gitmeyin, bir kahve içip konuşalım biraz. Oturduk, ama ben konuşamadım, hep o anlattı. Ne kadar şanslı bir gençmişim, böyle bir büyük teyzeye sahip olmak kimseye nasip olmazmış, o öyle bir hanımefendiymiş ki, nice hanımefendiler onun eline su dökemezmiş ki, o... o... Neredeyse gece yarısı olmuştu, son tramvayın son basamağına atladım da evi buldum. Ama söylediklerini kafama yazdım. Ertesi gün sabah erkenden gittim teyzeye. Yeni uyanmıştı ve beni karşısında görünce şaşırdı. Bakın dün doktor bey sizin için dedi ki... kesti ve yarım ağızla "İyi çocuktur" dedi. Ben, size karşı olan saygımı, diye uzunca bir diskura başlıyordum ki, sus, dedi. Gül, dedi. Güldüm. Ama gül denince gülünmüyor ki. Sadece dudaklarımı açtım. Kızdı. Sesine bir canlılık gelmişti. Gül, gül, gül! O son gül'ü öyle bir tonda söyledi ki gerçekten gülmeye başladım. Önce sessiz bir şekilde, sonra kahkahalarla ve artık kendime hâkim olamıyordum. Hoşnuttu. Aferin, dedi, iyi yapmış. Ondan sonra bir daha hiç ağzımı kapatmadım gülerken.

Eski ve yeni otuz iki dişimle gittim Kınalıada'ya. Önceden almıştım adresi, ama yine de kayboldum, tepeye çıkarken bir anda deniz kenarında buldum kendimi, tekrar tırmandım, sahipli arazilere girdim ve sonunda evi buldum. Şaşırdım karşıdan. İki büklüm bildiğim Suphiye Hanım dimdikti ve bahçe suluyordu. Konakta odasının içinde bile kullandığı baston yok olmuştu. Habersiz gitmişim ama çoktandır beklermiş gibiydi. Gel, dedi... yemek şimdi hazır olur. Hangi yemek? Konakta bir tek gün mutfağa girdiğini görmemiştim ki. Aşağıda yemek pişer ve gönderilirdi. Yardımcısı vardır diye düşündüm, ama yoktu. Genç kız gibi sekerek girdi içeriye. Selim Bey uyuyordu. Eşiğe takıldım. Parmağını ağzına götürüp sus işareti yaptı, uyanmasın. Ayağının ucuna basarak mutfağa geçti, ben de arkasından. Kuşdili pişirdim, dedi, radika da var, biraz da şevketibostan. Anlamadan baktım yüzüne. Şu sarmaşığın delisini getiriyorlar bazen, farketmeden zehirleniverirsin, ama ben ayırt ederim, böreğin yarısını onla yaptım, öbür yarısını da gelincikle. Doğrusu sosisli sandviç beklemiyordum ama bu kadarı da fazlaydı. İstanbul'da değil yemek, adını bile duymadığım bir sürü ot çıkmıştı karşıma. Şaşırdığımı anlayınca, biz bunları yedik, dedi, Tire'de. Nerden, nasıl bulmuştu? Tabakları koy, dedi. Acıkmıştım ama ayıp olmasa kaçacaktım. Ya delisini anlamamışsa o sarmaşık dediği şeyin? Çaresiz düzenledim masayı. Oturduk, bir güzel yedik. Üstüne de kahve içtik. Suphiye Teyze kâğıdını çıkardı, bir güzel sardı ve tüttürdü sigarasını. Yüzüm ne hal almıştı bilmiyorum ama ben Tire'de de içerdim, dedi. O İstanbul'un Kınalıada'sında İzmir'in Tire'sini yaşıyordu. Konağın esareti bitmiş, havanın ve toprağın egemenliği başlamıştı. Selim Bey geldi biraz sonra. Elini hiçbir şeye sürdürmedi, anladım ki bu evde sıcak sudan soğuk suya

değdirmeyecek elini, annesiydi, eşiydi ve aynı zamanda çocuğu gibiydi Selim Bey. Kırların özgürlüğü içinde o, kendisiydi artık. Üç gün kaldım orada. Uzun yürüyüşlere çıktık. Selim Bey yarı yolda yoruluyor ve eve dönüyordu. Suphiye Teyze mümkün olsa ayakkabılarını da çıkarıp öyle yürüyecekti. Çalılıklardan geçerken bacakları çiziliyor, hatta bazen kanıyordu ama umurunda bile değildi. Geniş soluklar alıyordu. Sanki imbatı dolduruyordu ciğerlerine. Akşam iniyordu ve o hemen dönmek istemiyordu eve. Biraz sonra gaz lambaları yanacak, çiftlikten çağıracaklar ve kardeşleriyle girecekti kapıdan. Annemin teyzesiydi, anneannemi hiç tanımadım, öbür kardeşini de. Ama artık üçünü de tanıyordum. Ve ben de eski Güngör değildim döndüğümde.

Emrihak vaki oldu, madenci Sait Efendinin¹ Kızı Suphiye Hanım İzmir'in göğüne uçtu. Yıkandı, namazı kılındı, yemekler pişirildi ve uğurlandı. Ondan sonra oldu olanlar. Hiç unutturmadı kendini. Yaşarken şöyle bakıp geçenler akıllarının bir yerine kazıdılar onu. Unutulmaz sürprizini en sona saklamıştı. O Kınalıada'da eteğini beline dolayıp her şeyi çekip çeviren Suphiye Hanımı bilmezlerdi ki. Ağırkanlı, buyurgan, doğrusu biraz da kaprisli bir hanımefendiydi tanıdıkları. O ünlü kâğıtlar ortaya çıktıktan sonra bomba düştü konağa. Bile isteye çocuk sahibi olmamıştı sanki.

Önce ilk vasiyet: Kınalıada'daki ev adanın imamına. Çiftlikteki ev İzmir'deki kardeşine. Yatak odası yeğenine. Beşiktaş'taki dükkânın geliri bir hayır kurumuna... Hayırla andılar. Mevritler okuttular. Sular durulmuş, herkes payına düşeni almaya hazırlanmıştı.

İkinci bir vasiyet çıktı birden: Kınalıada'daki ev hayır kurumuna, çiftlikteki ev yeğenine, yatak odası İzmir'deki kardeşine, Beşiktaş'taki dükkânın geliri Kınalıada'daki imama.

Durun daha, üçüncü vasiyet var sırada: üçüncü paylaşım da hayır kurumu çıkartılmış, yerine Mehmet girmişti. Mehmet adada yaz boyunca öte berisini taşıyan zenzavatcının oğluydu, ne olacağı belli olmayan hayır kurumu yerine hayattayken hayır işleyen Mehmet girmişti.

1 Madenci Sait Efendi. Tire'deki zımpara madenlerinin sahibi. Çakıcı Mehmet Efe konağına kömürcü kılığında girer, ertesi gün haber gönderir: "Fakir fukara babasıymış, rahat uyusun, benden zarar gelmez ona." Kızlarını konağa yolcu ederken sayısız pahada ağırlığın dışında her biri için ayrı çiftlik verir. Tire'nin ilk belediye başkanlarından.

Her vasiyetin ekine de “akli melekeleri yerindedir” diyen doktor raporları eklenmişti.

İzmir’deki akrabaları gelmiş, konakta toplantılar düzenlenmeye başlanmıştı ki son vasiyet çıktı: tüm taşınır ve taşınmazları –daha önce sözünü etmediği mal mülkü de ekleyerek– eşe dosta bırakmıştı.

Akrabaların beti benzi uçtu. “Ah ben onun için neler yaptım”lar, “aklını kim çeldi”ler, “şimdi içi rahat mıdır acaba”lar... Ortalıkta dolaşüyor, altın suyuna batırılmış kalemimi, küçük antik saatimi gösteriyor, o verdi diyordum. Duymazdan geliyorlardı. Dışlerime bakın diyordum, onları da o yaptırdı. Hadi evine diyorlardı, ama evim orasıydı zaten, nihayet üst kat. Ve yine uzun tartışmalara giriyorlardı. Ailede avukatlar da vardı, ama onlar yoktu ortada, ne de olsa adları geçmemişti ya, sonra üstümüze kalır diye kaçınıyorlardı. Ve sonunda koptu kıyamet. Konaktakiler kendi içlerinde, İzmir’den gelen akrabalar kendi içlerinde, eş dost takımı kendi içlerinde. Sonunda hepsi siper alarak birbirlerine. Mahkemeler birbirini kovaladı. Herkes elinde bir vasiyetle koşturdu. Kendi işine geleni tabii. Birtakım resmi adamlar, balmumu dökerek kapısını örttüler dava konusu dairenin. Aileden birtakım insanlar sanki girebileceklermiş gibi günlerce kapısının önünde dolaştılar. Bir ölünün arkasından kalanlar için savaşım yıllarca sürdü. Küçük bir balmumu parçası korudu onu. Sonunda –adım gibi biliyorum– birilerinin rüyasına girip “vazgeçtim” demeseydi, “alın da hayrını görün” demeseydi bitmezdi o davalar.

İzmir’den ilk olarak büyük ablası (anneannem) gelmişti. Kocas (büyükbabam) terketmişti ve üç çocukla (biri annem) korunmasız kalmıştı. Sonra küçük ablası gelmişti. Kocas şeyh efendiden sonra esamesi okunmaz olmuştu onun da, hükmü geçmez. En son da kendisi gelmişti. Ve daha kapıdan girerken ablalarının yapamadığını yapmayı kafasına koymuştu. Bu aileden kimseyi rahat ettirmeyecekti. Birkaç kişi dışında hiç kimseyi kapısından içeri sokmadı, ölümünden sonra bile. Ve hayatlarında mal mülk para gibi sözcükleri ağza almayan, alanları da küçümseyen bazılarının bir miras kavgasındaki yüzlerini birbirlerinin gözüne soktu. Konakta bana bile yarı yabancı,

Kınalıada'da İzmirli büyük teyzem Suphiye Hanım. O büyük, parlak, şaşaalı final sahnesi için onca uzun yıllar beklemeye değer miydi? Belki de değerdı. Senden sonra yaşananlara toprak altından ne çok gülmüşsündür kimbilir.

Çepeçevre odalar sofaya açılırdı ve odalar sofayı kıskanırdı. Mihneti onlar çekerdi, nimeti sofa toplardı. Mutfaktan sızan kokuyu genzine ilk dolduran sofaydı, antreden konukları karşılayan da oydu, odalarda sus pus olmuş çocukların (benim kuşağımın) dört bir yanında keyifle sıçrayışını keyifle seyreden de o, odalarda ölenlere çıkışta el sallayan da. Loştı. Gündüzleri açılan pencerelerden, içeriye dolan ışıktan payına düşen kırıntıyı toplayıp azıcık soluklanırdı, ama geceler onundu. Kimse-nin duymadığı ritmiyle duvardaki resme katılır, sabaha dek çengi çağnak eğlenirlerdi. Resimde bedeviler hiç bilmediğim birtakım sazları çalıyor, aralarından biri ise kocaman bir kılıcı havaya kaldırmış, oynuyordu. Birazdan yorulacaklar, fısıldayarak konuşmaya başlayacaklardı. Neden fısıldayarak? Çünkü su uyur, düşman uyumazdı. Ola ki birinin kulağına giderdi. Koskoca çölde kimin kulağına? Casusların. Birbirine düşman kabilelerin adamlarına. Kendi aralarında düşmandılar ama sıra Osmanlı'ya vurulacak kötek olunca kolayca bir araya gelirlerdi. Hangisi daha çok veriyor? Osmanlı mı, İngiliz mi? İş hainliğe gelince hesap kitaptı artık. Ucunda kendi kelleleri de vardı ne olsa. Sofa merakla beklerdi sonucu. Sonraki kuşaklardan “bağımsızlık savaşı” diye bir şey duymuştu ama onun gözünde hâlâ hainlikti. Derken saflar açılır, arkalardan bir yerden yaşlı bir Arap gelirdi ortaya. Sofanın dinlemeye doyamadığı “binbir gece masalları”ndan birini anlatmaya başladı. Kentliler bilmezdi bunu. Yazdıkları kadarıyla. Bizinkiler de bilmezdi tümünü. Çünkü Medine’den gelmişlerdi. Kentliler yazarlar ve çocuklarına da kendi bildikleri kadarını okurlardı. Ama bedeviler öyle mi? Sözlü geleneğe her seferinde bir şeyler katar, akaçağı yer belli olmayan bir nehir gibi büyütürlerdi öyküleri. Derken ilk saatlerinde sabahın ufuktan bir toz kalkar, yuvarlana

yuvarlana üstüne doğru gelirdi bedevilerin. Yavaşça yerlerinden doğrulur, bir gece sonra yeniden buluşmak üzere her biri kendi yoluna giderdi. Ama hangi yol? Suların kendiliğinden açtığı bir yol vardır ya, bedevilerin de öyle. Her biri kendi yolunu bulurdu. Ressamının bile düşünemediği. Kimi esrar çekmeye, kimi helaline, kimi düşünmeye, kimi bir vahada düş görme-ye. Yıllarca ezgisiyle karıştığı bu resmi izledi sofa. Ama bir gün bedevilerden birinin yok olduğunu farkettiler şaşkınlıkla. Sonra biri daha, biri daha, biri daha. Sonunda yalnızca kum kaldı. Yalnızca çöl. Ve sofa hiçbir şey olmamış gibi dört bir yanında sığıp çöçuklarına döndü.

Cemaatin içinde dolanırdık. Cemaat diyorsam, hoca efendi dinlemeye gelenler. Bizimkiler yalnızca misafirler derlerdi ama onlar kendilerine cemaat dedikleri için öyle diyorum. Genç kızlar –orta yaşlılar tek tüktü– bir de ihtiyar hanımlar. Ne işimiz vardı onlarla? Olur mu? Görevliydik düpedüz. Akra-ba çocukları, küçücük çocuklar mevlit şekeri dağıtmak, gülsuyu dökmekle yükümlüydük. Bu bazen eğlenceliydi, bazen de sıkıcı. Bazıları saçımızı okşar, büyüklerimize selam söylerlerdi. Bazıları ise ağlamalarını kestik diye sinirlenir, kaşlarını, gözlerini oynatmaya başlarlardı. Bazen de biz görevi falan bırakıp kendi aramızda itişmeye başladık. (En önde Bilge.) Özelikle yaşlılar cin ifrit olurlardı. Ama ne yapalım, bilmediğimiz bir adam bilmediğimiz bir dilden bir şeyler söylüyor, bize de sokağa çıkmayı yasaklıyorlardı. Hem bu nasıl işti? Biz o kadar kalabalık bir aile miydik ki? Her hafta mevlit. Her hafta biri mi gidiyordu? “Anlaşılmaz iş vesselam.”

Hayırdır diye tanıdık tanımadık pek çok kişi gelirdi. Hepsi de eski dilde “hüs-nükabul” görürlerdi. Ama bana öyle gelirdi ki bazıları sadece görünmek için ordaydılar. Mevlit sırasında sıkılırlar, kendi aralarında fısıldaşarak konuşurlar, diğerleri kendilerine dönünce hemencecik susarlardı. Yaşlı hanımlar genellikle başlarını bir sağa bir sola sallar, vecd içinde bir başka dünyaya geçmiş görünürlerdi. Genç kızlarsa, hâlâ şaşıyorum, hoca efendi görünür görünmez, daha yerine geçmeden bir ağlama tuttururlardı ki deme gitsin. Biz çocuklar birbirimize bakar, ağlamak mı lazım, gülmek mi şaşırdık. Hoca efendi dua faslına geçince yine genç kızlar usulca amin demez, yeri göğü inletirlerdi. Giderken de boyunlarını bükereklerdi. Neden? Hiçbirine soramadım. Ama zaten bizim işimiz gülsuyu ve şeker dağıtmaktı. Nasıl olsa bunun nedenini büyüyünce anla-

yacaktım. Neden? Hoca efendi mi? Herhalde ilgisi yoktur ama, genç, yakışıklı bir adamdı.

Orada bir şeyi paylaşmak için toplanılıyordu. Çocuk büyük, zengin fakir farkı yoktu. Herkes bir yer bulup çöküyordu. Ama sonradan bir şey farkettim. İtibarlılar daha öndeydi. Bana mı öyle görünüyordu? Yoksa onlar daha önce mi geliyorlardı? Ama büyüklerin kendi aralarında konuştuklarını duyardım: (Diyelim Sakine Hanımefendi) Gelmiş mi? Daha gelmemiş. Ama mevlit bitince Sakine Hanımefendi en ön sıradan yandakilerin yardımıyla kalkardı. Acaba benim bilmediğim, arkalarda, gizli bir kapı mı vardı? Ordan mı çıkardı usulca?

Mevlitten sonra büyük bir sofra kurulurdu. Tanıdık tanımadık herkes davet edilirdi. Bazıları teşekkür eder, mazeret bildirerek ayrılırlardı. Bazılarıysa katılırlardı. İşte orda yaşlı hanımlar sahneye çıkarlardı. Hoca efendiye yanaşmak için çırpınırlardı. Nazik, dengeli bir adamdı. Kimseyi kırmaz, kimseyi de gereğinden çok yakın tutmazdı. Ve biz çocuklara karşı çok sabırlı ve sevecendi. Daha önceki törenden bir şey anlamasak da sofrada kaynaşıverirdik. Yaşlı hanımların bize dik dik bakmasına aldırılmaz, ertesi gün yapacağımız maça davet ederdik. Bir kaç kez geldi de. Yaşlı hanımların birtakım takıntıları vardı. Bizim yoktu. Bir cennet sorunları vardı. Bizim yoktu. Bir cehennem sorunları vardı. Bizim yoktu. Hoca efendinin de mi yoktu? Yüreği sevgiye açık bir adamdı ya, bizi çeken oydu. Yoksa Arapça söylediklerinin özü, temeli o muydu? Bilmiyorduk, ve hâlâ bilmiyoruz. Ama o zaman tanıyorduk onu ve onun gibi insanları, şimdi de tanıyoruz. Ve iyi ki tanıyoruz.

O günleri özlüyor muyum? Özleşem geleceğe inancımı yitiririm. O günleri yadsıyor muyum? Yadsısam bugünümü yok saymam gerek.

O türküler, o renkler, o ezgiler, o çarpıntılar, o kırılmalar, o sevişler nerde, biz nerdeyiz? Hatırlamalısın diyorum kendime, beyninin en ince kıvrımlarına dek inebilmelisin ve o da yetmez, yalnızca yaşadıklarına, deneyimlerine değil, gelirken getirdiklerine, genlerine kadar inebilmelisin ki bizdeki beni, bendeki bizi yakalayabilesin.

Su katılmamış nezaket, ilişkilerde ince politika, tatlı-sert ama mutlak bir otorite. Dışardan bakılınca Osmanlı, kendi aralarında Bizans. Padişahlığı ve cumhuriyeti yaşamışlardı. Abdülhamid'e toz kondurmaz, Atatürk için "memleketi o kurtardı" derlerdi. Onca geniş aileden bir kişi –yalnızca tek bir kişi– yobaz takımını toplardı, odalara kapanır, uzun uzun sohbetlere girişirlerdi. Ne önceki kuşak, ne kendi kuşağı, ne de sonrakiler bir anlam veremezdi buna. Babalarından, dedelerinden çok din adamı tanımışlardı ama bunlar başka bir türdendi. Eve ilk ve son gelen garip kıyafetli adamlar onlardı çünkü. Tanrısal bir giz taşıyormuş ve herkesten kaçırıyormuş gibi hane halkına selam bile vermeden dalarlardı yan odaya.

Tarsus Amerikan Koleji mezunuydu Halil Ağabey. Dünya güzeli bir kız sevmiş,² Kız yâr olmamış, o da bir süre dün-

2 Bir geldiler, pir geldiler. Püfür püfür estiler odalarda, sofalarda, merdivenlerde. Örümcekler tası tarağı toplayıp kuytulara kaçtılar. Ana: Didar, kız: Ayniye. İkisi de güzeldi, ama ana kızından da güzeldi. Perdeler, yastıklar, yataklar havalandı, onlara yer açtılar.

Aylar geçti, yıllar geçti, ne onların ayrılmaya niyeti vardı, ne konaktakilerin bırakmaya. Önce Didar Hanımla profesör Kadir Bey, yoluyla yordamıyla, başları göğe erecek. Ama ne oldu, ne olmadı, meltem beklerken karayel mi estî, kuraklık mı geldi, sular mı taşıtı, her ne hal ise –yarı yoldan da değil– bitiş çizgisinden dönüldü. Bu soğuk duş herkesi sersemletti, ama Didar Hanım, müthiş kıvrak ve herkesi şaşırtarak, kaşla göz arasında kızını Halil Ağabeyle evlendirdi. İlk şokun ardından yüzler yavaş yavaş gülmeye başladı, tam matluba (istenilene) uygun olmasa da biri gelin, diğeri kayınvalide olarak katılmışlardı aileye. Bu dünya işleri böyleydi işte, yazgı ne ise o oluyordu... yazgı yarısını alıyor, öbür yarısını veriyordu, ona da şükrettiler.

Halil Ağabey genç ve güzel karısını aldı, Kütahya'nın Tavşanlı ilçesine taşındı. (Ne işi vardı orda?) İlçenin ağır hanımlarından Cemile Hanımın evine kiracı olarak girdiler. Cemile Hanım çok sevdi onları. Özellikle Halil Ağabeyi kardeş yerine koydu. (Sonradan işin rengi değişse de.)

Ayniye pırlı pırlı ama arada bir gözlerinden bir kuş havalanıyordu. Sonradan yuvasına dönüyordu ya, gün sayar gibi bir hali vardı.

yaya küsmüştü. Büyükleri sonradan edindiği abalı postlu muhabbeti o uçarı kıza bağlardı. İyi bir insandı. Büyükle büyük, küçükle küçüktü. Ama o alçakgönüllülüğün içinde bir garip kutsanmışlık, dokunulmazlık duygusu vardı. Sık sık tartışırdık. O beni, ben de onu aldatılmış olarak görürdük. Atatürk'ü sevmezdi. Yıllarca Osmanlı arşivlerinin yerin altında, labirent gibi koridorlarına dalmış, bulunması mümkün olmayan bir belgeyi çıkartarak halama devletten yetim maaşı bağlatmıştı. Başka iyilikleri de vardı. Ama ben onun yarı ermişlik havasına toslayınca çok rahatsız olurdum. Sonsuz insanlık sevgisinin içine yerleştirememişti Atatürk'ü. Şimdi hâlâ mı kızıyorum? Bu benim de hâlâ büyümemiş olduğumu mu gösteriyor?

Biz çocuklara karşı çok anlayışlıydı büyükler. Kıyametleri koparırdık, hiç sesleri çıkmazdı. Ama en küçük bir terbiyesizlikte hepsinin yüzü asılırdı. Annemiz, babamız değillerdi; teyzeler, yengeler, dayılar, amcalar... Hiç farketmezdi. Sanki hepsinin çocukları gibiydik. Sonraları, çok sonraları farkettim, bir ikisinin dışında hiçbirinin çocuğu yoktu. Çoğu hiç evlenmemiş, evlenenlerin de çocuğu olmamıştı. Neden? Onca para, eğitim, çevre... Neden? Benim ömrüm de bu aileyi yazarken “neden”lerle tükenecek gibi. Hangisini uykudan uyandırırım da sorayım: Neden? Ve yine sonradan farkettim: Biz büyüklere “neden” diye soramazdık ki. O öyleydi ve işte o kadar! Bizi sevgiyle sarıp sarmalamaları da –ne istesek vermeleri de– ken-

Halil Ağabey bir akşam evine döndüğünde Ayniye'yi koy ki bulasın olduğu yerde. Kuş, teğmenine kaçmıştı.

Ayniye bir teğmene âşıktı. Yakışıklı, tığ gibi bir teğmen. Annesinin zoruyla, belki biraz da gösterişe, şatafata kapılmış, evlenmişti, ama kuşuna söz geçirememişti. (Halil Ağabey de yakışıklıydı ama yeter mi söz söze, yürek yüreğe değmeyince.) Çeyizini topladığı gibi pırrr...

Bu, ailede o güne dek görülmemiş bir şeydi. Ama Halil Ağabey –yine o güne dek görülmemiş– başka bir şey yaptı, (Aslında önceden biliyor muydu, yoksa sora sora öğrendi mi?) gitti, o teğmeni buldu; ne tartışma, ne kavga, söz ver bana, dedi, eğer sen Ayniye'yle evlenecekse ben ondan ayrılacağım. Teğmen söz verdi, Halil Ağabeyle Ayniye ayrıldılar, teğmen sözünü tuttu, Ayniye'yle evlendiler, iki kızları oldu. Ayniye'nin kuşu bir kez daha havalandı... ve bir daha gören olmadı, Ayniye genç yaşta...

Beşiktaş'taki konağın örümcekleri eski yuvalarına döndü.

di aramızda eğlenelim, gözümüzü onlara dikmeyelim, ola ki kendimizce bir hatalarını, bir yanlışlarını görürsek onlara sormayalım diye miydi?

Şimdi o odalarda, sofralarda yalnızca rüzgâr. Bir de unutulmuş bir duvar saati. Tik... tak... tik... tak... Seslerimiz de peşimize takılıp gelmiş. Seslerimiz. Bir kerecik uçurtmanın kuyruğına takıp göndersek de bir tıngırdayıverse çingirak.

Hürriyet, eşitlik ve adalet talepleriyle Abdülhamid'in epey başını ağrıtan Selanikli bir ailenin kızıydı ve adını Adalet koymuşlardı. Yengemdi. Pek çok yengeden biri, ama ciğerlerine doldurduğu Rumeli havasını son ana kadar idareyle kullanan, yani hiçbir zaman konaklı olmayan. Üç çocuğu vardı. Tiril tiril gezdirdiği, biri büyüyünce biçe kese küçüğüne giydirdiği giysilerle el öpmeye gönderen, konak halkının bilmediği marifetleri kuşanmış, yaz kış yerleri, sofaları pırıl pırıl ovarken gıkı çıkmayan, çocukları ve kocasını yatağa gönderdikten sonra usulca üst kata çıkıp halama kahve içmeye gelen yenge.

Ne de olsa ikisi de yabancıydı. İkisi de imparatorluğun uzak köşelerinden koparılmış, herhalde akıllarından bile geçir-medikleri bir mekânda, bir zamanda karşılaşmışlardı. Biri Batı'ya en yakın topraklardan, öteki Arabistan çöllerinden. Batı neyse ne de, Arabistan nereden çıkmıştı?

Doksan üç harbiydi. (Aslında yetmiş sekizdi ama halk arasında doksan üç'tü adı.) Hani şu çarlık ordularının Yeşilköy'e kadar geldikleri, hani Ayastefanos antlaşması falan. Rus ordusunda subay mıydı halamın babası (yoksa yalnızca er mi?), din kardeşlerimize kılıç çekmeyiz deyip topluca Osmanlı'ya mı geçmişlerdi (yoksa tek başına mı?), ama artık İstanbul'daydı ve savaş da bitmişti. Dağıstanlıydı. Belki de orada evliydi, belki çocukları da vardı ve Ruslarca idamlıktı, ama Âl-i Osman'ın koruması altındaydı artık. Padişahın emriyle saraydan bir hanımla evlendirilmiş, bir dükkân açarak halıcılığa (ne alakası vardı?) başlamıştı. Her şey iyi gidiyordu. Ama günlerden bir gün (Dağıstanlılığı tutmuştu anlaşılan) bir kalem aldı, yonttu ve ince ince yazmaya başladı. Bu ne biçim memleket, böyle taassup da neymiş, kimse ağzını açamıyormuş, kuldan kula köle mi olurmuş... Yaz da sakla büyükbaba, elbet bir gün aç-

lır, herkes öğrenir ne olup bittiğini. Belli ki bir süre uymuş söyledigime, ama karşı çıkmak kanında var ya, sabredememiş, gece gündüz evinden çıkmayan bir arkadaşına –paşa dostunabak, demiş, ben ne yazdım. İlgiyle dinlemiş paşa. Aynen öyle, demiş, ver şu defteri, hanıma, çocuklara da okutayım, görsünler neler oluyor gizliden gizliye. Defter gitmiş ve iki gün sonra padişah buyruğuyla Fizan’a sürülmüş büyükbaba. Kırılacak, küsecek bir şey yok. Özgürlük taifesi üzerine düşeni yapmış, hafiye de hafiyeliğini. Yalnız saraylı hanım sert çıkmış, ben, demiş, o çöllere falan gidemem senle. Kurtuluşu yok, gidilecek, ne de olsa yüksek memur olarak atanmış Fizan’a. (Fizan bir yer adı ama o dönemde sürülen herkese Fizan yolcusu diyorlar.) Saraylı hanım geldiği gibi gitmiş, ardından da kimse ağlamamış doğrusu. Hazırlanmış büyükbaba, bismillah deyip çıkmış yola, ama yol da yol hanı, (ne ilgisi var anlamadım ama) Bitlis’te konaklamış birkaç gün, yola devam ederken yanında bir başka hanım varmış, Bitlisli Kürümoğulları’ndan bir hanım. Hiç tanımıyorum o aileyi, ama kızları Mehmet Sabri Beyin refikası artık, halamın ve babamın annesi.

Aylar sonra varmışlar Fizan’a. Karşılayan falan yok. Bir jandarma gelmiş, bir ev göstermiş ve gitmiş. Üç gün beş gün, mülki amir o, nerde çalışacak, emirleri kimlere verecek, nasıl yola koyacak olanı biteni? Bakmış uğrayan eden yok, erkenden kalkmış bir sabah, gidip çalışacağı yeri bulacak. Ciddi görünmek için istanbulin giymiş. Yola çıkmış, kendini tanıtmış, e demişler hoşgeldin bakalım, dayanamamış sonunda, buralar benden sorulur, buraların yöneticisi benim, demiş. Estağfurullah, estağfurullah, demişler. Anlamamış neden estağfurullah. Yaşlıca biri yanaşıp, gel evladım, demiş, sen daha gençsin, tanıştıralım seni. Ve tanışmaya başlamış. Hizmetinden vazgeçilmiş, sürülmüş ne kadar vezir vükela, mabeyinci, mutasarrıf, vali varsa hepsi orda. Kime ne nahiye müdüründen? Hiç sesini çıkarmamış. Daha doğrusu nutku tutulmuş. Yıkın, evine dönmüş. Haftalarca çıkmamış dışarıya. Alaya alınacağını sanmış. Ve bir gece, birdenbire inme inmiş vücudunun yarısına. Devletin eski şanlı şöhretli, şimdi gözden düşmüş ekâbiri koşmuşlar, ellerinden ne gelirse yapmışlar, ta uzaklardan rica minnet ünlü

bir doktoru getirtmişler, ama hiçbir şey fayda vermemiş, konuşamadığı için teşekkür de edememiş, içine dert olmuş, ama o derdi de fazla çekmemiş, bir sabah ezanı okunurken kendi defterini dürmüş... Bir fotoğrafın bile yok bende. Neden bir fotoğraf çektirmedin büyükbaba? O kadar mı küsmüştün memleketi?

Bir başına kalıyor mu babaanne? İki çocuk. Ne haritada yerini bilir, ne dillerini. Saygı gösteriyorlar ama elde yok avuçta yok, kimsenin de birisine arka çıkacak durumu yok. Yayılsı yok, akarsuyu yok, çiçeği bile yabancı, büyülerle, sihirlerle bilinmeyenden haberciler dolaşüyor, kurşunlar dökülüyor, kap içindeki sudan yüzler seçiliyor ve buharlaşınca kadar geleceği okumaya çalışıyorlar. Dal kıpırdamıyor ve sıcak, yalnızca sıcak kesmiş köşeleri. Babam uslu, halam yaramaz. Ele avuca sığmaz. Sabahın köründe fırlıyor, gece yarılarında kadar yok, bir sürü de arkadaşı var, çünkü annesinden önce o öğrenmiş Arapçayı, orda doğmuş, evde pek kalmadığı için Türkçeyi de pek söktürememiş, mutlu bir çocuk, bir akşamüstü avaz avaz bağırmaya başlayınca dek. Eli ayağı dolaşüyor babaannenin. Düştün mü, miden mi ağrıyor, birisi kötü bir şey mi..? Lâ, lâ! Hayır. Parmağıyla gözlerini gösteriyor. Anlamıyorlar önce. Sonra, dikkatle bakınca gözkapaklarının altında birtakım kabarcıkların belirmeye başladığını farkediyorlar. Okuyup üflemler, şifacılar, birtakım bitkiler... hiçbirisi kâr etmiyor, ve günden güne kötülüyor, kirpikler içeriye kıvrılıyor, yaralar çıkmaya başlıyor. Trahom!. Halamı gece gündüz hiç gözünden çıkarmadığı siyah gözlüklerle tanıdım. Ama yengem, o dünyanın en hamarat, en temiz, en düzenli, en dikkatli kadını, ipliği iğneden geçirmesi için halama uzatırdı.

Ev ev dolaşmaya başlıyorlar. Müjde diye bağırıyorlar. Kimse bir şey anlamıyor. Meşrutiyet ilan edildi, diyorlar. Yine anlamıyorlar. İkinci meşrutiyet diyorlar. Birincisini hatırlamıyorlar ki. Tek tük hatırlayanlar da soruyorlar birbirlerine: Birincide ne olmuştu? Hürriyet diyorlar, hak, hukuk, diyorlar. Boş boş bakıyor insanlar. Ama madem ki bu kadar sevinilecek bir şey olmuş, onlar da katılıyor müjdecilere. Önce bir avuç insanken birbirine sarılıp öpüşenler, yüzlerce, binlerce kol kanat meşru-

tiyete. Birdenbire karşımıza çıkarsa ayıp olmasın diye şimdiden kucaklar gibi yapıyorlar. Babaannem ilgilenmiyor olup bitenle, ama hürriyet onun da kapısını çalıyor bir sabah. Devletin iki memuru, hazırlan diyorlar, İstanbul'a dönüyorsun. İttihat ve Terakki, Abdülhamid'in sürdüğü kim varsa başımızın üstündedir diyor, biliyoruz sen şimdi sevincinden ağlayacaksın! İttihat ve Terakki nedir ki başının üstünde oturtacak beni? Ama öyle emir almışlar, o da uyacak tabii. Hazırlıyor çocuklarını. Eşyası ne ki? İki üç parça çerçöp. Konu komşu gözün aydına geliyorlar. Sen zaten hiç uyamamıştın buralara, umudunu hiç kesmedin ama, olacakları bilirmiş gibi, diyorlar. Allah gönlüne göre bir yer verdi, diyorlar. Gönlü nerede? Çocukları olsun yeter. İstanbul neresi? Bir sabah bütün sürgünleri toplayıp dualarla yolcu ediyorlar. Binlerce kilometre. Önce tren, sonra vapur. Yaşamında bir Bitlis'i, bir de Fizan'ı tanımış olan babaanne İstanbul'a ayak basıyor ki cümbür cemaat, ellerinde bayraklarla istibdat sürgünlerini karşılamaya gelmişler. İlk günlerin şaşkınlığı, yorgunluğu. Sonra bir ev bulunuyor Bostancı'da. O yıllarda Bostancı'da bir evden öbürüne seslensen duyulmaz. Geniş bahçeler, konaklar, bir de (bizimkilerinki gibi) ancak başını sokacak kadar evcikler. Sonra nasılsa o evciklerden biriyle bir konağın sahipleri dost oluyorlar. Çocukları halam, babam ve annem. Yaşları yedi sekiz dolayında.

Sigarayla namaz arasında gidip gelirdi halam. Namazı bitince sigara, sigara bitince namaz. Hiçbiri için ötekini kayırdığını görmedim. Bazen uyuyakalır, uyandığında telaşla kalkar ve yine namaza dururdu. Zamanını geçirdin, derdim, kaza namazı derdi. Son yıllarında (doktorlar sigarayı yasaklamış mıydı?) biraz öne geçmişti ibadet, Nafile namazlarına başladı. Neden? Sevap için. Ama nafile, adı üstünde, yararsız demek, boşa giden. Öyle değil mi hala? Sinirlenir, ama (Cahilliğimi yüzüme vurursa günaha gireceğinden mi korkardı?) sesini çıkarmazdı. Bildiğim hayatında günahla tanışmamıştı ki. Ama ben kaydını tutamam tabii. Benim için tek sorun, elimde olmadan namaz kılarken seccadenin önünden geçmekti. Günahla ilgili tek bilgim buydu. Durur, seyrederdim bazen. O anlarda gözleri açılıyor muydu gerçekten? Sükûnet ve sevincin tuhaf bir karışımıydı yüzündeki. Hiç kıpırdanmadan havai fişekleri ateşliyordu yüreğinde.

*Bazı seslerin kıpırdandığı
Bazı kokuların bazı renklerin
Duruá kalkıá'larla oynak
Yüz... bir birikimdir yüz
Bazı yüzlerin kıpırdandığı*

Buz gibi yüzler gördüm, alazlanmış yüzler gördüm, alacakaranlık yüzler gördüm, tepkisiz yüzler gördüm, pırıltılı yüzler gördüm, neredeyse tüm hayatını okuyabileceğiniz yüzler gördüm konakta, ama halamınki gibi hiç.

Bir tek gün özendirmede beni, öğüt vermedi, eleştirmede, sadece teşekkür etti. (Ne yapmıştım ki?) Somut bir şeyden, bir varlıktan, bir yakını üzerinden gönderilen bir teşekkür haya-

ta. Onca yokluk, yoksulluk, en az altmış beş yıl karanlıktan bir teşekkür.

Bütün yengeler bizim odada toplanırlardı. Adı konmamış bir anlaşma vardı aralarında. Her biri bir biçimde aileye katılmış, bazıları çocuk doğurmuş, hiçbiri evi terketmemiş, ama belli bir ölçüde doku uyuşmazlığını hep yaşamış hanımlar. Ortak konu Zâfir ailesiydi elbet. Kim, kimi, nerde, nasıl, ne yapmış, ne yapmamış. Hafakanlar basardı dinlerken ve hemen kaçardım. Bilmezler miydi? Bilirlerdi. Ama çok yukarılardaydı aile. Olsa olsa kuyruğuna sinek konmuş bir aslandı. Ya da öyle görünürlerdi. Ama halamda bir telaş. İkide bir ayağa fırlar, kapıya kadar gidip dışarısını dinler. Döner oturur, ama kıpır kıpır, huzursuz. Gülerlerdi. Şeytan dinliyor, derlerdi. Ama halamın yaşadıklarını bilmezlerdi ki. Ya duyarlarsa? Başlarına ne gelmişse o yüzden gelmemiş miydi? Üstelik ötekiler aileye eklemeydiler. O ekleme bile değildi, ne yengeydi, ne teyze, ne de yeğen. Nasıl anlatmalı ki bunlara fındık kabuğu doldurmaz bir çift kelâm, bir ailenin köküne kibrit suyu eker. Bir jurnalci yüzünden değil miydi onca çektikleri? Babasının o can dostu, jurnalci paşa kalksa da yattığı yerden görseydi koskoca şeyhin ailesini nasıl dile düşürmüşler. Hayatının en büyük bağışını alırdı yetişseydi. Nigâr hanım, Nigâr hanım, derlerdi hanımlar, kimse ağzımıza gem vuramaz artık, bizim de haklarımız var. Boyun bükerdi. Herhalde öyledir, derdi.

Derken bir şenlik, bir patırtı, bir şamata. İşte ilk damla. Ağaçların değil, odanın içine. Bütün kardeş çocukları elimizde taslar, leğenler, bir o yana bir bu yana, güle oynaya, ilk önce kim dolduracak? Sanki odadan su taşımıyoruz, yangına su yetiştiriyoruz. Sonbahar böyle gelirdi üst kata. Yatakların üstüne, masanın üstüne, halının üstüne. Yağmurun tonunu camlara dokunan damlacıklardan değil, kap kacağın kakofonisinden anlardık. Yine de güzeldi. Dünya yıkıyor, derdik. Bulutlar kaç bin yıldır deniyordu bunu. Nuh tufanını bile yüzüne gözüne bulaştırmıştı. Silememişti dünyanın kirini. Ama biz bilmezdik ki. Sonbaharın ilk yağmurunda ıslanırsak dünyaya geldiğimiz ilk gün kadar temiz olacağımıza inanırdık. Kim sokmuştu kafamıza? Biz zaten temizdik. Kaldı ki dünyaya kanlar içinde geldiğimizi de bilmiyorduk. Bir koşu fırlardık kapıdan. Bağıra çağıra sıçrar, çamurlarda yuvarlanırdık. Anneler, teyzeler, halalar gülererek giysilerimizi değiştirirler, biz de durulurduk. Ne olsa fazlalıkları atmıştık içimizden.

Sonbahar bazen o ilk yağmurdan sonra duraklardı. Ama bizim de umurumuzda olmazdı. Biz törenimizi gerçekleştirmiştik nasıl olsa. Yeni yeni oyunlar icat eder, koştururduk. Ama sonra yeni yağmurlar işin tadını kaçırmaya başladılar. Seslenirlerdi evlerden. İlk yağmur kadar gülmezlerdi. Biz de söylene söylene doluşurduk odalara. İlk gün kadar temiz olmak o kadar da eğlenceli bir şey değildi yani.

Günler kısılır, güneş arada bir göz atar çekilir, koca koca lambaların ışığında sıkılırdık. Şu sonbahar bitse de, kış çabuk geçer, ilkbahara gelsek derdik. Ama kış ağır ağır sakallarını sıvazlayarak gelir ve çabuk da geçmezdi. Kış tam bir rezalet değildi. Ne olsa kartopu falan vardı. Ama ben sevmezdim. Kış soğuktu çünkü. Ne giyersen giy, soğuktu. Soğuktan bir ölçüde

korunmaksa –ortaokuldaydım o sıra– Kuruçeşme’deki depoya gidip para yatırmam, kömürün yüklenmesinde gözlerimi dört açmam, (öyle tembih etmişti halam, hile yaparlarmış, ne anlarım ben hileden?) bodruma boşaltılmasını gözetmem ve niha yet oh deyip soluk almam demekt i. İlk yıllarda şoförün yan ında oturuyordum kömürü eve getirirken. Taşıyıcılar kamyonun üstünde. Sonra bir keresinde aklıma geldi: Bir kere de ben çık sam yukarıya. Taşıyıcılar sevinçle karşıladılar, ısınacaklardı ve ben kamyonun üzerine çıktım. İşte bu denli alengirli işin içinde küçük de olsa bir çıkış yolu bulmuştum. Küçük bir eğlence. Yola çıktık. Sımsıkı tutunuyordum kömürlere. Soğuktu ama tepeden görüyordum insanları, arabaları. O gün kraldım ben.

Krallık bir gün, ama taşıma her gündü. En alt kattan orta kata, orta kattan üst kata. Aferin, derlerdi. Yaşamımda konaktan aldığım aferinler kadar hiç aferin almadım. Ama hiç kimse de ucundan tutmazdı. Maneviyatı kuvvetli, derlerdi. Teneke teneke kömür taşımakla maneviyat arasındaki bağı hiç anlamazdım. Herhalde maneviyatı kuvvetli olmak, hiç sesini çıkarmadan çekebilmekt i. Son basamaklara gelince tükenirdim, ama bir gayret odadan girer, kömürleri dökerdim. Sonra gene aşağıya. Tek tek, elleyle elleyle en irileri seçerdim ama küçükler ne olacaktı? Sonunda onlar da yanacaktı elbet, ama kendime ödülü en sona saklardım. Son tenekeler küçük kömür olunca daha kolay taşınır gibi gelirdi. Tabii ki öyle olmayacaktı ama bu kendi başıma kurduğum oyundan hoşnuttum.

En küçük bir döküntüye izin vermeden nasıl temizlerdi sobayı halam? Yanmış kömürleri tek tek maşayla nasıl yerleştirirdi mangala? Gözler görmeyince parmaklar daha duyarlı olur, derlerdi. Sorardım. Yok öyle bir şey, derdi, herkes gibi yapıyorum. Herkes gibi olamamanın büyük korkusuydu belki.

Sıcak oda, soğuk sofa ve çok soğuk kömürlük. Birinden ötekine koşmakla geçerdi zaman ve kış hiç bitmeyecek gibiydi. Mangalı küllemek gece yatmadan önceki son işimdi. Halam çoktan uyumuş olurdu. Ve ben farketmeden azıcık pencereyi açardım, soğuktu, ama havanın, kışın tıkırtılarını duymadan uyumazdım. Yaşayan bir şeyler içerde değil, dışardaydı.

Zâfir konağından dışarıya çıkmak kolay, içeriye girmek zordu. Çünkü konak şeyh efendinin (büyük şeyhin oğlu) ve çocuklarındı. Tüm tavırlarıyla belli ederlerdi bunu. Gerçi şeyh efendi ölmüştü ama konağı çocuklarına emanet etmişti. Peki biz neyin nesiydik? Hal ve gidiş pekiyi değildi onlara göre. Çünkü başkaları da vardı. Evin üzerinde en az onlar kadar hakları, hisseleri olanlar. Yani biz akrabaydık, akrabayı lütfen kabul eden de onlar.

Kuralları vardı bu konağın. Örneğin belli bir saatte kapılar kapanır, sürgü çekilirdi. Ve yatılırdı. Dışarıda top patlasa duymazlardı, ya da duysalar da kıpırdamazlardı. Peki ben yirmi dörtten sonra ne yapacaktım? Ya gittiğim yerde kalacak –her yer de kalmaya uygun değildi– ya otele gidecek –param yoktu– ya sabaha kadar dolaşacak, kapı açılınca eve girecektim. O gecelerden birindeydi. Üstelik de kıştı. Çaresiz kapıyı çaldım. Şansım iyi giderse, duyacağım lafları da sineye çekerek girmek pahasına. Ama çıt çıkmadı. İkinci zil, üçüncü zil... Hayır. Evin çevresinde dolaşmaya başladım. Saat geçmiyor ki. Sonunda en alt kattaki kömürlüğü denemeye karar verdim. O da açılmıyor. Ama dönüş yok, yoksa donacağım. Çimento parçalarını milim milim söktüm. Sonunda epey çabayla demir çerçeveyi çıkarttım. Ama kömürlerin üzerine düşmek için en az üç metre lazım. Ya uyanırlarsa? Sonunda bıraktım kendimi. Durdum, dinledim. Epey gürültü çıkmıştı ama kimse uyanmamıştı. Parmaklarımın ucuna basarak en üst kata, odama çıktım. Yattım... Ertesi sabah ortalık birbirine girmişti. Doğal olarak çerçeve dışarıdaydı, kömürlükte rüzgarlar esiyordu. Nasıl olmuştu da erken uyanıp çerçeveyi takmamıştım? Ama ne olursa olsun, ne yapayım artık, hiç sesimi çıkarmadım.

Herkes bir anda ortalıktan kayboldu. Her biri bir köşeye çekilmiş, diğerine fark ettirmeden kimi cüzdanını, kimi yastık altını, kimi mücevher kutusunu karıştırıyordu. Eşyaya falan bakan yoktu, zaten en hafif eşyayı taşımak için dışardan iki hamal gerekirdi. Sonunda sinirler boşaldı, gülmeye başladılar, rahatlamışlardı, çünkü gizli hazineleri olduğu gibi duruyordu. Yine de ne olur ne olmaz, sımsıkı kapattılar kömürlük pence-resini. Aradan bir hafta falan geçmişti, olay artık unutulmuştu ve ben de rahat bir nefes almıştım. Birdenbire biri, ben buldum, dedi. Ötekiler merakla kulak kabarttılar. İzleri takip ettim ve buldum, dedi. Kömürlükte hangi iz? Yine de merakla sordular: Kimmiş? Bilmiyorum, dedi, ama iriyarı, şişmanca bir adam-mış. Ferahladım. Kırılan kömürlerden belli, dedi. Ama zaten kömürler kırık değil miydi? Sözüne güvenilir biriydi. İnandılar. Ama neden bir şey almamış, dediler. Yahu, okunmuş bir ev burası, bilmiyor musunuz? Ona da inandılar.

Günler geçti. Ben gençliğimin en hızlı yıllarının başında-yım. Yine geç kaldım. Üstelik bu sefer kömürlükten atlamak da olası değil, çünkü çok sağlam, kale kapıları karşımda dim-dik, yine dolaşmaya başladım. İki bahçeyi ayıran bir duvar vardı, epey yüksek, oraya tırmanacağım, yürüye yürüye –doğru-su sürüne sürüne– evin dış cephesindeki bir çıkıntıya yapışa-cağım, üç dört metre daha emekleyerek pencereye varacağım. Cama vurunca halam içerden açar. Olur mu? Olacak. Yavaşça tırmandım duvara, ikide bir durup çevremi kolluyorum, ola ki bir bekçi falan görür de evime girerken soluğu karakolda alı-rım. Nihayet gece macerası bitti, ayağım bir sürçse pencereden aşağısı on metre.

Ahmet Ağabey geldi eve. Teyzemin oğlu. Benden yalnız-ca yedi yaş büyük ama hayatta yaşadıkları, tatları, keyifleri benden çok daha fazla. Eski pırıltılı günlerden uzağa düşmüş, hazır bir evi de var, gelmek istiyor. “Artist’in ne işi var?” Artist değil Ahmet Ağabey, birkaç küçük filmde rol almış ama asıl işi senaryo yazarlığı. Ayrıca radyolara skeçler, oyunlar yazıyor. Daha da öncesinde bir film firması sahibi. Ayrıca sadece artist olsa ne olur? Aileden biri, yakınları. “Şimdi eve artistler dola-cak.” Diretti Ahmet Ağabey. Sadece bizim katta dört tane boş

oda. Boş diyorsam aidiyeti belli olsun diye çöpe atılacak üç beş ıvır zıvır koymuşlar, anahtarları da ceplerinde. Aşağı katlarda da öyle. Kimse anahtar vermek istemiyor. Mazeretin bini bir para.

Sonunda geldi Ahmet Ağabey. Küçük bir kamyonetle eşyasını getirdi ve sofanın ortasına yığıdı. Herkes odasına kapandı. Tık sesi yok. Ahmet Ağabey sofanın ortasında, eşyasının yanına çökmüş, bekliyor. Saatler sonra kapılar tek tek açıldı. (Bütün odalar içerden birbirine bağlıydı, ilk odadan son odaya kadar yürüyebilirdiniz.) Tek tek çıktılar odaların, evlerin, geçmişin ve geleceğin sahipleri. İki taraf sessizce birbirini süzdü önce. Sonra içlerinden biri, sanki yeni duymuş gibi, Ahmetciğim, sen bu evde oturmak mı istiyorsun, dedi. Ahmet, keskin bir sesle: Evet. Bak evladım, biz biraz önce kendi aramızda konuştuk. En altta, kömürlüğün karşısında bir oda var, oraya yerleşebilirsin. Biliyorum, dedi Ahmet Ağabey, eskiden ölülerin yıkandığı oda. Hepsi itiraz etti, hayır dediler, o odanın yanındaki oda. Sonra biri, biraz ötekilerden de çekinerek, hafif bir sesle, o odaya da girebilirsin, dedi. Toplantı bitmişti. Herkes iyi geceler dileyerek köşesine çekildi. Ama Ahmet Ağabey nerede yatacağı gece? Gitti, Beşiktaş'ta bir otel buldu.

Ertesi sabah iki arkadaşıyla beraber geldi. Odaları açtılar. Sonra tamirciler, boyacılar geldi, bir de "eskiler alırım"cular. Ahmet Ağabey odalardan topladığı, ev halkının çoktan unuttuğu şeyleri üçüne beşine bakmadan sattı. Sonra bazıları, yahu amcamın galiba orada bir resmi vardı, babamın bozuk ama antika bir saati vardı, teyzemin küçük tuvalet masası vardı gibi şeyler söyleseler de Ahmet Ağabey görmedim, dedi, zaten adam onları götürürken ben orda değildim. Yıllar önce attıkları, böyle bir vesile olmasa bir daha hiç anımsamayacakları birtakım şeyler neden pahaya binmişti? Ama doğrusu yalnızca unuttuklarının değil, orta sofaya yığılmış eşyaların etrafında da dikkatle dolaştılar. Zarar gelmesin diye. Bu artık Ahmet Ağabeyi de kendilerinden kabul ettikleri anlamına mı geliyordu? Öyle ya, dışarıdaki akraba sadece akrabadır, evin içindeki akraba "biz" olandır, tek beden değilse de tek ruh olandır. (Yazarken ben bile inanacağım neredeyse.) Ama zamanla

Ahmet Ağabey biraz farklı bir ruh olduğunu kanıtladı. Arka bahçeyi –kendisine en yakın, artık kimselerin uğramadığı bahçeyi– oturulur, yaşanır hale getirdi. Orada partiler verdi ve konak halkı –özellikle hanımlar– üst kattaki pencerelerden, radyolardan seslerini, televizyondan görüntülerini izledikleri, dönemin ünlü oyuncularını seyrettiler. Ahmet Ağabey eliyle “gelin” diye çağırırsa da aşağıya inmediler. Ama bir daha da hiç kimseye “artist” diye dudak bükmediler.

Ve işte sonunda o Ahmet Ağabey de kapılarda kalmaya başladı. Oraya kadar iyiydi de o kapının sürgüsü çıkmazdı. Nazikçe birkaç kez uyardı. Ben sesim çıkmasa da arkasındaydım. Hani, olur ya, tek şikâyetçi o sanmasınlar. Umursamadılar. Derken bir iskemle çekti Ahmet Ağabey. Belli ki işi uzundu. Alet çantasından keskiler, kerpetenler, tornavidalar çıkardı ve özenle yerlere dizdi. Hane halkı birer ikişer toplanmaya başladı. Hiç kimsenin sesi çıkmadı, ama gözleri büyüdü. Bu şaşkınlık falan değil, düpedüz şoktu. Eve daha yeni kabul ettikleri biri, büyük bir sükûnetle evin yüz yıllık sürgüsünü söküyordu. Öylece dikilip seyrettiler. Hatta biri yere düşen bir vidayı eğilip uzattı. Diğerleri kınayarak baktılar, ama Ahmet Ağabey hiç istifini bozmadan, kibarca teşekkür etti ve keşke siz de bir ucundan tutsaydınız, dedi. Geri geri gittiler ve kayboldular. Sürgü yoktu artık.

Bazı büyükleri uzun süre uyku tutmadı. Ya gecenin bir saati tanımadıkları biri girerse içeriye. Herkes kapısını kilitlemeye başladı. Ama hiç kimse gidip bir daha sürgü taktırmayı düşünmedi. Sürgünün ömrü bitmişti demek. Yüz yıl önce aklı başında biri takmış, yüz yıl sonra da akievvel biri çıkarmıştı. Uykusuzluğa dayanamayıp sabaha karşı daldıklarında sofalarından gelen tuhaf seslerle sıçradılar. “İyi saatte olsunlar” deyip yine uyudular.

Her okunmuş evin bir “iyi saatte olsunlar”ı vardı ve zaten gerekirdi. En azından, sabah olsa da kalksak, akşam olsa da yatsak diyenler için, uyan ey beniâdem, uyan da çevrende ne oluyor bir bak, diye ünlerlerdi. Bazen biraz gürültülü bir biçimde yaparlardı bunu, ona da biz karışamazdık.

Bazen sofanın ortasında nerden geldiği belli olmayan bir rüzgâr eser, bazen elli yıldır duran bir vazo birden düşüp un ufak olur, bazen alt katta ayak sesleri duyulur, kim geldi diye koşar, ellerimiz boş dönerdik. Oyun gibi gelirdi bize, ama halam duyunca hemen kalkar, namaza dururdu.

Genç çocuklardık. Kızlı erkekli. Hep akraba ama derece derece. Bazen geceleri birbirimizin odasında uzun konuşmalara daldardık. Ve kimse uyanmasın diye çıkarken kapıyı yavaşça kapatırdık. Büyükler kızarlardı, biz de kaçamak giderdik. “İyi saatte olsunlar” da kaçamak gelirdi, ama bazen elinden kaçırıp kapıyı hızlı örterdi, –acaba hangimizdik?– suçu onun üstüne atardık, nasıl olsa ona kızmayacaklardı.

Derken işin tadı kaçmaya başladı. Büyükler bir “görüntü” lafı çıkarttılar. Hiç kimsenin tanımadığı biri, hiç ummadıkları zamanlarda karşılına çıkıyordu. Hiç konuşmuyor, geldiği gibi kayboluyordu. Aramızda toplandık, bizi korkutmak için, erkenden yatalım diye bir görüntü çıkarttılar, gerçekten görseleler evi değil, Beşiktaş’ı da terkederler, dedik. Ama içimize kurt düşmüştü bir kez. Ya öyleyse? Ya varsa? Bunun tek yolu pusuya yatmaktı. Gizlenip izleyecektik bakalım gerçekten görünen biri var mı, nereden geliyor, nereye gidiyor? Bir süre böyle gitti ama sonra tavsadı. Boşuna uykusuz kalıyorduk, ne gelen vardı, ne giden. Bizi oyalamışlar deyip eğlencemize daldık.

“İyi saatte olsunlar” yaşamımızdan çıkmıştı. Mevsim kıştı, ön bahçede kayıyor, kartopu oynuyor, kardan adamı gittikçe

büyütüyorduk. Bir gün Ahmet Ağabey geldi, oyunumuza katıldı ve birden, ben annemle konuşuyorum, dedi. Donduk. Annesi öleli otuz yıl olmuştu. Güldü. Korkmayın, dedi. Bir ruh doktoru arkadaşşıma sordum:

- Sesleniyor, ben de cevap veriyorum.
 - Onu görüyor musun?
 - Hayır, sadece sesini duyuyorum.
 - Gerçekten o mu?
 - Olur mu öyle şey?
 - Duyuyorsan konuşabilirsin de, ama kendi kendine kurguladığın bir bilinçaltı olayı bu.
 - Yani korkulacak bir şey yok.
 - Yok, ama gerçekten inansaydın, o zaman olurdu.
- Hadi hadi, oyununuza bakın, dedi ve kocaman bir kartopunu gülerek birimize attı.

Ahmet Ağabey yıllar sonra o bahçede annesinin diktiği ağaca sarılarak gitti. Arkadaşı (Galatasaray Lisesi'nden abi) Çetin Altan yazısında "sabun köpüğü gibi" demişti. Gerçekten öyleydi. Ne kadar çok sabun tüketmiş ve sabun köpüğü uçurmayı ne çabuk unutmuştuk.

Bir gün aramızdan biri geldi:

- Duydun mu?
- Neyi?
- Bazen damlayan bir su sesi duyuyorum.
- Ne var bunda?
- Bütün musluklara bakıyorum, hepsi kapalı.
- Kaçırıyordur.
- Tek tek başlarında duruyorum, kaçırın yok.
- Nerden geliyor?
- Ahmet Ağabeyin odasından.

Koşa koşa indik aşağıya. Ahmet Ağabeyin odasında musluk yok ki. Yanındaki odada da yok. Mutfakta var, onu da kesmişler.

Ne gürültü, ne görüntü! Duyulur duyulmaz bir damla sesi, özellikle geceleri. Büyükler duymadı, ama biz çocuklar duyduk.

Orta katta her şey fıstıki makam seyrederdi. Sabah-ı şerifler hayırlı olsun! Günaydın, derdim. Duymazdan gelirlerdi. Yüz yıllık selamlamaya yanıt mıydı “Günaydın”? Derken dakikalar sakızla çekilir gibi birbirine eklenirdi. Ağır, ağdalı. Yüzler uzardı, gölgeler uzardı. Biz kardeş çocukları güler, oynardık. Onlar- sa uzaktan bir görüntüye bakar gibi bakarlardı. Sonbaharın son günleriydi. Kasvetli günlerin başındaydık. Bir öğleden sonra, konsol uykusuna doyamamış, şezlong kaykılmış, divan yayılmış, ortadaki masa bacaklarını uzatmışken bir kanat sesi yırtıp geçti sessizliği. Önce bir kıpırdanma, sonra küçükten devinmeler, birbirine “ne oldu”lar, “kim geçti”ler... sonra yine sessizlik. Herkes köşesine çekilmek üzereyken başımızdan fırdolayı bir kırlangıç; sürüsünü kaçırmış, eve dalmış, daldığı deliği unutmuş, deli gibi ordan oraya bir kırlangıç. Koşturdular, kapıları, pencereleri açtılar, herkes bildiği dilden (nasıl seslenilirse kırlangıca?) seslendi, yerinden besmeleyle kalkan yaşlı başlı insanlar seferberliğe çağrılmışlar gibi durumdan görev çıkardılar, öyle bir tarraka koptu ki evde, pireler bile uyanmışlardır... Yine de çıkaramadılar kırlangıcı. Saatler geçti, akşam yemekleri yendi, –hiç öyle bir âdet yoktu ama– çaylar pişirildi, büyük saat gece yarısını vurdu... Hiç kimse bir diğerine söylemiyordu ama herkes kuşun kurtulmasını bekliyordu. Bir süredir ses kesilmişti, ola ki... gerçekten yaşlılar öne doğru eğilmeye başlamışken birden ok gibi fırlayıp dönmeye başladı. Sanki bizden bir şey istiyordu. Neden hiç kimse akıl edememişti? Dayımın küçük kızı koştu, bir kapı aldı, içine su koydu, köşeye bıraktı. Kırlangıç indi, bir süre bakındı, bizden bir zarar gelir mi, baktı ki hiç kıpırdamıyoruz yerimizden, yumuldu, kana kana içti, havalandı ve kayboldu.

İşte bir kuş, bir kırlangıç, tam da kışa girerken, evin üstündeki ölü toprağını silkelemişti. Vakit gece yarısını çoktan geç-

mişti. Lütfiye Hanım ortalıktan kayboldu, biraz sonra oflaya puflaya basamaklardan indi, kucağında kırk yıl önce bıraktığı kemanını taşıyordu. Kutusunun tozlarını özenle sildi, çıkarttı ve kırk yıl önce çaldığı son parçayı çalmaya başladı. Suat Hanım abisinin yardımıyla kalktı, neredeyse yerini unuttuğu piyanosunun başına geçti. Sait Bey kalp ilaçlarını almadı, üstelidiler, bu gece iyiyim, dedi. Büyükbabam büfenin üzerindeki camekânı açtı, Abdülhamid döneminden kalma altıpatları çıkardı, temizledi. Sevgili karısı Safiye Hanım (annemin üvey annesi) o saatte üşenmedi, topik yapmaya başladı. (Ermeniydi ya.)

Yahya Kemal'in miydi: "Bir tel kopar, ahenk ebediyyen kesilir." Ama gördüm: Bir tel koptu, ahenk ebediyen kuruldu.

Orta katla alt kat arasında zaman zaman mütareke ilan edilirdi. Silah bırakışması değil, sadece ateşkes. Karşılıklı yaralarını sarmak için. Biz kardeş çocuklarının eğlencesiydi: Kim önce bozacak?

Onlar da kardeş çocuklarıydı, ama bizden önceki kuşak. Orta kat: Şeyh efendinin üç kızı, bir oğlu. Alt kat: Şeyh efendinin ağabeyinin oğlu ve karısı, yani dayım ve yengem.

Şeyh efendinin oğlu: Sait Bey. Tekel'de hukuk müşaviriydi. Kırk yaş dolayında kalp krizi geçirmiş, malulen emekli olmuş, altmışına doğru akrabası Nur Hanımla evlenmiş, sonra bir yirmi yıl daha yaşamıştı. İlk olayı izleyen her krizde evden doktorlara koşan kim varsa (doktoru da dahil) yolcu etmişti.

Ablası Lütfiye Hanım: Öylesine kendi kozasına kapanmıştı ki, dünya yansa kendi kapısına gelmeden başını çıkarıp bakmazdı. Çok gençken edebiyata merak salmış, uzak akraba bir ağabeyin bilgi ve ilgisiyle ilk yazılarını yazmış, ağabey kantarın topuzunu kaçırıp aşk romanlarının bir sahnesini canlandırmaya kalkınca kendini kapının dışında bulmuş, cümle kapısından eve girmesi yasaklanmış –ama o da aynı evde yaşadığı için– arka kapıdan geceleri girip sabah erkenden çıkıp gitmesine göz yumulmuştu. Bu konu o evde bir daha hiç açılmamış, ama Lütfiye Hanım da dünyada başka hiçbir konuya bir daha hiç girmemeyi yeğlemişti. Bir gün elinde bir gazete (nerden geçmişti eline, bilmediğinden değil ama okumazdı ki), gel Suat gel, bak şu fotoğrafa, şu bizim Fahri Beyle Nazlı Hanımın oğlu değil mi? Suat Hanım anlamadı: Kim? Hem isim gücüm var şimdi, bakarım sonra... Lütfiye Hanım gazeteyi sallayarak: Bak şuna, şu bizim taşlıkta oynayan küçük Bülent değil mi? Ne yaptı acaba? Yıl 1974'tü, Bülent Ecevit başbakandı ve bir gün önce Türk askeri Kıbrıs'a çıkmıştı.

Suat Hanım evin en güzellerinden biriydi. Müdiranım diye seslenirlerdi ve her işi çeviren, kotaran oydu. Hayat dolu ama kırılmış bir kadındı. Sarışındı. (Zaten bu ailenin yarısı sarışın, öbür yarısı da koyu esmerdi. Nasıl oluyordu anlamıyordum, hep aynı kandan.) Gençliğinde o da ablası gibi müzikle ilgilenmiş, madam Sombatof'dan (Beyaz Rus) piyano dersleri almış, ama nihaventten öteye geçemediğinden pes etmişti. Ve yine ablası gibi o da uzak bir akrabayla (yaşlılar anlatırlarken hep uzak diyorlardı, sanki yakın deseler günah olacaktı, suç olacaktı) bir gönül ilişkisine girmişti ve sonunda düş kırıklığı. Ama o gerçekten sevmişti, ablası gibi değil. Gözlerinin içi gülerdi. Elli-li yaşlarına yetiştim, ı ışık gibiydi, o alacakaranlıkta hâlâ pırıltılıydı.

Fahire Hanım en gençleriydi. Erkek Fahire derlerdi. İdealist bir öğretmendi. Fırtına gibi eser tozardı. Kafasına ne koyarsa –doğru yanlış– mutlaka yapardı. Gene doğru mu, yanlış mı, beni okutmaya karar verdi. İlkokulda bile ikmalle geçen, orta okulda –Saint-Michel'de– okumuş taklidi yapan, ama her nedense her yıl aşağıdan gelen çocuklarla okumayı seven bir çocuktum. Tuttu Galatasaray Lisesi'ne yazdırdı. Ne yaptı ne etti bilmiyorum ama Saint-Michel'den öğrenci kabul etmeyen okula –kendi deyimiyile çatır çatır– kabul ettirdi beni. Yalnız küçük bir sürprizle. Ayaküstü bir sınava çektiler ve matematikten çaktığım için orta bire aldılar. Aslında Saint-Michel'de iki yıl okumuştum orta birde ve –belki de başlarından defettikleri için– sevinçle orta ikiye geçtiğimi bildiren bir kâğıt vermişlerdi. Böylece orta biri, üç kez okumayı beceren öğrenci oldum. Akıllı işi mi beni hâlâ okutmaya kalkmak? Aslında söylemişti dayım.

Dayımla ilgili anımsadığım ilk şey: Bana bu oğlanı verin, üç günde mum yapayım. Küçüktüm. Yaramazdım. Gecikmiş bir evliliğin şımartılmış tek çocuğuydum. (Annemle babam çocukluk arkadaşaydı, ama ikisi de mutsuz birer evlilikten sonra –yıllar sonra– karşılaşmış ve evlenmişlerdi.) O yıllarda sık sık elektrik kesilirdi. Mumlar yakılırdı ve beni bir ürperti alırdı: Dayıma verseler beni mum gibi yakacak. Elbette vermediler ama evimize geldiği zamanlar en uzak köşeye kaçardım. Ve işte şimdi de –tam yeri ve zamanıydı– bu oğlan serseri olacak,

demişti. Ve ateşkes bozuldu. Orta katla alt kat –bu kez benim yüzümden– birbirlerine girdiler.

Yengeme ne suç, ne hata konduramıyorum. O dayımın karısı olarak –bir tür yazgı gereği– karşı tarafın piyonuydu. Hep ara bulmaya çalışan, doğru yere oynayıp hep yitiren bir kadındı. Fazlaca bunaldı mı Rumeli türküleri söylemeye başladılar. Güzel değil, ama içe dokunan bir sesi vardı. Karşılıklı –sonuna kadar çarpılan– kapılar yüzünden o türkülerin tartımı da bozulurdu.

Paylaşamadıkları neydi? Hepsi rahatına düşkündü. Hepsinin kafasında bin bir kurt dolaşırdı, hiçbirinin kuyruğu birbirine değmeden. Hepsi gösterişi severdi. Üst katta çaylı, alt katta içkili toplantılar birbirini izlerdi. Biz neyiz diye düşünmez, bizim için ne diyorlar diye kafa yorarlardı. Elbette bazı küçük farklılıklar da vardı. Üst kattakilerin yedikleri önünde, yemedikleri arkalarındaydı, ama alt kattakiler de –biraz sıkışarak da olsa– cıfcaflı bir oyunun perdesini çekerlerdi. Hepsi ortak tarihlerinden albenili pasajlar çekip konuklara sunarlardı. Hepsi çocukları sever görünür, onlara tatlılar, çikolatalar ikram eder, ama birinin uykusu kaçmayagörsün, yüzlerin içinden en karanlık yüz ortaya çıkardı. İyi miydiler, kötü mü? Herkes kadar iyiydiler, herkes kadar kötü. Ama neydi birbirine düşüren onları? Neden her biri diğerinin kuyusunu kazardı? O kadar çok birbirlerine benziyorlardı ki, sürüden koparak kendisi, yalnız kendisi olmak savaşımı mı?

Siz orda mı kaldınız? Tam yeri ve zamanında çıkışını yapmıştı dayım: Bu oğlan serseri olacak. Ama nasıl serseri olunur, söylememişti ki. Ben de oluruna bıraktım. Vaktim vardı nasıl olsa, sabrı da. Zamanı gelince o da olunur. Dayımın dönme vakti yaklaştı, hâlâ serseri olmayı umuyorum.

Hiç de sıradan olmayan bir olaydı. Taksim'deki evimde hiç yaşamamıştım. (Sonradan sıradanlaştı.) Camlar çerçeveler sarsılmaya başladı. Önce anlamadık, sonra en alt kattan geldiğini ayırmadık. Koşturduk. Hızla kapıyı açtık ve olduğumuz yerde donup kaldık. Dayım odanın ortasından gerilip hızla duvara doğru koşuyor ve kafasını vuruyordu. Tek sözcük çıkmıyordu ağzından. Gene geriliyor, gene koşuyor... Son darbeye duvardan değerli bir tablo kayıp düştü. Görevin bir parçasıymış gibi eğildi, kaldırdı, özenle yandaki masaya koydu, sonra gene... Ama bu koşular giderek eski temposunu yitirmeye başladı, sarsaklaştı ve son vuruştan sonra ağır ağır eğildi, döşemeye yüzükoyun kapaklandı ve kendinden geçti.

Yengem kaçınıcı kez seyrettiği filmin sonuna gelindiğini anladı ve donuk bir sesle "doktor" dedi. Birbirimize baktık, soluk alıyor mu, almıyor mu belli değil, üstelik alnı kan içinde, elimiz ayağımız boşaldı. Büyük oğlu giyindi. Hiç aceleci bir hali yoktu. Kapıdan çıkıp gitti. Bekliyoruz ama içimiz içimizi yiyor. Ya bir şey olursa? Sonunda doktorla beraber döndü. Basmakalıp bir muayene, bir ilaç yazdı, sinirlere iyi gelir, dedi, çantasını topladı, kapının yanında beklemeye başladı. Yengem hemen koşup içerdeki odadan vizite ücretini getirdi, doktor "geçmiş olsun" dedi ve gitti. O ana kadar olduğu yerde kıpırdamadan yatan dayım birden gözlerini açtı ve inler gibi bir sesle: Kaç para verdiniz, diye sordu. Söyledi yengem. Daha da irileşti gözleri. O da kimmiş? Dahiliye doktoru. Ya ben? Ben de dış doktoru değil miyim? Doktor doktordan para alır mıymış? Bu memlekette böyle bozulmuş ahlak. Önce doktorları toplayıp bir sabah bir akşam Hipokrat yemini ettirmeliymiş. (O yeminde böyle bir madde var mıymış, bilmiyorum.) İnsanlık bitmiş. Doktor, doktora acımıyormuş. Hepimizi dikkatle süzüyor. Hiç-

birimizin gıkı çıkmıyor. Bir şey söylesek kızıp yine duvara koşar diye çekiniyoruz. Sustu. Başını sağa sola salladı. Kendisi ne değil, dünyaya acıdığı belliydi. Bu günlere mi kalmıştı dünya? Sonra azarladı bizi. Neden gelmişiz? Başka işimiz yok muymuş? Süklüm püklüm çıktık odadan.

Paragöz sanmayın. Dostlarına karşı son derece eli açıktı. Gerçi gelenekti, aç doyurulurdu o evde, şeyh dedelerinden öyle görmüşlerdi, ama nedense bizimkilerin dostları zaten hep tok insanlardı. Ülkede açlık mı kalmıştı?

Karımla tanıştırdım ve birbirlerine meydan okudular. Sonra da iyi dost oldular. Hayatta bana karşı duymadığı yakınlığı üç günlük geline (ona göre bütün gelinler üç günlüktü) nasıl duymuştu? Karımı İstanbul'dan İzmir'e uğurlarken, o altmışı aşmış dayı alı al moru mor, kucağında bir paket şekerleme nasıl yetişmişti vapura? Duyduğum gün inanamadım.

Huysuzdu, aksiydi, aykırıydı ama sevgi kırıntısını evdeki yaşlılarının gülücükler saçan gözlerinde değil, dayımın çakmaklaşan gözlerinde görürdüm. Un ufak olmuş, ama yine de kırıntı.

Acımasızlıkla çok genç yaşlarında ailesi içinde tanışmış, başka türlüşünü bilmez olmuştu. Olsa olsa bir jest, lütuftu hoşgörü. Yaşamak için tek kural güçlü olmaktı ve o da herkesi susturduğuna göre güçlüydü kendince. Peki ama o sevgi gelgiti neyin nesiydi? Susturamadığı bir şey, babanın evi terkederken alıp götürdüğü, anneninse saçını okşarken elinden yayılan sıcaklık mıydı?

Zekâsıyla hepimizi yaya bırakırdı dayım. Neden yaşamım boyunca öncelikle ve ille zekâ takıntısı çekiyor beni? Yoksa ben dayımı seviyor muydum?

Kimdi Ahmet Efendi? Küfeydi önceleri. O kadar küçüldü ki yalnızca yürüyen bir küfe görürdünüz. Talihsiz bir döneme rast gelmişti. Çünkü evde yemek pişiyordu. (Elli yıl önce olsaydı Yıldız Sarayı'ndan tablalarla yemek gelirdi, üstü kapalı sinilerle gelirdi, mutfaklar sonradan eklenmişti eve.) Bir sırt hamalı gibi, şikâyetsiz, günde belki on kez gidip gelirdi. Mutlaka bir şey unutulurdu ve çarşı yolu görünürdü gene. Sonunda o da yetersiz bulundu, bir de bahçıvanlık eklendi. Sait Beyin gözünde bu bir terfi, bir yükselmeydi ama Ahmet Efendiye nasıl göründü bilmiyorum. Hiç konuşmazdı ki. Babil Asma Bahçelerinin tek ırgatı olmak. Ne şerefti oysa! Sonunda bu kadar şerefe yüreği dayanamadı, teklemeye başladı, ama daha uzun yıllar hizmet etmek künyesine yazılmıştı bir kez.

Gizli bahçe! Konukların "İrem Bağı". Bu övgüyü hakediyor muydu? İrem Bağı, Ad kavminin hükümdarı Şeddad'ın bağı değil miydi? Tanrılık iddiasıyla, bir yeryüzü cenneti kurmak amacıyla yaptırmamış mıydı? Allah'ın ceza olarak gönderdiği korkunç bir tufanla yerlebir olmamış mıydı? Ve siz Sait Bey, büyük bir alçakgönüllülükle ellerinizi ovuşturur, "ne yapalım efendim, elimizden gelen bu" derdiniz.

Laleler, karanfiller, nergisler, ıtırılar, yaseminler, erguvanlar... yeter miydi? Yetmemişti geçmişte. İçleri cıva dolu altın kaplama havuzlar, gövdelerine yaldızlı bakır geçirilmiş palmiyeler, gümüşten bir ağaca tünemiş beş yüz dirhemlik kuşlar... Bizim gibi, gönlü olsa da bir bülbül konsa diye beklemezlerdi, en küçük bir harekette şakımaya başlardı mekanik kuşlar. Ama siz gene de mutluydunuz. O bahçelerin sahipleri gibi, ölünce ille de bahçenize gömülmek ve eninde sonunda nasıl bozulacağını görmek gibi bir hevesiniz yoktu.

Küçük bir serzeniş, izniniz olursa: Siz ki şeyh efendinin

mahdumuydunuz, yaraşmaz mıydı size klasik “Cihar Bağ” düzeneği: Birbirini kesen, üstü açık, haç biçiminde oluşturulmuş kanallar, küçük çağlayanlar, havuzdan havuza atlayan sular. Gerçi özenle yerleştirilmiş fayanslar, seramikler, oymalı çanak çömlekler, hatta hayvan heykelcikleri vardı ama bizim aradığımız suydü, durağanlığını sevmediğimiz, devingen suydü. Hadi ondan geçelim, bahçenin tam ortasına yerleşseydiniz, en azından çiçeklerinizle aynı boyda, onların rengi ve kokusuyla hemhal olacaktınız... birleşecektiniz diyemem ama doğanın halden hale geçişini yaşayacaktınız. Gazneli Sultan Mahmud’un saray şairi Ferruhî “Aşka dalmak ve sevgilinin yanağına dokunmak gibi bir bahçe” diyor. Bahçenizin yanağına dokunmadınız siz. Seyirlikti bahçe size göre, yaşanılalı değil. O yüzden en üst terasın köşesine kondurdunuz köşkünüzü. Konuklarınızla beraber, tüm bahçeye egemen bir noktadan, ama üstten baktınız.

“Yeryüzü ve gökyüzü kadar geniş” bir bahçe. *Kuran*’daki cennet. Kenarında dev bir hünnap ağacı var. *Kuran*’da bu ağacın “Murakabe bahçesinin olduğu yerde” bulunduğı söyleniyor. Murakabeye dalmak, kendi iç evrenine dalmak. O bahçe Hz. Muhammed’e ve yakın çevresine ait. Ama 17. yüzyılda Hint-Türk hükümdarlarından biri kendisi ve aile yakınları için bahçesinin en üst terasını ayırmış, murakabe bahçesi olarak adlandırmış. Orada oturacak ve ailece iç evrenlerine dalacaklar. Bu kibir, bu sapkınlık, peygambere cennette ayrılan köşeyi bahçesine yerleştirmeye kalkmak, zındıklık, Tanrı’ya ve ahrete inanmamak olarak nitelenmiş. Nerden aklıma geldi bu? Hani siz de en üst terasa yerleşmiştiniz ya... ve aşka değilse de derin düşüncelere daldığınız olurdu ya... hayır, öyle bir tasarımınız yoktu elbet, sizinki rastlantıydı diyelim, ama biz, çocuk çocuk... ve Ahmet Efendi hoşnuttuk aşağıda olmaktan.

O havuz ne zaman aklıma düşse Ahmet Efendiyle birlikte düşer. El ayak çekildi mi, kenarına çöker, gözlerini suya diker, saatlerce kıpırdamadan dururdu. Suyun içinde köyünü, şose-leri, ahlatları, –acaba hiç evlenmiş miydi, çocukları var mıydı, sorulmazdı ki– geçmişinin sayfalarını mı çevirirdi, yoksa hiç bilmediğimiz bir düşün peşine mi düşerdi?

Kara kedi bile girmezdi. Baykuşumuz iki yavrusunu alıp öbür konağın bahçesine taşınmıştı. Kuşku, kuruntu, ürküntü, vesvese... tümü evin içine kapatılmıştı. Bahçe cennetti. Sadece kahkahalar. Kabına sığmaz bir neşe. Sonsuz bir ilkbahardı. Taşkın bir konuk gılmanları, hurileri aramaya kalkmıştı. Ahmet Efendiyle ortada hizmet eden kızcağızı pek gözü tutmamış olacak ki, vazgeçti. Kaldı ki kimsenin ayağı yere basarken dünya değiştirmeye niyeti yoktu. Ama yine de Ahmet Efendi on metrelerce hortumu Terkos suyuna bağlayıp saatlerce bahçeyi sulamasaydı, yani diyeceğim o ki dört yönden kanallar ortada birleşip cennetin dört ırmağına dönüşseydi başka türlü olurdu. Sudan ırmak, süttten ırmak, süzme baldan ırmak, şaraptan ırmak aksaydı, ötekileri boşverir Ahmet Efendi, şaraptan ırmağı sonuna kadar içerdi.

Çok sıcak bir gündü. Evdekiler uyumuştı. Mayomu giydim. Havuza doğru yürüdüm. Ahmet Efendi gördü, arkasını döndü, gitti. O nilüferler içinde, kırmızı balıkların dolaştığı havuza girilir mi? Ya görürlerse? Usuldan ayaklarımı soktum. Sonra biraz daha, biraz daha, baktım ki yüzüyorum. Kaç dakika mı, kaç saat mi, evden bir ses, herhangi bir ses geldi, fırlayıp rüzgâr gibi arka kapıdan girdim, giyindim, hiçbir şey olmamış gibi aşağıya indim. O gün bir şey çıkmadı. Ertesi gün koptu kıyamet. Ne olmuş bu havuza? Nilüferler ezilmiş, balıkların yumurtaları ezilmiş, köşedeki saksılar ezilmiş... Aradılar taradılar, sonunda bir köşeden çıktı Ahmet Efendi. (Şarap ırmağı hikayesi.) Ne olmuştu, kim yapmıştı, görmüş müydü? Allah Allah, dedi, başını iki yana salladı, hiç anlayamadım, ama Allah'ın işi, ne denir?

Birinci Meşrutiyet geçmişti Sait Bey, İkinci Meşrutiyet, kuruluş, tek parti, çok parti... ve bahçenizin yarısı hâlâ Fransız, öbür yarısı İngiliz'di. Yarısı keskin geometrik çizgilerle zapturapt altına alınmış, öbür yarısı rastlantısal, kendiliğinden bir doğa. Bir de köşede avuç içi kadar bir parça vardı ki: Halk! Ahmet Efendi domates salatalık falan ekerdi. Seçkin konuklar geldiği zaman üzeri tenteyle örtülür.

Halam toprak saksılarda sardunyalar, fesleğenler yetiştirirdi. Üst kattaki pencere kenarları şenlikti. Ve sadece bizim-

di: İkimizden başkası bilmezdi ki. Gösterişsiz, sınırlarını bilen, su, güneş ve sadece ikimizin sevgisiyle büyüyen. Bir gün birisi boş bir saksı getirdi, beni hatırlarsın, dedi. (Küçük bir saksı hatırlatırdı insanları birbirlerine.) Sevindi halam. Sait Beyin bahçesinden biraz toprak al da bir şeyler dikelim, dedi. Gittim, söyledim, hayır, benim bahçemden olmaz, dedi. (Koskoca bir bahçe, avuç içi kadar bir saksı toprağı.) Özel bir topraktır bu, dedi, dışarıdan getirildi, gül toprağıdır, vermem. Döndüm. Söyleyemiyorum. Vermedi, değil mi? Vermedi... Hiçbir şey söylemedi. Kalktı. Namaza durdu. Bana sorarsanız Sait Bey için okudu, dualar etti. Birkaç gün sonra Ahmet Efendi, akşamın kuytusunda (etrafa bakıp kimsenin görmediğine emin olduktan sonra) ağzına kadar doldurulmuş iki irice saksı verip, halana selam söyle, dedi, çam sakızı çoban armağanı.

Gül! Sadberk gülleri, beyaz güller, kırmızı Frenk gülleri, misk gülleri... siz gerçekten güllerin kralıydınız Sait Bey. Konuklar güller üzerine öyküler, şiirler, hatta tekerlemelerle –birbirleriyle yarışır gibi– övgüler düzerlerdi: Tek tek her gülü koklar, bildikleri –insanlar için kullanmadıkları– en yüceltici sıfatları sıralarlardı. Siz işaretparmağınızı uzatarak –zaptedilecek son toprak parçası gibi– en uzaktaki gülü gösterir, topluca oraya... Siz gösteriyordunuz, insanlar koşturuyordu ve güller sanki bu telaşa gülüyordu. Ama olsun, varlık nedenleri olmak ve özellikle orada olmaktı. Sanırım tek bir şikâyetleri vardı: Siz gülleri koklamıyordunuz Sait Bey. Renk renk, boy boy büyütüyordunuz ama sanki bu dünyadan değilmişler gibi davranıyordunuz. Ne bileyim, sanki Peygamber’in terine bakar gibi bakıyordunuz. Bin yıllık efsaneye göre gül, Muhammed’in miraç gecesi göğe yükselirken döktüğü bir ter damlasından oluşmuştu. Şair Hakani de öyle demiyor muydu?

“(Çiçeklerin) hepsi güzelse de, güldür en harikası içlerinde, çünkü ötekiler çamurdan ve sudan yapılmıálarken, o gelmiátir Mustafa’nın (Muhammed’in) terinden”

Gülü koklayıp haz duymak yerine, onu erişilmez bir varlık olarak görüp uzaktan seyretmek. İşte siz oydunuz. Gerçi

namazla niyazla pek ilginiz yoktu ama kim bilebilir insanın içinden geçeni? Şair Ruzbihan Baklî de söylememiş miydi: “Gül tanrısal ışıgın bir parçasıdır, her kim Tanrı’nın ışığına bakmak isterse, güle bakmalıdır.”

Gerçekten böyle düşünerek kanatlandırıyor muyum sizi? Yoksa gerçek başka bir yerde mi? Ne demişti Nâzım?

*“Bu bahçe, bu nemli toprak, bu yasemin kokusu, bu
mehtaplı gece
parıldamakta devâmedecek ben basıp gidince de,
çünkü o ben gelmeden, ben geldikten sonra da bana bağlı
olmadan vardı
ve bende bu aslın sureti çıktı sadece...”*

Yoksa güllerin yüzünde kendi yüzünüzü mü görürdünüz? Yoksa güllerin saltanatında içten içe çürüyen bir şey mi vardı? O yüzden mi bazen sırtınızı dönüp dakikalarca bahçenin tek servi ağacına dikediniz gözlerinizi? Yoksa onca pırıltılı toprak ölü toprağı mıydı? Onun için mi bir avuç vermediniz bana? Bilmiyorum. Bilmiyorum. Efendiyle öteki efendiyi buluşturan o bitimsiz sessizlik. Gerçekten görüntüden ve başka hiçbir şeyden mi ibaretti o güller?

Yandaki konakta oturanlar (benden önceki ikinci kuşak, Zâfire Halaların, Suphiye Teyzelerin konağı) ilkbaharları bizim bahçeye gönderirlerdi. Bizim bahçemiz bir mevsimlik ilkbahar bahçesiydi, onların bahçesi sonsuz sonbahar bahçesi. O kadar ince, o kadar zarif, o kadar doygunluğa ulaşmış insanlardı ki, yenilenmenin sonradan bozulacak büyüsunü defterden çıkar-mış, Mevlana'nın soluğuna karışmışlardı.

*“Hakiki bahçeler ve çiçekler içimizdedir
insanların yüreklerinin içindedirler,
dâında değil.”*

Bizim bahçeyle kıyaslanmayacak kadar büyük ve nasıl bilirse öyle olsun, doğrusunu o bilir diye saygı duyulan. Ve budanmaya, aşılana maya alışmamış doğanın esirgemedi ver-diği.

Bir kameriye anımsıyorum: Küçük bir köşk, sarmaşık-lar içinde, camları vitraylı, çoktan terkedilmiş, ama albenisi ilk günkü gibi. Yanında bir mağara, döne döne aşağıya inilen, toprağın epey altında deniz kabuklarıyla kaplanmış bir misa-fir odası. (Kim kimi misafir edermiş acaba, çocuklar annelerin, teyzelerin yaptığı kurabiyeleri mi ikram ederlermiş arkadaş-larına? Büyüdükçe kaçamak bakışlar, göz süzmeler dahil mi?) Nerde kaldı sesleri? Yangının küllerinden mi duyulmuyor?

Kestane, ceviz, tellikavak, çam... her biri bir beylik sanki. Anadolu'da Osmanlı'ya yenilmiş, Osmanlı'nın toprağında hâlâ meydan okur gibi. Güneşte gölgesine sığınırsanız koruyacak gibi. Osmanlı'nın çiçekleri, hasbahçeleri bozulmuş ama ağaçlar hâlâ özgür gibi.

Bir de meyve veren tek bir ağaç: Bir nar ağacı. Neden nar?

Nar ağacı her zaman cennetten bir damlayla döllendir, demişti Zâfire Hala. Nerden biliyorsunuz, demiştim. Çocukluğumda bir derviş söylemişti. Hangi derviş? 50'li yıllardaydık ve ben derviş sözcüğünün anlamını bilmiyorum. Sen bahçemizi seviyorsun, duvar boyunca yürü, oralara da bir bak, dedi. Yürüdüm, çalı çırpı, ellerimi tırmalayan dikenler vardı. Bir şey yok, dedim. Gülerek, gene bir bak, dedi. Sıkıldım, evime döndüm. Ama bir meraktır düştü içime. Birkaç gün sonra gene gittim. Duvar diplerinde dolaşırken bir şeye takıldı ayağım. Bir taş. Ama insan elinden çıkmış gibi. Yontu desem değil. Sanki başlanmış da bitirilmemiş. Sonra bir başka taş. Sonra sahanlık gibi bir yer. Sonra... birden algıladım, bir yapının tabanında yürüyorum. Bir ören yeri olabilir mi? Harabe demeye dilim varmıyor, virane de değil. Hiçbir şey yok, ama yine de bir şey. Soluk alınmış, yetmez mi?

Sonradan aradım: "Kâgir altı oda ve diğer iki ahşap oda, bir matbah (mutfak), bir kilar (kiler) ve koridor ve dört göz hela ve çamaşırhane, bir kurnalı hamam ve acı su haznesi ve bahçe ve aralığı müstemil (saran, kavrayan) avludan ibaret." Dervişan dairesi. Koşarak gittim Zâfire Halaya. Buldum, dedim, buldum. Oradalar mı, dedi. Tabii oradalar. Öğleden sonraydı. Ayın başlamıştı. Birden kapıları rezelerinden sökerek düştü haber. Ayaklanma! 31 Mart. Dervişler kıllarını bile kıpırdatmadılar. Zikir bozulmazdı. Sonra aralarında meşveret kurup söyleştiler. Bu işin arkasında *Volkan* gazetesini çıkaran Derviş Vahdeti vardı. O da dervişti ama onlardan değildi. Onlar siyasetin dışında durmuşlardı. Yeniden zikre daldılar. O sıra dışarıda kan gövdeyi götürüyordu. Taksim kışlasındaki Avcı Taburu'na bağlı askerler, subaylarına karşı ayaklanmışlardı. Önde bazı din adamları, Heyet-i Mebusan'ın (Millet Meclisi) önünde toplanıp kıyameti kopardılar. Dağılıp tekrar toplandılar. Her dağılıştta gruplar halinde sokaklara dalıyor, İttihatçı subaylarla mebusları buldukları yerde öldürüyorlardı. Ve her toplanışta, "ille de şeriat, ille de şeriat!" Din Devleti. Ya siz ne yaptınız Zâfire Hala? Ağabeyleriniz ne yaptı? O yılların gençleriydiniz. Babanız, Abdülhamid'in şeyhi. Ama bir yanda da Heyet-i Mebusan. Meşrutiyet yönetimi. Apaçık Meşrutiyet'e karşıydı

bu hareket, ama –bilinir mi– sizin kapınızı da çalarlar mıydı? Kapınızı çalmak da ne, düpedüz sokak ortasında kan döküyorlardı. Hayır, kimse dokunmadı size. Dokunmaya kalksalar-
dı –düşünün nasıl trajikomik bir olay– sözde dervişlere karşı bahçenizdeki gerçek dervişler koruyacaktı sizi. Sonra ne oldu? İkinci Meşrutiyet’i zorla kabul ettirmişti ya padişaha İttihat ve Terakki Fırkası, Meşrutiyet üzerinden kendilerine karşı bir hareketti bu. Selanik’teki 3. Ordu (Hareket Ordusu) İstanbul’a yürümeye başladı ve tam onbir gün sonra şehrin kapılarına dayandı. Önce sıkıyönetim. Sonra ayaklanmacıların önderlerini divan-ı harpte yargılayarak ölüm cezası. Üç gün sonra da Abdülhamid’in tahttan indirilmesi. İşte bu sefer sonunuz gelmişti. Şeyh babanıza da ölümlerden ölüm beğen diyeceklerdi. Ve hepiniz sürgüne. Hayır! Hareket Ordusu gelir gelmez, bir yanlış anlamayı önlemek için –örneğin halktan gelebilecek bir kalkışmayı önlemek için– koruma altına aldı konakları. Neden? Sizi iki taraf da iyi tanıyordu. Babanız, padişahın çok yakınında olmasına rağmen hiçbir zaman hafiyeliğe heves etmemişti. O olaylardan yetmiş yılı aşkın süre sonra “sayın muhbir vatandaşlar” dönemini yaşadık biz, ama babanız hiçbir zaman “sayın muhbir vatandaşı” olmadı.

Eski bahçeler, yalnızca eskiyi seslendirdikleri için değil, yeniye sayısız iletiler gönderdikleri için değerli oluyorlar. Zâfire Halanın, “Biraz daha dolaş, başka şeyler de var” demesi hiç yadırgatmadı artık beni. Kendi bahçemizi bıraktım, hep onların bahçesindeyim. Ama başka bir şey yok, ya da ben bulamıyorum. Bir gün dolaşırken “Ben burada ata binerdim” dedi. Şaşırdığımı görünce eliyle işaret etti, “Buraları ahırlardı” dedi. Ben bugün de o parmak kadar kızı –1900’lü yılların başında– yanında seyisi, at sırtında göremiyorum. Ama sanırdım ki biraz spor, biraz kumar olan at biniciliği benim kuşağıma özgü, bir de tarihte eski Türklere. Öyle değilmiş demek.

“Fevkani ve tahtani (zemin katta ve üst katta) on sekiz oda, iki sofa, bir avlu, üç hela, bir matbah, bir hamam ve bahçe” imiş bizim öbür konak. Bahçe, yalnızca bahçe yetmez mi, konaktan dinledikleriyle, bize fısıldadıklarıyla?

Tavşanlı, 1381’de Germiyanogulları yönetimine girdi. Aynı yıl I. Murad’ın (Hüdavendigâr) oğlu Şehzade Bayezid ile evlendirilen Devlet Hatun’un çeyizi içinde Osmanlılara verildi. 1950’lerde bir başka kızını, Cemile Yengeyi İstanbul’daki Şeyh Zâfir konağı’na teslim etti. Çeyizinin ne olduğunu bilmiyorum ama Ege ağzı ve ünlü leblebileriyle konağın en gözde odalarından birine yerleşti Cemile Yenge. Yapılı, taşı sıkça suyunu çıkartacak bir hanımdı ve –bazılarına göre– konağın da suyunu çıkardı. Bana göre çalışkan, hesabını bilen, önce kocasına (Halil Ağabeye) sonra da tüm konak halkına teslim bayrağı çektiiren bir yengeydi, egemenliğini Osmanlı’ya rahmet okutacak biçimde kurmuştu ama tüm ömrü de hizmetle geçti. Mutfakta o, çamaşırdı o, ütude o. İçlerinden ne geçerdi bilemem ama tüm yaşlıların hayır duasını aldı... ve ömürleri dolup tek tek emri hak vaki olduktan sonra da hayır duaların karşılığını (eşya, para, ev, dükkân) aldı. Paylaşımında aileden önemli bölümünün önüne çıkınca bazıları lâhavle çektiler ama hak hukuk belliydi. Kim demiş şeriatın kes-tiği parmak acımaz diye? Bal gibi acırdı işte.

Gençliklerinde gümüş tabaklarda yemeye alışmış konak halkının hayatına, son yıllarda plastik tabağı Cemile Yenge getirdi. Ve hiç kimse de sormadı. Ve hatta hoşlandılar bile. Önce kırılacak sandıkları plastik tabak yere düşüp kırılmayınca birbirlerine gösterdiler. Yaşamın iyisini de, kötüsünü de o kadar çok görmüşlerdi ki, önlerinden geçen, hatta onlara dokunan şeyleri uzaktan bir akarsuyu seyreder gibi izliyorlardı. Yaşama sevincinin kıyısına kadar uzanır, ağızlarını ıslatır, huzura dönerlerdi.

Bir gün köşedeki koltuğa oturmuş, resimlere bakıyordum. Mehmet Ali Laga’nın resimleriydi. Duvardan akan sular boyasını bozmuştu. Binbaşıyken bölüğü çayıra salıp elinde palet,

tuval, şövale, fırçalar... yürüyüp giden Mehmet Ali Laga... emekli olduktan sonra konaktaki odasına kapanıp yemeğe bile çıkmadan dünyasını boyayan Mehmet Ali Laga... ve öldükten sonra yapıtları varıl duvarlarına, müzelere asılan Mehmet Ali Laga. Nasılsa gözden kaçmış birkaç resmi şimdi şurada, gözü-mün önünde duruyor ve nasıl koruyamamışlar, üzerine yağ-mur suları sızıyor. Birden birinin beni gözetlediğini fark ettim: Cemile Yengeydi. Ne sanmıştı? Yoksa resimleri alıp kaçıraca-gımı mı? Sert bir sesle: Şeyh seni çarpar sonra, dedi, şeyh bir yerlerden seni izliyor, sonra çarpar! Gerçekten bir an çarpılmışa döndüm: Gelin hanım beni kendi dedemle tehdit ediyordu.

Çaylar içiliyordu. Biri bitmeden öbürü başlayan çay saat-leriydi. Konağın yaşlıları konuğu baş köşeye buyur etmişler, çevresinde toplanmışlardı. Hafif sesle konuşuyorlardı. Belli bir mesafe bırakmışlardı konukla aralarında. Derken sevgili yen-ge daldı içeri. Doğru konuğa doğru gitti, eğildi, eteğini elle-di –herkes buz kesilmişti– benimki de bundan, dedi, Beşiktaş pazarından aldım, pazarlıkla indirdim, seni kazıklamışlardır... Konuk son derece ustaca idare etti, yenge döndü, hızla kapıya doğru ilerlerken söylendi: Onlar on diyorlarsa sen beşle başla, aldıktan sonra da iyice bak, malı değiştirmesinler, zaten gözle-rin de iyi görmüyor. Kapıyı çekip çıktı. Sanki ortaya bir bomba düşmüştü. Hiç kimse sesini çıkaramıyordu. Yine konuk –hiç-bir şey olmamış gibi– konuşmaya kesilen yerden devam etti. Konuk Abdülhamid’in kızı Ayşe Sultan’dı ve hiç kuşkusuz taşı-dığı giysi babasının sarayındandı.

Bir başka yengem ise... ama önce bir Ankara yolculuğu. Lisedeyim. Ara tatil. Uzun bir gece yolculuğu. Gara girdik. Basamakları inerken iki polis kollarıma girdiler, ayaklarım yerden kesildi ve doğrudan polis otosuna. Direksiyondaki bir bana baktı, bir arkadaşlarına, yanlış olmasın, dedi. (Keşke olsa.) Sol yanımdaki, adın Güngör Tekçe değil mi? Evet. Sen sür ara-bay! Yola çıktık, hiç ses yok... acaba Müdüriyet’e mi götürecek-ler beni? Ne soracaklar? (O günlerde el altından Nâzım Hik-met’in şiirlerini bulup ezberlemiştim ama bilemezlerdi ki, yük-sek sesle kendi kendime okumuştum.) Ya bir uçurum kenarına götürüp, silahlarını çekip atla derlerse? Ama bu Ankara’nın

neresinde uçurum? Aklıma gelene gülmeye başladım. Yanımdaki, gülme, dedi. Pekâlâ, o da yasak! Süratli gidiyoruz. Sağdan soldan yayalar çekinerek bakıyorlar: Ne de olsa polis otosu. Nerdeyse şehirden çıkıyoruz. Başıma ağırlar girmeye başladı, nereye kadar, nasıl bitecek? Birden ani bir frenle bir apartmanın önünde durduk, iki polis fırlayıp zili çaldı. (Demek karakolları buraya taşımışlar.) Üçüncü polis bırakmadı beni. Tekrar çaldılar zili, ses yok. Üçüncü polis de sıkıca koluma girip arkadaşlarının yanına yürüdü. Birden kapı açıldı, Meliha Yenge “Ah vre Gungorakimu” diye boynuma sarıldı. Polisler selam çaktılar ve arabalarına binip uzaklaştılar.

Annemin amca oğullarından biriydi Adnan Ağabey. Haya-ta yazlık sinemalarda bilet keserek başlamıştı. Ailede bir kişinin mutlaka çalışması gerekiyordu, diğer iki kardeşin okuyabilmesi için. O da çalıştı ortanca ve küçük kardeş yetişinceye kadar. Orta kardeş (Abidin Zafir) ünlü bir mimar, küçük kardeş (Münim Zafir) temyiz üyesi –sonra 4. Daire Başkanı– olarak sürdürdüler yaşamlarını. Adnan Ağabey o sıralar (Menderes dönemi) Başbakanlık’ta özel kalem şefiydi. Bu insanın ödünü kopartan saltanat ordan geliyordu, üç polisin eşliğinde. Bir mektup yazıp Ankara’yı görmek istemiştım ve hemen tren bileti göndermişti.

Nasıl bir Ankara’ydı bu? Berdülacuz (kocakarı soğukları) muydu? İstanbul’un keşmekeşinden (o yıllarda bile öyleydi, bugünkü kadar olmasa da) çıkıp pırıl pırıl bulvarlara, bir başkentten ezici ciddiyetine gelmişim. Bir de soğuk ki! Kar yok, gökyüzü pırıl pırıl, ama donuyorum. Tam bir zemheri zürafası olmuştım. Kışın ortasında incecik giysi ile gezenlerden. Hiç aklıma gelmemişti bu kuru ayaz.

Ne güler yüzlü bir yengeydi Madam Marika. Ama artık Meliha Hanımdı. Kocasının dinine geçmişti. İnce, nazik, ucu-cu ve gerçekten kocasının çevresinde pervane. On beş gün kaldım onlarla. Her sabah ne yemek istediğimi sorardı. Ama ben yatılı bir okuldan geliyordum. On beş günü dolduracak kadar yemek adı bilmiyordum ki. Türk ve Rum mutfağından doyum-suz yemeklerle bezedi sofraları. Bir de daha sonra hiç tatmadığım tatlılarla.

Dönüş vakti gelmişti. Adnan Ağabey telefonu açtı. Anladım. İnsanın dudağını uçuklatan debdebe bana göre değildi. Lütfen polis beyler hiç rahatlarını bozmasınlar, bir arabaya atlayıp giderim gara, alışkanlık yapmasın bende. Gülümseyerek kabul etti. Dönüşümde gök gürliyor, yağmur yağıyordu, ama bana mı öyle geldi bilmiyorum, kışın son çırpınışları gibiydi, ilkbaharın ilk esintisi kentin dış mahallelerine varmak üzereydi.

Yıllar sonra Meliha Yengeyle Adnan Ağabey konağa döndüler. Bizim tarafa. Yaz bitmişse de sonbaharda açan çiçekler de vardı.

Ve sonbahar da tükendi. Adnan Bey bir sabah çıktı ve dönmedi. Meliha Yenge odalarda aradı onu. Bir odaya giriyor, Adnan biraz önce buradaydı, diyor, ve bulmak için öbür odaya geçiyordu. Evdekilerle akıllı uslu konuşmalar yapıyor, sonra kalkıp pencereyi açıyor ve sesleniyordu: Hadi Adnan, gidelim artık. Sonra ip serip kedisine jimnastik yaptırmaya başladı. Ve evi ağır ağır bir koku sardı. Sonunda buldular, ölüsünü gazeteyle sarıp mutfak rafına kaldırmıştı.

Hanendeler, sazendeler ayağ sürüdüler Arnavutköy'deki balkondan ve Safiye Teyzeyle kocası Abdullah Beye konak yolları göründü. Safiye Hanım da –Madam Marika gibi– Madam Sofia'lığı bırakmış, kocasının hatırına İslama geçmişti. Gerçek büyükbabam ve üvey anneannem. Tanti derdim. Şen şakrak bir hanımdı. Ömrü Arnavutköy'deki balkonda sazlarla, seslerle geçmişti. Büyükbabam Tireli anneannemi üç çocukla bırakmış, patrik efendinin yeğeni, Madam Sofia'yı almıştı. (Ne de olsa ille soyluluk.) Meliha Yengeden Rum yemeklerini öğrenmiştik ya, Tanti'den de Ermeni yemeklerini. Aile Meliha Yengeye de saygı gösterdi, ama Tanti'ye daha çok. Patrik yakını olmak kolay mıydı? Ama Meliha Hanımın akrabaları sonuna kadar aradılar onu, Tanti'yi ise hiç kimse aramadı. Sanırım ailesi silmişti defterden. O da konak halkıyla daha içli dışlı oldu. Zaman zaman onlardan yana oldu kocasına karşı. Ama kim karşı çıkabilirdi ki Abdullah Bey? Olsun, o doğrudan yanaydı.

Boğaz kıyısındaki evde yıllarca ziyafetler birbirini kovalamıştı. Birinde –ben de ordaydım– ev kökünden sallanmaya baş-

ladı. Konuklar nereye kaçacağını şaşırды. Büyükbabam bir doksan boyuyla dimdik, kıpırdamadan durdu. Duvardaki büyük büfe olduğu gibi yıkıldı. Tabaklar, kadehler, sürahiler tuzla buz oldu. Tek bir yumurta sağlam çıktı o hengâmeden. Kaç saniye –ya da dakika– sürdü bilmiyorum. Sonunda yerin altındaki katmanlar duruldu. Biz de. Safiye Teyze yuvarlandığı yerden (bayağı şişmandı) konukların yardımıyla kalktı, etrafına göz attı ve gayet sakin söylendi: Şu yumurtayı pişirelim artık.

Son yıllarda kılıçlar, kalkanlar uğramıyordu artık eve. İstavrit vardı ama Tanti vızıldanıyordu: Ah nerde o balıklar? Sonunda büyükbaba parladı: Kim inmiş denizin dibine de koymuş adını? Bir daha sesini çıkarmadı Tanti, ne alınmışsa onu pişirdi. Ama yutup hazmetti sanmayın: Bir gün konukların yanında eski arabalardan bahsedilirken, ben, dedi, Abdullah Beyi şövalye yüzüğü takmış, tek atlı arabasıyla geçerken gördüm ve âşık oldum, ama meğer hanımınınmış.

Çocukken çok korkardık arılardan. Birkaçımızın canı iyice yanmıştı. Şişerdi ve ne yapacağımızı bilemezdik. Tanti'ye iskemlesini kapının önündeki köprünün üstüne yerleştirir, arılar soksun diye kollarını açardı. Romatizmaya iyi geliyormuş.

Son yıllarda gümüş kaşıklarını ikişer ikişer sattırmaya başladı. Deprem günübirlik gelmeye başlamıştı ve artık tek yumurtanın bile değeri vardı.

Meliha Teyze ve Tanti yıllarca konaklardaki mevlilere katıldılar, mevlit şekerlerinden ve gülsularından paylarına düşeni seve seve kabul ettiler, ama her pazar günü birkaç saat kaybolmayı da ihmal etmediler. Kocadan gelen din iyiydi ama ana-babadan gelen de gözardı edilemezdi. Cami ordaysa kilise de karşısındaydı.

Rum Maria'yla Ermeni Sofia olmasaydı evin hali haraptı. Kahkahalar bahçeye saklanmıştı, içerisi resmi daire gibiydi. Onlar geldiler ve yalnızca insanları değil, sanki yüzyıllık konsolları, komodinleri bile hafiflettiler.

Ve kendileri de o hafiflikle uçup gittiler.

Aile neredeyse dağılıyordu. Konakların dışında değil yalnız, içindekiler de günün herhangi bir saatinde süzülerek odalarına çekiliyor ve ertesi güne kadar bir daha gören olmuyordu. Arada bir Mehmet Ali Laga'nın odasından kısık ezgiler... Saray'da yaverlik kordonlarını kuşanıp cuma merasimlerine katılmalar geride kalmıştı. Resimlerin ortasında yere bağdaş çöküyor, tamburun gizemli dünyasına sızıyordu. Bizim tarafta Lütfiye Hanım kemandan, Suat Hanım piyanodan çoktan vazgeçmişlerdi ama sizin tarafta Mehmet Ali Bey mızrap darbeleriyle, bir yerlere sinmiş, konağın ruhunu hâlâ kovalıyordu. O konağın ruhu ki nice debdebe, şaşaa, şatafat, görkeme karışmış, yıllar sonra saltanat çekilince yalnızca insanlardan değil, kendinden de arlanmış, her pencere açılışında kendini dışarılara atar olmuştu. Eski giysiler de öyle. Eski eşyalar da öyle. Bir dekordu saltanat. Ve dekor bozulunca, giysilerin ve eşyaların üstüne kılıf gibi geçmiş olan konağın ruhuna da çiğ ışıklar düşmeye başlar, her biri nereye kaçacağını bilemez olurdu. İnsanlar da öyle. Evet, aile neredeyse dağılıyordu.

Çok hızlı gerçekleşmişti değişim. Ama siz –yalnızca siz– bir tespihin tanelerini bir araya getiriyordunuz. Siz Zâfire Hanım, özellikle ramazanlarda üç kuşağı bir araya getirirdiniz. Hürrem Hanım, Behiye hanım... Kamer Hanım... Fatma Hanım, Sabire Hanım, Rabia Hanım, Ferahatler, Servetler... Yüzleri bir ormanın sislerine karışmış benim için. Ne kadar çok şeyi teğet geçiyoruz. Özellikle de yaşayanları. Oysa vaktimiz vardı anlamak için. Bir noktada değip geçiyoruz. Dönüp baktığımızda ise onlar yok.

Ne kadar mahcup bir adamdı Kadir Bey. Ben derslere çalışırken en çok ona başvururdum. Bir dakika efendim, der, kal-kar, raflardaki kitapları indirip karıştırmaya başlar, ben nere-

deyse sorduğumu unutmuşken, galiba bu efendim, derdi. Sorduğum Osmanlı edebiyatından şiirlerle ilgili sözcüklerdi. O kadar kitap karıştırdığına göre hiçbir sorunun karşılığını bilmez gibi gelirdi bana. Sarı-kırmızılı bir kravat hediye etmişti ya, doğal olarak onun yanına gidiyordum. Ama bu yaşta o Osmanlıca sözcüklerin anlamını öğrenmek için her seferinde gözlüklerini tak, o yetmedi öteki kitaba da bak, o da yetmezse üçüncü kitabı aç, içime fenalıklar gelirdi. Okumayı yazmayı da sonradan mı öğrenmişti? Size sordum Zâfire Hala, ne zaman, nerden gelmiş bu Kadir Bey? Birkaç yıl önce, dediniz, İngiltere'den. Oxford Üniversitesi'nde Arap-Fars dilleri profesörüymüş. Emekli olmuş ve dönmüş. Galiba ondan sonra çok bilenlerden hep çekindim.

Ramazandı. Sizin günlerinizdi Zâfire Hanım. Tüyler gibi uçardınız sofalarda. İftar yemeklerini denetler, sofranın hazırlanmasına nezaret eder, –diğer on bir ayda hiç yapmadığınız bir şeyi– çatalları, kaşıkları düzeltir, topun patlamasını beklerdiniz. Yine de nedense sofraya en geç siz gelirdiniz, diğer oruçlular da sabırla beklerlerdi.

İftardan sonra bütün aile ortadaki salonda toplanırdı. Zarf-
lı, karanfil'den yapılmış çay takımlarıyla demli çaylar... Konuşurdunuz. Biz yarı çocuk–yarı gençler ağzınızın içine bakardık. Gündelik şeylerdi. Ama her kelimenin hakkını vere vere, duraklarda, yola çıkışlarda temkinli, sesinizi ne alçaltarak, ne yükselterek. Hepimizin bildiği şeyleri yeni bir şey dinliyor-muş gibi dinlerdik. Günü, günceli yaşadınız hep. Onca pırıltılı geçmişi ne yardıma çağırdınız, ne sığındınız, ne kullanmaya kalktınız. Şimdi anlıyorum ki, bu... bu, görgüydü. Hazmetmiş olmanın, sindirmiş olmanın kendisiydi.

Sonra “tükenmez” başlardı. Neydi “tükenmez”? Musluklu küpe atılan muşmulalardı, ayvalardı, elmalardı, armutlardı, üzüm-
lerdi. Bir kerede atılırdı. Bir miktar da su. Küpün üzeri temiz bir bezle (patiskayla) örtülür, tahtadan bir kapakla kapatılırdı. Bir ay hiç ellemeden bekletilir, sonra tadına bakılırdı. Kıvamına gelmişse musluk açılır, sıra –bizimkilere göre şıraydı– uzun bardaklara doldurulur, içilirdi. Sonra maşrapayla içilmiş sıra kadar su eklenirdi küpe. Uzun bir sabır işiydi “tükenmez” ve yalnızca bir ay için, ramazan için hazırlanırdı.

Sahura kadar içilirdi. İhtiyarcıkların yanakları kızarmaya, solukların ritmi değişmeye, gözleri kaymaya başlardı. En son konuşanı artık kimse duymaz, o da kendi kendine bir süre daha konuştuğundan sonra susardı. Her gece sahurda bir şeyler yiyip yatmak için niyetlenirler, ama hiçbir gece sahuru yaka-

layamazlardı. Cemile Yenge tek tek yataklarına taşır, üstlerini örterdi.

Derken bir gün dayım geldi. İftara kaldı. Sonra yine çay. Tam kalkacaktı ki, sıra içmeden olmaz, dediler ve hemen durdular. İçti. Yüzünü ekşitti. Bu şırayı nasıl yaptınız, dedi. Senin bildiğin tükenmez, dediler, herkes nasıl yapıyorsa öyle. Kaç gündür içiyorsunuz, dedi. Hesapladılar, ramazanın yirmi beşinci gecesi idi, daha öncesi de vardı. Bu mayalanmış, dedi. Anlayamadılar. Fermante olmuş, dedi. Yine anlayamadılar. Müskirat, dedi, müskirat! İçki içiyorsunuz siz.

Hayatlarının son keyfiydi. Bitti.

Kimi iyi huyluydu. Kimi aksiydi. Kimi işi ağırdan alırdı. Kimi hamarattı. Kimi kıskançtı. Kimi güzelliğine mağrurdu. Kimi uykucuydu. Yanaşmalar, beslemeler, evlatlıklar, ahretlikler... Hep beraber büyümüşlerdi. Ayrıları gayrıları yoktu. Yine de evin büyükleri bir mesafe koymalarını isterdi. Evin hanımı olmak başka, sonradan aldıklarımız başka, derlerdi. Çok yüz veriyorsunuz, derlerdi. Kim ne derse desin, çocuklar mutluydu beraber olmaktan. Ama eklenenler de o kadar mutlu muydu acaba? Bazen yaramazlıkları evin çocukları yapıyor, onlar azar işitiyorlardı, hatta popolarına birkaç şaplak da dahil. Sonra yıllar geçiyor, genç kızlık çağına giriliyor, münasip bir eş buluyor, çeyizleri düzülüyor, evden yollanıyorlardı. Kimi mutlu oluyordu, kimi mutsuz... ama o konuda da şansları ya da şanssızlıkları gelin giden diğer kızlardan (evin öz kızlarından) ne daha eksikti, ne daha fazla.

İşte bir ramazan daha bitmişti. Bayram yemeği! Zâfi-re Hala bekliyordu. Çocukları, büyükleri, iki konağın halkını değil yalnız, aileden dışarıda yaşayanları da. Bu çağrıya kulak tıkamak olanaksızdı. Herkes oradaydı. Bütün yıl yemekle uğraşan Cemile Yenge de hiçbir şeye karışmamış, sofrada yerini almıştı. Çünkü eski ahretliklerden ikisi önceden gelmiş, mutfığa girmiş, tüm hazırlıkları tamamlamış, sofrayı kurmuş, çorbaları koymaya başlamışlardı.

Bu nasıl bir oluşumdu? Diğer kızlar da zaman zaman gelir, eski sahiplerinin ellerini öperlerdi, ama bu iki kız hiçbir bayram sofrasında yalnız bırakmamışlardı bizi. Kız dediğime bakmayın, ikisi de ellili yaşlarda, çocuk, torun sahibi olmuş hanımefendilerdi. Ve kırk yıl önce olduğu gibi, ellerini önlerine bağlamış, sofranın başında bekliyorlardı. Ve hiç kimse onlara, buyur sofraya, demiyordu. Oturmayacaklarını bildiklerin-

den elbet. Ama ben müthiş sıkılıyordum bu görüntüden, utanıyordum.

Bir seferinde sofradan kalkmış, yemeği kendim almak istemişim, ama Zâfire Hala'nın dik dik bakan gözleriyle karşılaşmıştım, ve de başımda dikilen hanımefendinin aynı bakışlarıyla. Pısmıştım.

Bizimkiler onlara isimleriyle seslenirlerdi, onlarsa "efendim" diye söze başlar, "efendim" diye bitirirlerdi.

Bir bayram günü, akşama doğru evin dış kapısına doğru giderken önümde onlardan birinin yürüdüğünü fark ettim. İzledim. Kapının önünde son model bir özel araba duruyordu. Direksiyondaki oğluydu herhalde, çünkü çok benziyordu. Benden büyüktü. Kapıyı açtı, indi, siz de ailedensiniz değil mi, dedi. Kekeleyerek, evet, dedim. Büyüklerinize saygılarımı iletin lütfen, dedi. Hiçbir şey diyemedim. Annesini aldı, gülümseyerek gittiler.

İkinci hanımefendiye hiç ummadığım bir yerde, bir resmi kuruluştaki rastladım. Belirli bir konumu vardı, diğerlerinin davranışından anladım bunu. Beni anımsadı, nazıkçe "Nasılsınız" dedi. On yedi yaşındaydım.

Nasıl bir şeydi bu? Sevgi, dostluk, saygı, vefa... Kulağa hoş geliyor ama gerçekten öyle miydi? Belki hiçbir zaman okuyamayacaktık, değerli, ama neredeyse çökmüş olanın yüreğimize iliştirdiği kartviziti. Ancak o kadarı gelirdi elimizden: Teşekkür ederiz.

“Hakkınızı helal etme” günleri başlamıştı. Öyle ya, gidip de dönmemek vardı, dönseler bile –kuşkulu ya!– dostları bulmamak vardı. Şimdiden toparlanmaya başlasalar iyi olurdu, sonradan aceleyle unutulan şeyler olabilirdi. Ah, çok arayacaklardı onları, ama işte siyaset buydu. Ya devlet başa, ya kuzgun leşe! Bu sefer o kazanmıştı, başlarına ne gelecekse çekilecekti. Keşke şu 1911 olmasaydı, kör talih Trablusgarp’ta bir araya getirmeseydi onları: Mehmet Ali Beyi, Hasan Beyi, Mustafa Kemal’i. Mustafa Kemal, komutan Ethem Paşanın kurmayı, binbaşı. Mehmet Ali Bey de binbaşı. Kardeşi Hasan Bey hukuk müşaviri. Yıllar geçmişti. Binbaşı Mehmet Ali Bey askerliğe noktayı koymuş, Mehmet Ali Laga olarak resim alanında öne çıkmaya başlamıştı. Hasan Bey Galatasaray Lisesi’nde kavanin (kanunlar) hocası olmuştu, sonra da Belediye’de umumi kâtip. Mustafa Kemal ise nice badireden sonra dünyayı dize getirmiş, reisicumhur olmuştu. Ne olurdu şu iki kardeşi unutsaydı, tekelerin kapatılmasından üç gün sonra Dolmabahçe Sarayı’na çağırmasaydı.

Bütün aileyi mi sürecekti, yoksa diğerlerine gözdağı vermek için sadece ikisini mi? İyi arkadaşlarıydı geçmişte, ama arkadaşlık falan para eder miydi böyle bir günde? Koskoca tekeleri kapatacaksın, sonra büyük şeyhin oğullarının gönlünü alacaksın! Olur şey değil, en iyisi yavaş yavaş öte beriyi düzene koyup yolculuğa hazırlanmaktı. Ne yapalım, eski topraklar zaten elden çıkmıştı, ama memleketin daha Şark’ı vardı, sınırlara kadar nice bölge, nice şehir vardı.

Gazi Paşa’nın bildirdiği tarihten bir gün önce iki genç subay geldi. Bu ikinci gelişleriydi. Doğrudan yola çıkmalarını mı emretmişti Gazi? Ama nereye? Cümle kapısının hemen arkasına yığılmış eşyayı görünce, beyefendiler, nereye, dediler.

Hasan Bey ezik: Ne olur ne olmaz, dedi. Hafifçe gülümsediler: Cumhurbaşkanımızın önemli bir toplantısı var o gün, sizi bir gün sonra aynı saatte bekliyor, dediler, ve tam ayrılacakken uzun boylusu döndü, aynı saygıyla, beyefendiler, eşyanızı eski yerine yerleştirin, dedi... ve uzaklaştılar.

Oyun mu oynuyordu Gazi Paşa onlara? Biraz daha mı işkence çeksinler istiyordu? Yok canım. Atatürk'tü bu. Kafasına koymuşsa hiç kimse caydıramazdı. Sonra konuklardan birinin aklına geldi: Sizi tam akşam yemeği saatinde çağırıyor, ister misiniz kadehlerinize içki doldurup kapattığım tekkelerin şerefine içelim desin! İki kardeş de küplere bindi, onca yılın ahbablığına aldırmayıp kapıya kadar kovaladılar adamı. Avaz avaz bağırıyorlardı: Sen onu tanımıyorsun, senin küçük kafan almaz onu. Adam canını zor kurtardı ve kapıyı büyük bir hiddetle kapattılar. Biraz sakinleştikten sonra düşünmeye başladılar: Bizim sofrada ne işimiz var? Küçük bir odaya çekip söyleyeceğini söyler ve gönderir bizi. Yine de takıldı akıllarına: Ya içki ikram ederse? Tabii ki tekkelerin şerefine gibi bir söz çıkmazdı ağzından, neyi nerde söyleyeceğini en iyi o bilirdi, ama yine de içki ikram ederse? Yaşamları boyunca bir damla koymamışlardı ağızlarına. (Tükenmez içtikleri son elli yılı saymazsak.) Birbirlerine söylemediler ama iyice huzurları kaçtı. Bu, sürgüne gitmekten daha kötüydü. Tertemiz sürgüne mi gideceksin, günaha girmiş olarak konağa mı döneceksin? Ama mümkünü yok, o içelim diyecek de içmeyeceksin, mümkünü yok! Dayanamayıp kardeşlerine açıldılar: Ya Gazi içki içmemizi isterse? Hepsinin nutku tutuldu. Elleri ayakları boşaldı.

O gece hiç kimse uyuyamadı. Karabasanlar bastı. Kara yas kara pus bağladılar. Ertesi gün de öyle. Hiçbirinin ağzını bıçak açmadı. Sonunda malum saat geldi. Bir araba kapıya yanaştı ve Mehmet Ali Beyle Hasan Beyi alıp götürdü.

Gazi Paşa ayakta karşıladı onları. Sol yanına Mehmet Ali Beyi, sağ yanına Hasan Beyi oturttu. Dostlarına, arkadaşlarına, dedi. Sonra birden aklına gelmiş gibi: Mehmet Ali Bey, neydi sizin Zâfirilerle Sunûsiler arasındaki çekişme Trablusgarp'ta, dedi. Anlatmaya çalıştılar, ama kelimeler zor çıkıyordu ağızlarından. Fazla üstelemedi Gazi Paşa, neyse olan olmuş, dedi,

biz şimdiye bakalım. Sonra, haydi, dedi, şerefe! “Bütün kadehler kalktı. Kadehi ağzına götürmeden –o başlamadan hiç kimse içemezdi– garsonu çağırdı, ikisinin duyabileceği bir sesle: Beyefendilere içki servisi yapmayacaksınız, dedi... ve içkisini yudumladı. Mehmet Ali Bey ve Hasan Bey birden sular seller gibi şakımaya başladılar.

Sabaha karşı kendilerini götüren arabayla döndüler. İki konak halkı kapıdaydı. Hiçbirinin soracak gücü yoktu, ama yine de sabırla bekliyorlardı. Gazi Paşa... sustular. Hanımlar neredeyse bayılacaktı. Gazi Paşa... –iki konağı inletircesine– büyük adam!

Mustafa Kemal yabancı orduları yenmişti, cumhuriyeti kurmuştu, saltanata, hilafete son vermişti, yeni bir hukuk getirmişti, giyim kuşamı değiştirmişti, miladi takvime geçmişti, laiklik yoluna girmişti, dilde, tarihte ulusun benliği için adımlar atmıştı... ve daha neler, neler... Padişah ekmeğiyle büyüyen iki konak halkı o günden sonra daha da yüksek sesle tekrarlamaya başladılar: Gazi Paşa büyük adam. Birkaç kelimeyle hiç çıkmamacasına onların da yüreğine girmişti.³

3 Konağın genç kızları kış geceleri üst kata doluşur, kafeslerin ardından, ellerinde dürbünler, uzak bir yere dikerlermiş gözlerini. Bacadan duman görününce sevinçle sarılırlarmış birbirlerine: Mustafa Kemal gelmiş işte, Dolmabahçe Sarayı'ndaymış...

“Fevkani ve tahtani (zemin katta ve üst katta) on dokuz oda, dört sofa, beş hela, bir hamam, bir matbah, bir odalı köşk ve bekçi odası”. On dört yaşında gelip on dokuz yıl kaldığım Zâfir Konağı’nın misafirhanesi. Diğer konak ise: Zâfire Hanımların yerleştiği harem dairesi.

Bazen yoruluyor insan. Böyle bir anda bir süre çekilip sizi kitapların yazdıklarına emanet ediyorum. Sonra yeniden sözü almak üzere.

“Ertuğrul Tekkesi.

Yıldız Mahallesi’nde, Yıldız Caddesi üzerinde yer almaktadır.

1305/1887 de II. Abdülhamid (hd. 1876-1909) tarafından Şazeli tarikatının ileri gelen şeyhlerinden, bu tarikatın Medenî kolunun kurucusu Şeyh Hamza Zâfir Efendi (ö: 1903) adına tesis edilmiştir. Cami–tekke niteliğinde olan bu kuruluşun adı, Osmanlı hanedanının ceddi Ertuğrul Gazi’nin hatırasını canlandırmak arzusunun yanı sıra II. Abdülhamid’in, yine bu amaçla Domaniç yöresi Türkmenlerinden oluşturduğu Ertuğrul Alayı’nın ibadetine tahsis edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ertuğrul Tekkesi, İstanbul’da fazla yayılmamış olan, daha önce Unkapanı’nda ve Alibeyköy’deki iki tekke ile temsil edilen Şazeli tarikatını güçlendirmekten çok, İslam âleminin çeşitli yörelerinden Osmanlı başkentine gelen tarikat şeyhleri ile ulemayı ağırlamak, özellikle de bu kişiler aracılığı ile Osmanlı hanedanının tasarrufunda bulunan hilafet kurumunun prestijini arttırmak amacıyla tesis edilmiştir. Başka bir deyişle bu tekkenin varlık sebebi, II. Abdülhamid’in Panislamizm politikasına, Şeyh Zâfir Efendi’nin –Trablus-

garp'ın Mısra kasabası merkez olmak üzere- Şazelîliğin yaygın olduğu bütün Kuzey Afrika'daki büyük nüfuzuna dayanmaktadır.

Başlangıçta cami-tevhidhane ve selamlığı barındıran esas yapının yanı sıra harem ve misafirhane bölümlerinden meydana gelen tekke 1905-1906 yıllarında türbe-kitaplık-çeşme üçlüsü ile donatılmıştır. Birbiriyle bağlantılı olan bu bölümlerin tasarımı, İtalya'da, stile floreale adı altında art nouveau üslubunu oluşturan, 1896 da da Osmanlı Devleti'nin başmimarlığına tayin edilen Raimondo D'Aronco'ya (ö: 1932) aittir. Cami-tevhidhaneye 1905'ten önce bir minare eklendiği tespit edilmektedir.

Kuruluşundan itibaren Şazelî tarikatının İstanbul'daki merkezi durumuna gelen, aynı zamanda bu tarikatın Medenî kolunun pîrevi niteliğini taşıyan Ertuğrul Tekkesi'nin ilk şeyhi Hamza Zâfir Efendi, Trablusgarp'ın Mısra kasabasındandır. II. Abdülhamid'in kendisine intisap etmesine (bağlanmasına), aşırı ilgi ve hürmet göstermesine rağmen hükümdara olan yakınlığını kötüye kullanmamış; bilgisi ve kişiliği ile İstanbul'da saygın bir mevkiye sahip olmuştur. Ayın günü cuma olan tekkenin postuna Hamza Zâfir Efendi'den sonra küçük kardeşleri Muhammed Zâfir Efendi (ö: 1904) ile Beşir Zâfir Efendi'nin (ö: 1909) geçtikleri bilinmektedir.

Ertuğrul Tekkesi, yine II. Abdülhamid'in yakınlarından Rifaî-Sayyadî şeyhi Ebü'l-hüda Efendi'nin Serencebey'deki tekkesi ile beraber, velinimetlerinin çevresinde kümelenen devlet ricaline (rütbeli, mevki sahibi kimselere) ve bende-gâna (saray mensuplarına) ait bahçeli konaklar arasında, padişahın oluşturduğu bir tür manevi koruma çemberinin halkalarını meydana getirmekteydi."^{*}

Şeyh Zâfir (zafer kazanmış) Efendi ile kardeşlerine ait üç ahşap sandukayı barındıran türbenin duvarlarında

* M. Baha Tanman, "Ertuğrul Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. III, s. 196.

yalancı mermer (faux marbre) boyama, kubbe yüzeyinde de kalem işleri görülür. (Türbe “Dünya Mirası”nda yer almıştır.)

Tarih... mimarlık tarihi... bir anlamda geçmiş iskelemize bağlar. Ama benim işim zaman içinde insanların izlerini sürmek. Örneğin kimlerle şenlenirdi konaklar? Benden önce... benim yaşadığım günlerde...

Tamburi Refik Fersan'ın karısı Fahire Fersan (babası esvab-cıbaşı) keman çalarmış, ablası Faize Hanım da tambur. Faize Hanım rakıcıymış. Ressam Çallı İbrahim de öyle. Mehmet Ali Laga ikisine de “Zıkkım iç” dermiş rakıyı verirken. Yetişemedim.

Doktor Fahri Bey'e “amca” dermiş ailenin gençleri. Ecevit'in babası. Annesi, teyzesi ve küçük Ecevit de konağın konuklarından. Ona da yetişemedim.

Can Yücel'in hayatta en çok sevdiği babası Hasan Ali Yücel konakta kalırmış bazı geceler. Sutaşlı geceliğini (işlemeli geceliğini) özenle saklarmış geleceği geceler için. Onu da kaçırdım.

Ressam Feyhaman Duran gelirmiş. Eve hediye ettiği bir resmi vardı. Hikâyelerini anlatırlardı. Ama ben rastlamadım.

Enver Kaperman bir kakhaha seli gibi dalardı eve. Toparlacak bir adamdı. Müzisyendi. Ankara Radyosu'nda sürekli programı vardı. Bir de genç sevgilisi. Eve gelen her konuk gibi onu da kucaklardı. Konukların kendisi veya beraber geldikleri insanlar eşmiş, veya ikinci, üçüncü eşmiş, ya da sevgilisiymiş, hiç farketmezdi. Hepsini aynı sevecenlikle karşılanırdı.

Apaş, babayani bir kadındı. “Hanımefendi” deyip kızdırmak istemem onu. Ufak tefek, tıknaz, vurduğu yerden değilse bile bastığı yerden ses getiren bir konuktu. Avaz avaz “Ben geldim” diye daldı mı kapıdan, tahta kurtçukları bile fırlardı yerlerinden. Çok sevilen ve argolu konuşan tek dostlarıydı. Tuhaf bir albenisi vardı. Adı Feyha'ydı. Soyadını sormuştum bir gün. Terslemişti beni. Sonra da hafif sesle Talay demişti. Terslemesinde bile insani bir sıcaklık vardı. Bu kitabı yazarken yaşlı bir akrabaya sordum: Kimdi, ne yapardı? Kitaplara bak, dedi. Şaşırdım, ama baktım. *Büyük Larousse*'dan aktarıyorum:

“TALAY (Feyha) Türk kadın çellocu. (İstanbul 1923–ay.y.1968) Cenevre Konservatuvarı’nı bitirdi. (1948) İtalya’da Gaspar Cassado’yla birlikte çalıştı. İstanbul Belediye Konservatuvarı’nda viyolonsel, müzik tarihi ve oda müziği öğretmenliği yaptı (1950-1965). Paris Ulusal Konservatuvarı giriş sınavları seçici kurul üyeliğinde bulundu. Avrupa’nın çeşitli kentlerinde başarılı resitaller verdi.”

Abdülhamid’in kızı Ayşe Sultan’ın çevresinde görülmez, dokunulmaz bir hâle vardı. O elini uzatmazsa kimse öyle bir girişimdi bulunamazdı.

Cemal Reşit Rey “Nefiiiiis” derdi, bir yandan Sait Bey’in resimlerini seyrederken, bir yandan da pastasını yerken. Hangisi için “nefiiiiis” diyordu, hiç anlayamadım.

Necip Celal... Görme özürlüydü. Her hafta gelirdi. Yanında dikkati çekecek kadar uzun boylu bir öğrencisi, Aydın’la gelirdi. İlk türkce tangolarıyla ünlenmiş bir besteciydi. Hukuk Mektebinde müderrislik ve adalet bakanlığı yapmış Mehmet Celal Bey’in oğluydu. Yirmi altı yaşında yitirmişti gözlerini. Önemli hocalardan piyano, keman, ut, akordeon gibi birçok çalgıyı çalmayı öğrenmişti. Hiç gülmezdi yüzü. Çayını içer, piyanonun başına oturur, küçük konserinden sonra bir daha içer ve giderdi. Tangolarını Aydın seslendirirdi. *Mazi, Ayrılık, Özleyiâ, Sarı Yapıncak, Gel, Suna...* O yıllarda dilden dile dolaşan parçalar-
dı bunlar. Özellikle de *Mazi* ve *Suna...* *Suna’yı* Almanya’da aşık olduğu bir kız için bestelediğini söylerlerdi. Doğru muydu?

Bir bakan gelirdi eve. Karısı bizimkilerin arkadaşaydı ve hoş bir hanımdı. Ama bakan? Nasıl bir azametti o, nasıl yukardan bakış. Adnan Menderes dönemi-ydi. Besmeleyle girilirdi yanına. Sonra 1960 geldi. Birkaç yıl sonra evin sofasında karşılaştık. Kenara çekildi, eğilerek “siz buyurun” anlamına gelen bir jest yaptı. Beni sivillerini çekmiş genç bir subay mı sanmıştı acaba?

Orhan Hançerlioğlu geldi dediler, beni de çağırdılar. Radyodaki “Dünya Hikâyelerinden” programını dinler, bu davudi sesin sahibini kapılara sığmaz bir adam olarak düşünürdüm. İndim aşağıya. Yapılı bir insandı ama sandığım kadar da iriyarı

değildi. Son derece nazikti. Bu Güngör, dediler, sizin taklidinizi yapıyor. Utandım. Benim yüzüme de yapar mısınız, dedi. Sesi mi kalınlaştırarak yapmaya çalıştım ama beceremedim tabii. Güldü. O da yetmedi, şiir de yazıyor, dediler. Okumamı istedi. Bu ikinci pot olacaktı. Ama kaçamadım, okudum. Ciddileşti. Bir şiir daha okur musunuz, dedi. Artık ne olursa olsun! Bir şiirimi daha okudum. Beni *Varlık* dergisine, Yaşar Nabi Nayır'ın yanına gönderdi. Ve ertesi ay şiirim yayımlandı. Programlarında şiirlerimi okudu. Galatasaray Lisesi'nde 10. sınıf öğrencisiydim. Sonra yıllarca hukuk müşaviri olarak görev yaptığım İETT'ye (İstanbul Elektrik, Tünel, Tramvay Şirketi) gittim. Bütün memurlardan iki saat önce gelir, öğleden sonra görünmezdi. Öykülerden, romanlardan sonra başyapıt niteliği taşıyan düşünce tarihlerinin, ansiklopedilerinin hazırlığını yapıyordu kütüphanelerde. Önümü açtı.

Ben mi çok geç kalmıştım, o mu çok acele etmişti? Benden sadece bir yaş büyüktü, ben diplomayı gözlüyordum daha, o ise içerde ve dışarıda okunacak tüm okulları bitirmiş ve yurda dönmüştü. Teyzemin oğluyla (Ahmet Ağabeyle) evlenmişti ve merak ediyordu: Konakta nasıl karşılayacaklar? Uzun süre ayrı kalmıştı tabii, İdil Biret ve adına çıkartılan özel yasayla yıllarca dışarıda yaşamıştı, bu seksen yaş dolayındaki insanlarla neyi, nasıl konuşacaktı? Sevinçle karşıladılar, uzun ve güzel gelinleriydi. Suna Kan'dı. Onu dinlemişlerdi. İftihar ettiklerini söylediler. Mozart'tan, Beethoven'den söz açtılar.

Zâfir ailesinin konuklarıydı onlar. (Hepsini saymadım, gerekmezdi.) Büyük cedleri Muhammed Hasan Şazeli. Onun ahfadından Muhammed Zâfir'in otuz çocuğu ve yirmi yedi torunu ve torunlarının yirmi iki çocuğunun konakları. Nasıl bir aileydi bu? Erkeklerin tamamı okumuş. Yüksek bürokratlar, hekimler, hukukçular, yöneticiler, ressamalar, kimyagerler, profesörler, mimarlar... Hiçbiri medrese öğrencileri gibi cerre çıkmadılar, "üç aylar"da köy köy dolaşarak yıllık geçim parası toplamayı, kısaca dilenmeyi düşünmediler. Şeyh ailesinden gelmelerine rağmen inançları gereği ayakları üzerinde durdular. İlk şeyh ve soyundan gelen küçük şeyh (sadece birbirinden ayırmak için kullanıyorum küçük sözcüğünü, Sait Bey'in baba-

sı) dışında beş kuşak boyunca tek bir din adamı çıkmadı. (Halil Ağabey de din adamı değil, din yanı ağır basan bir ağabeyimizdi.) Hanımlar çoğunlukla evlerinde yetiştirildiler, resimle, müzikle ilgilendiler. Ve beş kuşak boyunca –yaşamadığım cumhuriyet öncesi hariç– ne iki konakta, ne ailenin uzantısında –kış mevsimi dışında– başını örtmüş ne teyze, ne hala, ne de hatta yengeyle karşılaştım. Evlerin ne içinde, ne sokakta. Sadece mevlit okunurken ipek bir başörtüsü geçirirlerdi başlarına, o kadar. Ne küçültmek, ne büyütme için yazıyorum bunları. Sadece bir saptama. Size de öyle gelmiyor mu?

Doğrusu tarikat konusuna girmeyi hiç düşünmemiştim, kitaplarda Ebul Hasan Şazeli'ye rastlayıncaya kadar. Yüz yıl önce Şazeli tarikatının şeyhiydi ya büyükbabamın babası, nasıl bir inanç yol göstermişti o'na ve soyuna? Beni ürkütecek yarı karanlık bir yola girseydim eğer, zaten yazılmazdı bu kitap. Sevindim bile, diyebilirim. 1196'da Tunus'ta doğmuş, 1258'de Mısır'da ölmüş Ebul Hasan Şazeli'yi tanıyınca.

Fazla ayrıntıya girmeden aktarmak istiyorum:

“Medrese öğrenimini tamamlayıp halifelik aldıktan sonra, büyük olasılıkla aşırı çalışmaktan gözleri kör oldu Ebul Hasan Şazeli'nin. Görüşleriyle tutucu kelimelerin düşmanlığını çekince, İskenderiye'ye (Mısır'a) gitmek zorunda kaldı. Tekke ve tarikatlara özgü tören ve kuralları bir yana bırakan Şazeli müritlerine (tarikat şeyhine baş bağlayanlara) geçimlerini emekleriyle kazanmalarını öğütledi, özellikle dilenciliği yasakladı. Şazeliye zamanla Kuzey Afrika'nın en yaygın tarikatlarından biri oldu.

Tarikatın beş temel prensibi: 1- Gizli veya açık her yerde Allah'tan korkmak. 2- Söz ve davranışlarda Hz. Peygamber'in sünnetine (Muhammed peygamberin yaptıklarıyla söylediklerinden her biri) uymak. 3- Büyük veya küçük, her yer ve konuda, tüm işlerde Allah'a teslim olmak. 4- Sevinç ve kederde Allah'a sığınmak. 5- Musibet ve felaket anlarının da insanlardan bir şey beklememek.

Şazeliye'nin öbür tarikatlar gibi katı kuralları ve törenleri yoktur. Kurulduktan sonra uzun süre tekke ve zaviye gibi kurumlara da gerek görmemiştir. Müridlerin tek görevi belli zamanlarda yaptıkları zikirdir. (Tanrı adlarını anma, böylece gerçeğe doğru yönelme.)

Şazeliye, Afrika kıtasındaki İslamlaşma ve tebliğ alanındaki çok önemli faaliyetlerinin yanında halkın eğitim ve sosyal güvenlik meseleleriyle yakından ilgilenmiştir. Ziyaniye kolunun kurucusu İbn Ebi Ziyân'ın en önemli özelliklerinden biri eşkiyayı tesirsiz hale getirmesidir. Bu tarikata mensup bir kişinin 'himayeyi üzerine aldığına' dair bir belge bulundurmada, hiçbir tüccar güneye mal sevk etmeye cesaret edemezdi. Bölgedeki sulama ve zirai işler de tarikat müntesiblerinin (yoluna girenlerin, inananların) gayretiyle yürütülmüştür. Nihayet geçen asırda Avrupalı emperyalistlere karşı verilen mücadelede sûfiler yine ilk saftaydı. Bu münasebetler hayırlı bir neticeye de sebep olmuştur. Afrika'da tasavvufi hayat ve düşünceyi yakından tanıyan bazı Batılılar Müslüman olmuştur. Bugün Avrupa'da yaşayan muhtedilerin büyük bir kısmı Şazeli'dir. Bilhassa Fransa'daki yayılışı dikkat çekicidir.

Türkiye'de II. Abdülhamid bu tarikata bağlanmıştır.

Tarikatın silsilesi (en uzak dedeye kadar ataları) Hz. Ali'ye ulaşır."

Yaşamımda hiçbir tarikatın kapısından girmedim. Gireceğim de yok. Ama katı kuralların dışına çıkmak, dinsel törenleri zikre indirgemek, geçimlerini emekleriyle kazanmak, musibet ve felaket anlarında insanlardan bir şey beklememek o kadar yaşadığım şeylerdi ki ailede, sanki Ebul Hasan Şazeli'yle daha dün gece konuştum. Sekiz yüz yıl sonra.

Şaşkınlık!

Suat Hanıma felç geldi. O dünya güzeli kadın kıpırdamıyor. Kapı açıldı, Ediz Hun geldi. (Ahmet Ağabeyin arkadaşıydı.) Gecikmiş bir kraldı Suat Ablaya göre. Nerdeyse doğrulacak, yürüyecekti. Şaşkınlık!

Sait Bey kaymakam oldu. Suat Hanım, Lütfiye Hanım, Fahire Hanım eteklerine yapıştılar gitmesin diye. Bir tanecik ağabeyleri koca memleketin neresinde kaybolacaktı? Sürdürmedi mesleğini, istifa etti, Tekel İdaresi'nde hukuk müşavirliğine başladı. Kalbinde de teklemeler. Hava soğuk olur, engellerler, sıcak olur, engellerler, daha yıllarca çalışabilecek ağabeyi –bir sürü doktor sokarak araya– malulen emekli ettirdiler. Şaşkınlık!

İleri yaşında akrabası Nur Ablayla evlendi Sait Bey. Kardeşler geceleri yatak odasının kapısında. Gözlerini anahtar deliğine uydurup... Ya bir şey olursa ağabeylerine? Şaşkınlık!

Sait Bey'e son yıllarda sofada rastladım. Nur Abla sokaklardaydı yine. Koskoca konakta, elinde oturakla dolaşıyordu. Utancımдан saklanmak istedim, ama nereye? O dağ gibi adam. Çevresinde bütün halayıklarıyla yürüyordu, ama hiçbirini yarıdım edemiyordu eski sahiplerine, çünkü yalnızca ruhtu onlar ve Sait Bey de kendi hayaletini sürüklüyordu. Şaşkınlık!

Ahmet Ağabey bahçedeki taş merdivene çökmüştü. Nur Abla gördü ve geçip odasına girdi. On dakika sonra Ahmet Ağabey yoktu artık. Aaa, dedi, Nur Abla, bana da enfarktüs gibi gelmişti. Bu enfarktüs nezle miydi ki kocasını da ara sıra yoklar. Aaa... ölmüş. Karıncayı ürktükten çekinen Nur Abla. Şaşkınlık!

Büyük amcalarımdan Bekir Bey'in karısı feraşet vekillerindendi. Doktordu Bekir Bey (darülaceze müdürü) ve kendisi de, aile de büyük saygı gösterirlerdi eşine. Kolay mı koskoca vekil! Gerçi hiç kadın vekil (bakan) yoktu tanıdığım, ama işte

o vekildi. O arada iktidarlar, hükümetler değişir, bana göre o hep kalırdı. Neden sonra feraşet vekili nedir diye sormak geldi aklıma. Kâbe ve peygamber türbesi hademeliği, orayı süpürme işi ve sıfatıymış. Eskiden bu iş beratla insanlara verilir, onlar da her yıl oraya para ile birer vekil gönderirlermiş. Hanımefendi birden düştü gözümde: Bir kere kendisi değilmiş, o ailedenmiş yalnızca, üstelik de oralara gitmez, para ile başka birini gönderirlermiş. Şaşkınlık!

Annem mi? Kocasına inandığı için ölüme de inandı. Onun için öldü. Şaşkınlık!

Bana Nâzım'ın şiirlerini ilk getiren, güzel resimler yapan, duyarlıkları kovalayan (sonra suçluları kovaladı) Haluk Ağabey. Dayımın oğlu. Bir gece en alt kattan çığlıklar... Karısı fenalıklar geçiriyordu ve tıpkı babasının otuz yıl önce yaptığı gibi (özenmiş miydi?) büyük bir soğukkanlılıkla geriliyor ve hızla koşup duvara çarpıyordu başını. Şaşkınlık!

Bir gün bir sürü hanım doldurdular konağı. Genç mi, yaşlı mı belli değil. Örtülü ama sıkımbaş falan değil, yüzlerini ehram gibi bir şeyle kapatmışlar. Onlar sizi görüyor, siz onları göremiyorsunuz. Arabistan'dan gelmişler, akrabalarmış. İşaretle konuşuyoruz. Sık sık gülüyorlar, ama neden güldüklerini anlamıyoruz. İkisi çocuklu. Bebekleri var. Kocaları da gelmiş ama bilmiyoruz ki kim kimin kocası. Bir gün küçük odaya baktım. Hanımlardan birinin kucağında çocuğu. Eliyle çağırdı beni. Gittim yanına. Göğüslerini açtı. Bebeğini emzirmeye başladı. Hızla arkamı döndüm. Eliyle çekip bebeğini gösteriyor. Yarı çıplak. Akrabayız ya. Şaşkınlık!

Yine bir gün öbür konakta, üst kata çıktım. Etrafı seyretmek için pencereye yürüdüm ve elimi duvara dayadım. Elim kaydı. Deprem mi oluyordu? Hayır! Duvar –yüz yıllık evin dış duvarı– dayanınca ileri doğru gidiyor, bırakınca yerine geliyor. Şaşkınlık!

Ahmet Ağabeyin Suna'dan oğlu Ömer annesiyle ve müzikle büyüdü. İkinci karısı Neriman'dan kızı Elbi. Neriman, konağa yeni bir soluk getiren, içten, becerikli Neriman. Son iki kişi. O koskoca sofaların yarısında Elbi top oynuyordu, öbür yarısında in cin. Nasıl büyüdü o çocuk; ölü çıkar diye en alt kat-

tan kaçtığımız, eşyanın anlaşılmasız çitirtılarla kendi arasında konuştuğu, kilit üstüne kilit odaların kendiliğinden açıldığı tam on dokuz odada? Şaşkınlık!

Yıllarca (tıpkı benim gibi) hayatta okumaz diye baktıkları Nezih (Nur Ablanın oğlu) bir akşam doktorluk diploması getirdi. Uzun uzun inceledikten sonra gerçekten diploma olduğuna karar verdiler. Şaşkınlık! (İyi bir doktor oldu ama.)

Büyük amcalardan birinin oğlu Kâzım Bey. Tıptayken Üsküdar Bimarhanesi'nde (akıl hastanesinde) çalışmış. Sonradan, edebiyat öğretmeni. Evlenmiş ama aklında vaktiyle kapıları kapattıran akraba kızı mı var acaba? Hali tavrı sert,⁴ bir yandan da uyurgezer gibi. Neyse, bu yakıştırma tabii. "Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş/kıyamete kadar çözülmez imiş" ya, bizim çocuk hınzırlığıyla uyduruklarımız... Karısı Osmanlı'nın son nafia (bayındırlık) ve maliye nazırlarından (3 kez) Tevfik Beyin kızı Meliha Hanım. Resimler yapıyor, Fransızca şiirleri Fransa'da basılmış. İlk kocasından kızı Rezzan Ablaya iki konağın -çocuğundan büyüğüne- yarısı âşık. Ama o kadar da güzel ki... Meliha Hanım odasına çağırırdı mı anlarınız ki resimden, müzikten, şiirden sayfalar çevrilecek, tadına doyum olmaz anlatımıyla. Bir gün falıma bakmak istedi. O yanını hiç bilmiyordum. Kâğıtları kardı, açtı, kapattı, tekrar açtı... ve gözlerimin içine bakarak... Yazmayacağım. Şaşkınlık!

Abidin Ağabey. Yine büyük amcalardan birinin oğlu. Geçenlerde doksan iki yaşını doldurduğunu söyledi. Seksen beş yaşına kadar arabasını kullandı. İç mimar. Karayollarında, Ziraat Bankası'nda çalışmalar. Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi'nde Yurtdışı Sergiler Müdürü. Mimar Sinan Fakültesi'nde hocalık. Nasıl bu yaşta o zekâ, o espri, o cerbeze, o inandırma özelliği. Birkaç olayıyla değil, tümüyle kendisi bir olay. Şaşkınlık!

Beni en son şaşırtan, Güneş oldu. Dayımın kızıydı. Benden bir yaş küçüktü. Güneş... Güneş...

4 Gerçekten sert bir adamdı Kâzım Bey. Hep azarlayacakmış gibi bir hali vardı. Özellikle biz çocuklara karşı soğuk dururdu. Ölümünden uzun yıllar sonra onunla ilgili bir yazı gözümü açtı. Şaşırmaktan da öte, yüzüm kızardı. Ailenin en büyük çocuk dostunu hiç bilemeden dolaşmışız çevresinde. (Ek yazı: "Kloşarlar Kumpanyası")

Memur rüşvetçi, işçi tembel, esnaf açgözlüydü. Yoksul aptaldı, zengin sonradan görme. Bunların hepsi düzelirdi, birkaç kişiyi meydanda sallandırdın mı biterdi. (Aynı şeyi daha sonra yetmişlerde, seksenlerde de duymuştum.) Ama şu komünistler vardı ya (kominis derdi) işte o zordu. Pıtrak gibi yeşeriyorlardı. Bir yerde kökünü kazısan başka yerden bitiyorlardı. Bu zincirleme reaksiyon (nerden duymuştum bunu) hiçbir formüle sığmıyordu, çünkü başı sonu belli değildi. Yenileri zıpçıktıydı, kötek düşmanıydı, ama eskiler, kaşarlanmışlar, hiç mi hiç iflah olmazdı. Bazen bunalır, cinleri tepesine çıkar, durup dururken bağırmaya başlardı: Biz bu dünyaya kominis kovalamaya mı geldik? Başka çaresi yoktu ki. Siyasi polisti.

Ferdi Ağabeyle (teyzemin büyük oğlu) konuşmak çok kolaydı. Aklıma ne gelirse söylerdim. Yanıtı hazırdu çünkü: Sen bilmezsin! İnsanlar bir şeyler bildiğinizi kabul ettikleri zaman, ağzınızdan çıkan her sözcüğün sevabı da, günahı da boynunuzdadır. Ama Ferdi Ağabeyle konuşurken hiçbir sorumluluğum yoktu, çünkü nasıl olsa bilmiyordum. (Yalnızca ben değil, kırk yıldır duymaz melaïke karısı Refika, kızı Ayşe, oğlu Osman... hepimiz bilisiz yaratıklar olarak –torbanın dibinde– yaşayıp duruyorduk işte.)

Göztepe'deki evlerinde kalıyordum. Öğle vakti geldi. Sabaha kadar uyumadım, dedi. Bir sigara yaktı. Bir şeyler düşünüyordu, malum tiklerinden anladım. Birden ayağa kalktı, bana dönerek: Kominisler yaptı, dedi. Ne? Taksim, Eminönü, Kurtuluş, Boğaz kıyıları... Her tarafı dümdüz ettiler. Hiçbir şeyden haberim yoktu, ne radyo dinlemişim, ne gazete almışım. Nasıl? Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin evleri yok artık. Her şeyi kırıp döktüler, dedi. Komünistlerin azınlıklarla ne alıp

vereceği vardı? Sen bilmezsin dedi, ve başını iki yana sallayarak uzaklaşırken yineledi: Kominisler yaptı.

O hafta boyunca elimden geldiğince her şeyi izledim: Evler, işyerleri, kiliseler, sinagog, manastır, azınlık okulları, fabrikalar, bazı gazeteler, oteller, barlar, genelevler... binlerce yapı saldırıya uğramıştı. 6-7 Eylül 1955'ti.

Ertesi gün uyandığında sormuştum Ferdi Ağabeye: Ölen var mı? Yok... çok şükür yok. "Çok şükür" sözüne şaşırdım, çünkü komünistler de ölebilirdi ve bundan dolayı herhalde üzülmezdi. Yine de öyle demişti işte. Ama doğru değildi: 11 kişi ölmüştü. Peki bu kadar ortalık birbirine girmiş, yaralanan da mı yok? Eh işte birkaç kişi. O da doğru değildi. 300'den fazla yaralı, 60 Rum kadını da tecavüze uğramış olarak hastanelere başvurmıştı. Tozlar aralandıkça başka şeyler de çıkmaya başladı ortaya, ama her şey değil. Şimdi 50 yıl sonra iyice biliyoruz ki, özellikle Şişli ve Balıklı'daki Rum-Ortodoks mezarlıklarına da zarar verilmişti. Mezar taşlarının parçalanmasıyla yetinilmemiş, iskeletler kırılıp yakılmıştı.

Sıkıyönetim. Ve ertesi gün tanınmış solcuların evlerinden alınıp götürülüşü. İşte haklı çıkmıştı Ferdi Ağabey.

Neden? "Yazıyoor! Atamızın Selanik'teki evine bomba kondu!" (Yine 50 yıl sonra öğreniyoruz ki, bombayı Yunanistan'daki Türk azınlıktan Oktay Engin atmış. Sonunda Nevşehir valiliğinden emekli olan Oktay Engin.) Olaylardan bir yıl önce Kıbrıs'ta EOKA hareketi. Siyasi hedefi adanın Yunanistan'a bağlanması (ENOSİS). İyice geriliyor ipler. Türkiye'de "Kıbrıs Türktür Cemiyeti" kuruluyor. Yanında "Şoförler Cemiyeti", sendikalar, ardında dönemin siyasal erki, ilçe örgütleri... Kıbrıs konusunda son derece duyarlı Türk halkı. Şehrin değişik semtlerinden gruplar halinde Taksim'e doğru yürümeye başlıyorlar. Elleri Selanik'teki olayı sürmanşetten duyuran *İstanbul Ekspres* gazetesinin ikinci baskısı. İstiklal Caddesi'nde hareketin öncüleri daha önce listesini çıkardıkları bazı Rum dükkânlarının önünde duruyorlar. Ve ilk saldırı. Yağmalama.

Sonra Sıkıyönetim Mahkemeleri'nden davalar. Olayın mağdurlarına yardım için bütün yurttaki bağış kampanyaları. Men-

deres hükümeti tarafından çıkarılan bir yasa ile zarar görenlere tazminat fonu.

Davalar mı? Yalnızca 17 kişi için. Onlar da 17 ay sonra tahliye. Sahi kim yaptı 6-7 Eylül'ü? Hemen ertesi gün toplanan solcular mı? Kemal Tahir'ler, Aziz Nesin'ler, Hasan İzzettin Dinamo'lar, Asım Bezirci'ler, Sevim Belli'ler ve diğerleri. Kırk sekiz kişi. Sanık olarak gösterilenlerden biri altı ay önce ölmüş, bir başkası o günlerde Doğu illerimizden birinde asker! Dört ay sonra serbest bırakılıyorlar. Oldu mu şimdi Ferdi Ağabey?

6-7 Eylül olaylarında bazı Türkler, Rum, Ermeni, Yahudi komşularını korumak için öne atıldılar. O yılları yaşayan azınlıklar hâlâ sevgiyle, minnetle hatırlıyorlar. Sen olsan korur muydun, dedim. Yıllar geçmişti ve artık daha net olarak görüyordu olan biteni. Hiç duraksamadan, korurdum, dedi. Eskisi kadar "kominis"lere de karşı değildi. Son yıllarda "bazı eski kominislerin evine gidip elini öpsem" gibi bir şey söyledi. Bir gönül borcu muydu? Geçmişinde ünlü Sansaryan hanları, işkenceler falan mı vardı? Bilmiyorum. Yine de bir gün, eski kominisler değil ama komünizm kötü, dedi. Kötü komünizm ete kemiğe bürününce nasıl iyi oluyor, dedim. Sen bilmezsin, dedi.

"Sen bilmezsin!" Şimdi hak veriyorum Ferdi Ağabeye. Açtığım her kapı, arkasında açılmamış en az on kapıyı imliyor. Yanıtını verdiğim her soru, en az on soruyu daha yüklenmiş getiriyor.

Gerçekten bilmiyorum.

Benden duymuş olmayın ama bu ailede bir tuhaflık var. Ya Zâfirler tuhaflığı buluyor, ya tuhaflık geçerken Zâfirleri. Kendisi Zâfir olmayan, ama ilerde soyu Zâfirlere karışacak olanlarda bile rastlıyoruz bu tuhaflığa. Örneğin Abdülkadir Cezayiri'de... Baba Karun. Mal mülk. Ye iç, tütür çubuğunu. Olacak şey mi yok? Bağımsızlık savaşçısı oluyor. Ne var Fransa'ya karşı bayrak açacak?

1808 yılında doğuyor Abdülkadir Cezayiri. Cezayir halkının Fransız boyunduruğuna karşı mücadelesine önderlik eden ve Cezayir Devleti'nin temelini atan din adamı ve asker. Hz. Muhammed'in 33. torunu.

Neden söz ediyorum Abdülkadir Cezayiri'den? Bir Zâfir değil o. Ama soyundan gelenler Zâfir. Direnişin, kendine özgü kişiliğin tohumlarını aldıkları dede. Oğlu: Arab Muhiddin Paşa, Trablus valisi. Onun kızı: Prenses Zeyneb. Hüseyin Zâfir Beyle evlenmiş.

Prenses Zeyneb, Türkiye'nin önde gelen feministlerinden biri. Müslüman kadınların özgürlüğe kavuşturulması hareketinin liderlerinden ve bir gazeteci olarak yazı yazan ilk Arap Müslüman kadın. Kızı Esmâ'yı da kendisi gibi yetiştirmiş. Beyoğlu'ndaki evine gittiğim, bana çaylar, bisküvitler ikram eden Esmâ Teyze. Keşke daha çok yakınında olsaydım da yine kitaplara baş vurmasaydım.

Modern Türkiye'nin aydınlık ortamında yetişen Esmâ, asla peçe takmadı, annesi ve büyükannesinin zamanındaki yasakları tanımadı.

Önce İngiliz ve Fransız dadılar ve öğretmenler tarafından eğitilen Esmâ, daha sonra İstanbul'daki Amerikan Kız Koleji'nde eğitim gördü ve 1926 yılında mezun oldu. Gazeteci olarak o tarihlerde hem Türkçe, hem de Fransızca basılan *Akâam*

gazetesinde çalışmaya başladı. Fransızca ve İngilizcenin dışında Almanca, Arapça ve modern Yunanca biliyordu. Tenis, ata binme, yüzme, kürek çekme, bisiklet en sevdiği sporlardı, hatta bir ara havacılık konusunda da ders almıştı.

İngilizceden Türkçeye üç çocuk kitabı ve *Oyunun Ruhu* adlı sporla ilgili bir kitap çevirmişti. Büyük dedesinin özgürlük şiirlerini de tercüme etmişti. Kendisi de dedeleri gibi şairdi. İngilizce, Fransızca ve Türkçe şiirler yazıyordu. Fransızca şiiri *La Revue Mondiale*'de yayımlanmıştı. Prenses Esmâ, *London Evening News*'un ve *La Revue Mondiale*'in İstanbul'daki muhabirliğini yapmıştı.

1932 yılında kazandığı bir bursla Amerika'ya gitti. Londra'dan geçerken, İngiliz gazetelerinde Londra hakkındaki görüşlerini dile getiren bir makalesi yayımlandı. Doğulu bir prensesin anadili dışında beş dil bilmesi, çeşitli spor dallarıyla uğraşması, yalnız seyahat etmesi Avrupa ve Amerika'da yankılar uyandırdı, çeşitli dergiler ve gazetelerde hakkında yazılar ve Esmâ tarafından yazılmış makaleler yayımlandı. Chicago'da, Kadınlar Kulübü'nde, "Dünün ve Bugünün Doğulu Kadınları" konulu bir konuşma yaptı. *Çölin Napoléon'u: Abdülkadir, Filozof, Yair ve Savaacı* adlı kitabında büyük dedesini anlattı.

Ülkesine dönen Esmâ Zâfir, bir süre İstanbul Kız Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği yaptı. Yeğeni dış hekimi Mecdeddin Zafir'le evlendikten sonra kendisini tasavvufa vakfetti.

Esmâ'nın iki kardeşi vardı. Kendisi ABD'ye gittiği sırada kız kardeşi Sakine İstanbul'da resim, müzik ve Fransızca; erkek kardeşi Mekki ise Almanya'da tarım okuyordu.

Bizim konakta (iki kuşak öncesinin yaşadığı öteki konakta değil, sadece bizim konakta) adı "deli"ye çıkmıştı Esmâ Zâfir'in. Ne güzel bir delilikti onunki.

Kardeşi Sakine'yi hiç tanımadım, ama diğer kardeşi Mekki Beyi yurda döndükten sonra tanıdım. Tuhaflik, çokrenklilik, ilginçlik yalnızca Zâfir ailesine mi mahsustu, kökünün bir ucu Abdülkadir Cezayiri'ye uzayanlar daha mı farklıydı? Abdülkadir Cezayiri on beş yıl savaşmıştı Fransızlara karşı ve torununun oğlu –Almanya'da tarım okuduktan sonra– Fransız sömürgelerinde göreve başlamıştı: lejyoner! Yabancı bir ordu-

da paralı asker. Bu aile Osmanlı'ya, Cumhuriyet'e yeterince hizmet vermemişmiydi ki bir de Fransa çıkmıştı. Şaşırarak bir şey yok aslında. Mekki Bey de –neredeyse kalıtımsal– çizgi-dışılığı, çekici aykırılığın iz sürücüsü... Annesi Prenses Zeyneb'e şikâyet mektupları yazarmış, Prenses Zeyneb de paralar gönderirmiş kumandanına, oğluna iyi baksınlar diye. Aslında Fransızlar için makbul bir adammış. (Sonradan dost oldukları Abdülkadir'in torununun oğlu olduğu için.) Gayet iyi davranırlarmış Mekki Zâfir Beye. Ama nedense şikâyet mektupları... Monokl (kaşın altına sıkıştırılan tek gözlük camı) kullanırdı. Tanıdığımda İş Bankası'ndan emekli olmuştu. Ciddi bir beyefendi. (Nasıl olmasın, iki taraftan da soyluydu.) Kızı Hanife. Tam bir kolejli ve tam bir Zâfir. Annesi Fatma Remziye Mukaddes Hanım 1933 Güzellik Yarışması ikincisi. Bazı yüzler alacakaranlıktan uçar gibi geliyor ve yüzünüze dokunduktan sonra boşluğa kayıp gidiyor. Mekki Beyin yüzü öyle bir yüzdü benim için. Ama Esma Zâfir'in yüzünü özlüyorum.

*Narin annem
Okumamıá ve dođıúatan áehirli
Havagazı kâğıtları Necip Celal tangoları
ve ekmek karnelerine bölüátürüdü zamanı
Bir de babama aákı
Betonarme ve karkaslar arasında
Bir değneği gülle bezemektı íái*

*Anımsayın
Anımsayın
Bir değneği gülle bezemek
Bir íái.*

Çocuk yaşılar da tanışma, çok uzun yıllar sonra karşılaşma, geç evlilik, geç çocuk, erken ayrılma.

Babam küçük bir memurdu Vakıflar İdaresi'nde. Hastalandı bir gün. Taksim'deki evimizin küçük odasına giremez oldum. Bütün yer en az bir karış yüksekliğinde elmalarla, portakallarla dolmuştu. O kadar da değil. Filelerle yiyecekler, paralar... Kimdi o adamlar? Ne baba tarafından, ne anne tarafından. Bir inanç bağlantısı mı vardı? Bilmiyorum ki.

O uzun hastalıktan önce Celal Bey gelmişti eve. Babamla karşılıklı oturur, rakı içerlerdi. Hoşsohbet bir adamdı. Din adamıydı. (Bektaş mıydı?) Birden hışımla sofradan kalktı, duvara yürüdü, birilerini kovalamaya başladı. Bir vecd haliydi, kendinden geçme. Sesi gittikçe yükseliyordu. Annem karışmak istedi, babam elini dudağına koyup "sus" işareti yaptı. Yavaş yavaş sakinleşti Celal Hoca, yerine geçip oturdu, hiçbir şey olmamış gibi kadehini kaldırıp "şerefe" dedi, içti. Saatlerce oturdu, giderken elini babamın omuzuna koyup, merak etme, bir şey olmayacak, dedi. Zaten bir şey yoktu ki.

Ama oldu. Birkaç gün sonra anlaşılmaz bir hastalıktan yatağa düştü babam. Günlerce sürdü. Yaşamından umut kesildiği anlar oldu. Ama sonunda yendi. Kalktı, işine başladı.

Annem'den serzeniş: Bak o kadar insan geldi (annem de çoğunu tanıımıyordu ya), o kadar doktor getirdiler, o kadar çırpındılar senin için... nerdeydi o haftada bir gelen Celal Bey? Sesini çıkarmadı babam.

Bir ay geçti üzerinden. Bir akşam zil çalındı ve elinde rakısıyla geldi Celal Bey. Tabii sofraya hazırlandı hemen. Ama buruk bir hava vardı. Annem de, babam da neşelenemiyorlardı bir türlü. Oysa ne güzel şeyler anlatıyordu Celal Bey. Alınmadı ama. Gecenin geç bir saatinde kalktı, tam giderken babam: Ben hastalandım Celal Bey, günlerce kendimi bilmeden yattım, sonra bir sabah... Eliyle susturdu Celal Hoca, ben merak etme, bir şey olmayacak demiştim ya, dedi. Annem hâlâ küskün: Duvar-da kimi kovaladınız siz, dedi. Gülererek, şaka mı ciddi mi belli olmayan bir sesle: Cinleri kızım, dedi. Babam sarıldı Celal hocaya, annemse put gibi, kıpırdamadan kaldı.

Bilmeden, konaklı günlere mi hazırlıyorlardı beni?

Vakıfların genel müdürleri Ankara'dan İstanbul'a geldiklerinde mutlaka evimize gelirlerdi. Oysa, söylemişim ya, küçük bir memurdu babam. Neden? Yıllarca aynı kuruluş bize kol kanat gerdi, üniversite için de burs sağladılar. Neden? Babamla ilkokulda gittiğim lokantanın sahibi, yirmi beş yıl sonra hatırlatınca kendimi, boynuma sarıldı ağlayarak. Neden? Annemin ailesi en az kızları kadar damatları Kenan Beyi de severlerdi. Annesinin maddi yetersizlik nedeniyle Alman okulundan alıp hayata saldığı babamı. O kimseleri kolay kolay sevmeyen aile. Neden?

Bu bir övünç değil. O oydu, ben de benim. Ama neden o insanlar kadar tanımıyorum babamı? O koyuyor işte adama. Bir şok mu yaşamıştım? Belleğim silmiş miydi bazı şeyleri? Gerçekten o kadar az ki on dört yaşına kadar hatırladıklarım. O yaştan sonraki yıllar (konak yılları) çivilenmiş aklıma. Ama ilk on dört yıl?

Annemle babamı ayırt etmemeyi öğrendim sonunda. Biri-şiyle ilgili anımsadıklarım, sonradan ötekiyle ilgili çıkıyor. Aşk da o değil miydi?

*Varsıl dedem
Fırkacı ve inatçı
Kapanınca İttihat ve Terakki
Sürdürdü çobanlığını
Güdere bulutları güneá batana değin
Yudumları keyifle
Oturmamıá çay deminde bir hüznü
Kovaladı doksan iki yaáında
Altıpatlar gözleriyle erik çalan çocuğu*

Tatlı su balıklarıydık. Babası, amcaları, kardeşleri, yeğenleri, çocukları, torunları... Tek o muydu çavlanlara tırmanıp, suyun öbür tarafını görmek isteyen? Oydu. Büyükbabamdı.

Avukat, İttihatçı, mason, Kızılay'ın Beyoğlu Şubesi başkanı. Sevmeyenler baston gibi derlerdi. Doğruydu, hiç eğilmemişti ki.

Müzikle ilgilenirdi. Şiirle de. Gençliğinde bir de fotoğrafçılığı var. Küçük bir oda, banyo odası. Çektiği fotoğrafları basıyor orda. Aileden tek bir kişi bile giremez, kolay mı, ışık olayı, ya yanarsa onca çalışma? Yıllarca sürüyor bu fotoğrafçılık. Konak halkında da merak. O yıllarda şipşakçılık falan yok. Nerde, neyi çekiyor? Dayalı döşeli fotoğraf stüdyoları var, ama tek tük. Sonunda karar veriyor kardeşleri: Karakaş Kardeşler'in yanında yetiştiriyor kendini! Karakaş Kardeşler, Abdülhamid'in fotoğrafçısı. Yeterince ustalaşınca Abdülhamid'in fotoğraflarını çekecek. İnşallah! İnşallah!

27 Nisan 1909. Abdülhamid tahttan indiriliyor. İnsanların beti benzi soluk. Kolu kanadı kırık. Çıt çıkmıyor konakta. Ertesi gün Abdullah Bey odasından sesleniyor: Hadi gelin de çay içelim! Nereye? Banyo odasına! İnanamıyorlar. Yıllardır

yasak onlara o oda. Çekine çekine giriyorlar. Nerde fotoğraflar? Abdullah Bey duymamış gibi yapıyor. Köşesinde ilkel bir tek-sir makinesi var. Birkaç kâğıt da yerlerde. Abdullah Bey davranıyor ama kardeşlerinden biri almış bile. Okuyor. Sonra diğer kardeşlerine de veriyor. Tıs yok. Abdülhamid'in şeyh babasını her ay ziyarete geldiği konağın bir odasında, yıllarca, Abdülhamid'e karşı İttihat ve Terakki'nin bildirilerini basmış o ilkel tek-sir makinesiyle Abdullah Bey.

Neydi bu Abdülhamid düşmanlığı büyükbaba? Babanızı cuma namazlarına giderken arabada sağına oturtan Abdülhamid değil miydi? Velinimetiniz değil miydi? Okuduğunuz Hukuk Mektebini kuran o değil miydi? Siz okumaya yazmaya meraklı olduğunuz için hatırlatıyorum: Maliye'yi, Sanayi-i Nefise'yi, Ticaret'i, Mühendishane-i Mülkiye'yi, Baytar, Polis mekteblerini de o açmamış mıydı? Rüştîyeleri (ortaokul), idadileri (liseler) çoğaltan başka padişah var mıydı? Neydi bu İttihatçılık? Niyazi'ler, Enver'ler gibi dağa çıkamamak çok mu ağır gelmişti size? 23 Temmuz'da Manastır'da "Hürriyet"i ilan ettiniz; padişah da, buyrun size İkinci Meşrutiyet, dedi. 1908'di. Rahat nefes aldınız mı?

Biliyorum büyükbaba, biliyorum. Abdülhamid'in baskı rejimi dayanılmazdı. "Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" insanlar olarak önce padişahтан kurtulmak, sonra da memleketi kurtarmak için seferber oldunuz. 31 Mart. Hareket Ordusu. (Hareket Ordusu İstanbul'a gelince, neden askerlerle koruma altına aldı konakları? Evdekiler sandılar ki şeyh babalarının siyasete karışmamış olması böyle hayırlı! bir sonucu doğurmuştur. Yoksa o ordunun komutanları, sizin konağın içindeki İttihatçı olduğunuzu bildikleri için mi?) Padişah gitti. 1909'du. (Onun yerine başka padişah buldunuz.) Sonra "Halaskâr Zabitan" hareketiyle iktidar bir kez daha elinizden kaçtı. Ama sizin gibi gözünü budaktan sakınmaz vatan-severler boş durur mu? Kimmiş bu "Hürriyet ve İtilaf Fırkası?" "Bâbîali Baskını"yla yeniden dizginleri ele geçirdiniz. (Harbiye Nazırı Nâzım Paşa'yı da öldürdünüz baskında, baskın basanıdır gibi sevimsiz bir söz de o dönemden mi kaldı?) Derken Mahmut Şevket Paşa suikastı. Önce Abdülhamid

muhafeleti yok etmek için elinden ne gelirse yaptı, sonra da siz. Enver, Talat, Cemal Paşalar. Ortada kesecek baş kalmamıştı ki, Birinci Dünya Savaşı çaldı kapıyı.

Tabii ki sizi sorumlu tutmuyorum büyükbaba. Hem ben kimim ki sizi sorumlu tutabileyim? İttihat ve Terakki Fırkası'nın kötü yönetimini, yolsuzluklarını, sizden "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" olmanızı isteyen Tefik Fikret yazmamış mıydı? "Yiyin efendiler yiyin, bu han-ı iştiha sizin/Doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin." Ya Sarıkamış'ta, Allahüekber dağlarında düşmanın yüzünü görmeden, kurşun sıkmadan donmuş 90 bin çocuğumuz için ne duydunuz? Bir elinizi *Kuran*'a, bir elinizi silah üzerine koyarak bir teşkilata giriyorsunuz, çıkmanız mümkün değil ve vicdanlı bir insan olarak her yanlışı sineye çekiyorsunuz. 1-2 Kasım 1918 gecesi öbür İttihat ve Terakki önderleri ile birlikte bir Alman gemisine atlayıp yurtdışına kaçan Enver Paşa için üzüldüğünüzü hiç sanmam. Ama yurtsever de sayılsa, kötü bir senaryonun küçücük bir parçası olmak bile bir iç hesaplaşmayı gerektirir sanırım ve hiç kuşkusuz bu hesaplaşmayı kerelerce yapmışsınızdır.

Şansınız 1919 yılında güldü size. Şans mı bir ülkenin baştan aşağı yitirmek eşiğine gelmesi? İlk defa birbirini yemeden, aynı ortak düşmana karşı bağımsızlık için çalışabilmek şansı. İstanbul'da etkinlik gösteren gizli direniş örgütü "Karakol Cemiyeti". Siz de oradaydınız büyükbaba. Hiç anlatmadınız ama kardeşlerinizden kerelerce duydum: İstanbul'u haraca kesen, yüz bulmuş Rum çetelerini silahla susturmak, diğer yandan Kuva-yı Milliye'nin İstanbul kolu olarak Anadolu'ya para, silah ve cephane kaçırmak. Bana göre komitacı ruh ilk defa işe yarıyordu. "Parola vatan, işareti namus" şimdi yerine oturmuştu.

"Kutbü'l-Ârifin Gavsü'l-Vâsılın" yazılmıştı ön tarafına türbenin. Babası ve amcalarıydı. Önünden geçerken dua eder miydi büyükbaba? Bilmiyorum ama gözünün yaşarmadığından eminim. Hiç görmedim ki yaşardığını. Arnavutköy'deki evine giderdim önceleri. Denizin üstünde. Balkondaki yemekte teyzemden bahsederdi. Tam karşı kıyıda yatıyordu teyzem. Yalı-

da, Necip Fazıl Kısakürek'le uzun sohbetlere dalan, Selahattin Pınar'la kadeh kaldıran teyzem.⁵ Çengelköy'ün Nahiye Müdürü olan kocasının esnafa kestiği ceza fişlerini yırtıp atıyordu. Öldüğü gün, Çengelköy böyle cenaze görmedi, demişlerdi. Tüm resmi görevliler, halk, kepenklerini indirmiş esnaf oradaydı. Ciddi bir hanım olan annemin zıddı, ortalığı gülmekten kırıp geçirirdi. Ablasıydı ve annemle de dalga geçerdi. Benim için, piç bu, derdi. Bu kadar tatlı çocuklar olsa olsa piç olurmuş. (Piçler de büyüyünce ekşileşiyor galiba.) İşte o dünya tatlısı kızından –kırk yaşlarında uçan kızından– herhangi birinden bahseder gibi bahsederdi büyükbaba. Annemden de öyle. Ne heyecan, ne üzünc. Yaşamı boyunca tek bir sözcük, hangi vesileyle anılırsa anılsın, tek bir sözcük ağılattı onu. Atatürk! O 1.90 boyunda, yaşı doksanı çoktan aşmış adam sesini çıkarmadan, hıçkırmadan ağlardı Atatürk denince.

Konakta sevgiyle karşılamadılar büyükbabayı. Özellikle kardeşi küçük şeyhin çocukları. Sait Bey ve kardeşleri yani. Neden? Bir kere Tireli teyzelerini terk etmiş, bir Ermeni hanımla dönmüştü. Bir de, başlarının üstünde taşımalarına gerek yoktu, ailenin şeyhi onların babasıydı. Babasının büyük çocuğuydu, doğal olarak kendisine geçerdi şeyhlik, ama almadı o görevi üzerine. Ve bir gün de patladı. Kardeş çocuklarının yapay tavırlarından bıkmış olacak ki, sofaya çıktı ve herkesin duyacağı bir sesle: Ben avukatım, –kardeşlerinin isimlerini sayarak– şu kimyager, şu yönetici, şu binbaşı, şu hukuk müşaviri, şu profesör... (hepsini saymaya gerek görmedi.) Bunların babası hiçbir baltaya sap olamadı, onun için onu şeyh yaptık.

Çapkındı büyükbaba. Gençliğinde neler karıştırmıştı bilemem ama karısının (Tanti'nin) “hiç açmayalım onları” demesinden sezinlerdik. Son hatırladığım: Bir tramvaya binmiş, vatan fren yapınca (kendi ifadesine göre) düşmemek için önündeki yaşlı madama (o da Ermeni) sarılmış. (Neden o kadar adam varken o?) Kadın azarlamış, kaç yaşında adamsın, demiş,

5 Söylenti miydi, söylence mi, yıllarca anlattılar, ama elimde bir fotoğraf olmadığı için çekinceyle not düşüyorum: Hayatının en mutlu gecesiymiş; Mustafa Kemal dansa kaldırmış teyzemi, Dolmabahçe Sarayı'nda... ve ondan sonra da hiç kimseyle dans etmemiş yaşamında, o birkaç dakikanın hayali soğumasın diye.

utanmıyor musun? Altta kalır mı büyükbaba? Hanım, hanım, demiş, denize düşen yılanı sarılır.

Rakısından hiç vazgeçmedi. O, rakıyı ağızlarına koymamış konak halkının karşısına geçip içti. Bir de güzellik düşkünyüdü ki. Karısını yanına oturtur, karşısına iki torununu alır, onlara mezelerden ikram eder, sonra küçüğünü (o yaşlarda güzel olmayan Güneş'i) uzaklaştırır, büyüğüne (çok güzel olan, zamanın çentik atamadığı yüzüyle hâlâ güzel Işık'a) bakarak içerdi. Çocukların biri beş, öteki dokuz yaşındaydı.

Menderes döneminde yollar yükseltildi, asfaltlandı ve konaklar Barbaros Bulvarı'ndan geçenlerin görebilecekleri seviyede yaşamını sürdürdü. Arka bahçeye (büyükbabanın bahçesine) kilit vuruldu. Çünkü üstteki duvar o değişikliklerle çökmüştü ve zaten o kadar çok bahçe vardı ki daha. Bir gün pencereden bakarken irkildi büyükbaba. Üç çocuk girmişti bahçesine ve erik ağacına çıkmışlardı. Onun bahçesine! Her yerden erik fışkırıyordu ve kapıyı kendisi kilitlemişti ama, onun bahçesine! Pencereyi açtı, bağırmaya başladı yukarıdan. Aldırmadı çocuklar, yaşlı bir adamdı ve o inip kendilerine yetişinceye kadar nasıl olsa toparlardı erikleri. Öyle mi? Gitti, yüz yıllık camlı büfeyi açtı, Abdülhamid döneminden kalma altıpatları (revolver) özenle çıkardı, sildi, pencereye doğru yürüdü, çocuklara doğrulttu. Kıyamet koptu, çığlık çığlığa kaçmaya başladılar. (Nerden bulunur o altıpatların kurşunu?) Bir daha önünden bile geçmemeye yemin etmişlerdir. Büyükbaba mı? Balkan dağlarından yeni inmişliğin huzuruyla çöktü koltuğuna.

Hastalandı bir gün. Önce üzerinde durmadılar, ama uzadı. Yataklara düştü ve kalkamaz oldu. Kendini tümüyle yitiriyor, sonra uyanıyordu. Bir yandan doktorlar, bir yandan imamlar. Doktorları görünce inlemeye başlıyor, imamları görünce kovalıyordu. Kovalanmış imamlar huzur bulsun diye dışarıda, sofa da ilahiler okumaya başlıyor ve büyükbaba duymamak için yastıklarla kulaklarını kapatıyordu. Bir gece herkesi çağırdı. İki konak halkı... kardeşleri, kardeş çocukları, torunları... hepimiz başucunda toplandık. Zor duyulur bir sesle: Ben gidiyorum, dedi. Allah saklasın ağabeyciğim, amcacım, büyükbabacım ses-

leri. Bastırdı, ben öyle diyorsam öyledir! Suspus olduk. Sonra karısını (Tanti'yi) emanet edecek birini aramaya başladı. Önce kardeşleri, sonra yeğenleri... kime emanet ettiyse, Allaha emanet, dediler. Baktı, savsaklıyorlar. Ben aradan sıyrıldım, bağıra bağıra: Sen merak etme büyükbabacığım, Tantim bana emanet! Şöyle bir göz ucuyla baktı... ve herhalde beni de gözü tutmadı. Ertesi sabah kalktı ve altı yıl daha yaşadı.

Büyükbaba! Kaydını gökyüzüne geçirdi. Hiç kuşum yok, oralarda birilerini örgütlüyordur şimdi.

Onlar haddeden çekilmiş nezaket idiler, biz pervasız.

Onlar boğaz dokuz boğum derlerdi, biz sabırsız.

Onlar hep ayakları karada olsun isterdi, biz denize açılmak.

Onlar günah da gizli derlerdi, ibadet de. Onlar bize hayretle, biz onlara hayretle.

Onlar yeniye, biz eskiye kuşkuyla bakardık.

Onlar puhu kuşlarını, biz kırlangıçları gözlerdik.

Onlar geceyi beklerdi, biz sabahı.

Onlar unutmak istediklerini unuturlardı, biz mih gibi aklımızda tutardık.

Onlar ustalığın durulmuşluğunu severlerdi, biz acemiliğin arayışını.

Onlar kalıcı olmadığı için güzelliğe değer vermezlerdi, biz kalıcı olmadığı için güzelliğe değer verirdik.

Onlar Allah'ın işine karışılmaz, derlerdi, biz anlamaya çalışırdık.

Onlar kuyunun dibinde ne var bilinmez ki derlerdi, biz kuyunun dibinden çıkmıştık.

Onlar dirilen doğaya nasıl olsa ölecek gözüyle bakarlardı, biz ölü doğaya nasıl olsa dirilecek gözüyle.

Onlara hazır bilgiler içirilmişti ve hazmetmişlerdi, biz iğneyle kuyu kazardık.

Onlara göre her şey usul, erkân ve edep çerçevesinde olmalıydı. Bize göre şart mıydı, çocuklarımıza göre zaman kaybı, torunlarımıza göre o da ne?

Onlar saygıdeğerci.

Biz haklıydık.

Yoldan geçenler, tekrar geçenler, tekrar geçenler... Ne kalacak?

Sevişler, kopuşlar, hele o kopuşlar... Ne kalacak?

Danteller, ipekler, çeyizler... Ne kalacak?

Konaklar, köşkler, yalılar... Ne kalacak?

Tozkoparan Fırtınası, Kocakarı Fırtınası, Kırlangıç Fırtınası... Ne kalacak?

Yüzün yüzlerin içinde

Diktinse çiçek olacak

Yazdınsa kitap

Yüzün yüzlerin içinde

Sularda... o sularda

Ne kalacak

Sularda... o sularda

Önce akışın kendisi.

EK YAZI:

Sokak Çocukları / Sene 1933 Kloáarlar Kumpanyası

Bundan 59 yıl önce İstanbul'da bir adam, yangın yerlerinden, köprü altlarından çocuklar topluyordu. Topu topu beâ yıl ayakta kalabilen, bu süre içinde koruması altına aldığı 250 çocuktan 120'sini hayata kazandıran bir dernek kurmuâtu Kâzım Zafir. Yimdi bu sokak çocukları 50-60 yaâlarını sürüyorlar. Kimi memur, kimi iâçi, belki bazıları patron ya da yine kloáar...

Galata'nın meşhur sabıkâlılarından Altındış Kemal, Ekspres Mehmet, Arnavut Ali Rıza, Marmara Hasan bir sabah Çocukları Kurtarma Yurdu'nun kapısını çalıp, el pençe divan, yurdun bânisi Kâzım Zafir'in karşısına dikildiler: "Bizi de yurduna al Baba" diye yalvardılar. Ama buna imkân yoktu. Çünkü orada 12-16 yaş grubundan başıboş çocuklar barındırılıyor. "İmkânsız" cevabını alınca kloşarlar, "Olmaz tabii, çünkü biz sabıkâlıyız" diyerek oradan boyun kırdılar. Ama ertesi gün, "Bunların yaşı tutar" diyerek bir alay haytayla yeniden geldiler. Kâzım Zafir'in gözleri define bulmuş gibi parlamıştı: Bunlar tam aradığı çocuklardı. Annesiz, babasız, evsizdiler. Çoğu ağır üvey evlat yaralısydı. Bacaklar çarpık, saçlar bitli ve hepsi sigara tiryakisi.

Kâzım Zafir bu yurdu 1933 yılında yedi çocukla açmıştı: 1938'e gelindiğinde mevcudu 250'ye ulaştı. Birtakım ayak oyunları yüzünden yurt kapandığında bu çocuklardan 120'si

kurtarılmıştı! Çocuk sorunları üzerine çalışmalarıyla tanınan Kâzım Zafir, Dr. Fahreddin Kerim Gökay'ın referansıylâ devrin İstanbul Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'dan gerekli izni alarak Çocukları Kurtarma Yurdu'nu kurduğı yıllarda sokaklarda, köprü altlarında kışlaları dolduracak kadar çok "sabıkalı potansiyeli" mevcuttu. Bu yüzden Galata'da Senpiyer Kilisesi karşısındaki yurda "kurtarılacak çocuk" bulmakta hiç güçlük çekmedi.

Çocuklar, Hapishane Başhekimi İbrahim Zati Bey'in 1932 tarihli raporunda ilkelerini tayin ettiğı kurallara göre yurda alınıyordu: Verem, belsoğukluğu, frengi, kel ya da uyuz değilse ve yaşı da tutuyorsa bu çocuk artık Kazım Beyin evladı oluyordu. Yurtta kesinlikle dayak, hakaret yoktu. Belki bu çocuklar için en ağır ceza, sabah akşam günde iki kere yıkanmak mecburiyetiydi. Kahve peykelerinde, yangın kovuklarında gecelemeye alışmış "bedbahtlar" için yumuşak yatakta uyumak da bir işkenceydi. Yurda ilk gelenler, gece yarısı karyoladan inip yerde yatıyorlardı.

Havyar azdırmasa... Yemek masalarına beyaz örtü koydurması yüzünden yurt idarecileri Kâzım Zafir'i "Muşamba bunların nesine yetmez, Galatasaray'daki talebeler bile muşamba üzerinde yemek yiyorlar" diye çok eleştirdiler. Ama o aldırmadı. Yemeklerine de çok dikkat ediyordu. Bol bol ve her şey. İdareciler "İsraf oluyor" diye yine itiraz ettiler ama Zâfir biraz sinirli, "Azdırmayacağını bilsem havyar bile yedireceğim" diyerek onları susturmuştu.

Çocukları Kurtarma Yurdu'nda hiçbir suçun cezası yoktu, ama tek bir şartla: "Her şeyi itiraf edeceksin!" Yurttan kaçmanın, kumar oynamanın, hırsızlık yapmanın, hatta esrar içmenin bile cezası yoktu. Bu güvenceyle çocuklar yaptıkları her şeyi mürebbiyelere anlatıyorlardı. Mesela yolda giderken dayanamayıp bir kadının çantasını tokatlayan çocuk, akşam olup da yurda geldiğinde görevliye, o gün nasıl "eğlendiğini" anlatırken hiçbir teferruatı atlamazdı. Mürebbiye bu sırada "itirafçıyı" tamamen lakayt, hayret, hiddet ya da takdir etmeden son derece silik bir tavırla dinlemeye ve "Bir daha yapma" dahi demeden yatakhaneyle göndermeye tembihliydi. Ancak bu iti-

raflar çocuğun dosyasına yazılıyor, doğruluğu araştırılıp bu hareketin nedenleri bulunmaya çalışılıyordu. O kadar. Bu yurdun kapıcısı, nöbetçisi, bekçisi filan da yoktu. Diledikleri saatte girer çıkarlardı.

Ancak “idareciler” Kâzım Zafir’in yöntemlerinden pek hoşlanmıyorlardı. Akşam altıdan sonra sokağa çıkmaya yasak konması, 16 yaşını dolduranların derhal yurttan çıkarılması, seyredecekleri filmlerin bile önceden belirlenmesi gibi yasaklar içeren “talimatnameyi” ona kabul ettirmek için boş yere uğraştılar.

Yurda yeni gelen her çocuğun önce fotoğrafı çekilirdi. Yıkanıp paklandıktan sonra ilk haftasını mürebbiyelerin nezaretinde revirde geçiren çocuk, takip eden haftalarda ilgi alanına göre bir meslek kursuna başlatılırdı. Bunun için terzilik, kunduracılık, marangozluk atölyeleri tesis edilmişti. Mesleği çocuklara, işyerini atölyeye taşımış gerçek ustalar öğretiyordu. Kira vermiyorlar, buna karşılık yurt çocuklarını çırak olarak çalıştırıyor ama normal çırak maaşının yarısını ödüyorlardı. Çocuklar kazandıklarını yurt müdürüne verirler, buradan hıfızlık olarak çekerlerdi.

Bugün 50 ile 60 yaşlarını süren bu şanslı çocuklar, yaz geldi mi Heybeliada’ya taşınmıyorlardı. Çadır kamp, adanın en güzel plajı olan Çamlıman’ındaydı. Sabah altıda kalkılır, kısa bir jimnastikten sonra “hurra” denize girilirdi. Sonra “ti” çekilip bayrak açılır, kısa bir nasihat, kahvaltı, muntika temizliğinden sonra öğle yemeğine kadar serbest bırakılırlardı. Çocuklara göre yaz kampının en sevimsiz bölümü bir buçuk saatlik öğle uykusuydu. Halbuki onlar bu sürede kuş avlamak, ağaç taşlamak isterlerdi. Ancak kamp yöneticisi asla programdan taviz vermezdi.

Öğle uykuları, marş talimleri ve zorunlu banyolar hariç çocuklar kendi yuvalarında bile bulamayacakları bir konforda serbestçe günlerini gün ediyorlardı. Ancak bu yurttaki çalışanlar için aynı rahatlık söz konusu değildi. Kâzım Zafir’in koyduğu kurallara göre bir mürebbiye dokuz saat aralıksız çocuklarla birlikte olur, bir an olsun onları yalnız bırakamazdı. İşini erteleyemez, devredemez, işyerini asla terkedemezdi. Aksi davranan görevliler üç ihtardan sonra kapı önüne konurdu.

Bizi arayın: 169 66 80

Bugün bile örneği olmayan bu yöntemlerle birçok çocuk meslek sahibi oldu. Rüşdü, hasır iskemle imalathanesinde haf-talığı 40 liradan iş bulmuştu. İçlerinde kunduracılar, sinema makinistleri, marangozlar, mürettipler hatta dükkan sahibi olanlar çıktı. En kurnazları Yusuf, ithalatçı oldu. Seyfi ile Fethi şoför. 73 Ahmed'in İş Bankası'nda 25 lirası ve kumbarası var-dı. Recep buraya gelmeden önce yankesiciydi, şimdi PTT'de müvezzi. 60 Nihat, buzlu bademden iki kat elbise yaptı. Harp zamanı ticarete atılan Kenan ise milyoner oldu! Acaba fotoğ-raflarını yayınladıklarımızdan "kendini" tanıyan çıkacak mı? Kenan, Hasan, Sertip bizi arayın!

Kâzım Zafir yurdunu kendi yöntemleriyle ancak beş yıl idare edebildi. Başarısı, haklı şöhreti kimi "memurları" rahat-sız ediyordu. O burasını belediyeden büyük destek sağlayarak gerçekleştirmişti. Mesela Galata'daki bina belediyenindi. Tenis kortu, basketbol ve voleybol sahaları olan bahçe de belediye-ye aitti. Günün birinde Zâfir'e belediyeden bir mektup geldi: "Gayri sosyal bu çocuklar, İstanbul'un mutena semtlerinden Beyoğlu sakinlerinin mahdumlarına kötü misal teşkil etmek-tedirler. İşbu sebepten, yurdun avanesile birlikte şehir dışına çıkarılması mecburiyeti hasıl olmuştur. Gereğinin yapılma-sı rica". Kâzım Bey itiraz etti. "Bunlar dejenere değildir. Şehir hayatı içinde kalmaları eğitimin bir parçasıdır ve zarurettir" dese de dinletemedi. Bunun üzerine istifa ederek evlatlarıyla vedalaştı. Sonra bu yurdu Darülaceze'ye bağladılar. Tutmadı, ayırdılar yine olmadı. Nihayet önce Kâğıthane'ye, oradan da Beykoz'a nakledildi ve orada dağılıp gitti.

1933'ten 1938 yılına kadar faaliyet gösteren yurt, Zâfir'in elinden sökülerek alındığında 80 çocuk barınıyordu. Beş yıllık bu süre içinde buradan 250 çocuk geçti. Bunlardan 120'si toplu-ma kazandırıldı. On tanesi asla "adam olmaz" teşhisiyle yurt-tan ihraç edildi. Üçü akıl hastanesine, biri Dumlupınar Trahom yatılı okuluna gönderildi. 25 çocuk ise ailesine kazandırıldı. 21 personeli olan yurdun yıllık bütçesi 30 bin liraydı. Bu para üye aidatlarından, bağışlardan, kermeslerden, hayırsever sanatçıla-rın sergi ve konserlerinden sağlanıyordu.

O yıllar devletin Çocuk Esirgeme Kurumu henüz emekleme aşamasında olduğundan kimsesiz çocuklar tamamen korunmasızdı. Zâfir'in şahsi gayretleriyle kurulan dernek ise küçük kapasitesiyle ancak bir avuç çocuğu kucaklayabiliyordu. Bu öncü dernek de kapatılınca İstanbul'un kloşar çocukları eskiden (ve bugün de) olduğu gibi tamamen sahipsiz kaldılar.

Nokta, 21 Temmuz 1991

FOTOĞRAFLAR

Ertuğrul Tekkesi Harem Dairesi (Yukarı Konak)

Ertuğrul Tekkesi Misafirhanesi (Aşağı Konak)

Şeyh Zâfir Türbesi

İbrahim Zâfir (Sait Zafir'in babası)

*Ebülhasan Zâfir
(Abidin Zafir'in babası)*

Selim Zâfir

*Fahire, Suat, Adnan, Zâfire Hala, ?, Sait, Lütüfiye
(önde çocuklar) Meliha, Halil, ?, Rabia, Münim, ?*

Hasan Zafir

Halil Zafir

Konak

Ferit Zafır, Refika Zafır

Esmâ Zafır ve annesi Prenses Zeynep

*Hafize Zafır, Sait Zafır, Ayşe Tekand, Zâfire Zafır, Nur Zafır
(Oturânlar) Münim Zafır, Halil Zafır*

*Abdülkadir Zafir, Mehmet Ali Laga, Bekir Zafir
(oturanlar) Hasan Zafir, Abdullah Zafir,
Sadettin Ferit*

Abdullah Zafir

Kamer Zafir, Bekir Zafir

Nigâr Tekçe, Kenan Tekçe, Mediha Tekçe, Güngör Tekçe

Mediha Tekçe, Kenan Tekçe

Mediha Zafir (Tekçe)

Kenan Tekçe

Suat Zafir, Rabia Zafir, Meliha Zafir, Lütfiye Zafir, Fahire Zafir

Refika Zafir, Lütfiye Zafir, Suat Zafir

Bekir Zafir, Adnan Zafir

Adnan Zafir, Azize Zafir, Münim Zafir

Adnan Zafir, Sait Zafir, Bekir Zafir, Azize Zafir, Münim Zafir

Münim, Abidin, Fethi, Sait, Suat, Adnan (Kameriyenin önünde)

Adalet Zafir, Bedri Zafir

*Adalet Zafir, Bedri Zafir, Işık Zafir,
Güneş Zafir, Haluk Zafir*

Esmâ Zafir

Fahire Zafir

Suat Zafir

Mekki Zafir

Rabia Zafir, Fahire Zafir, Meliha Zafir

*Cemile Zafir,
Güneş Cöner,
Işıl Cöner,
Suphiye Zafir,
Bekir Zafir*

Nur Zafir, Sait Zafir, Nezih Zafir

Refika, Kâzım, Azize, Mekki, Fethi, Suat, Mediha Zafir

(Üsttekiler) Hülya, Adnan Zafir, Meral, Suat Zafir, Meliha Zafir

(Alttekiler) Haldun'un annesi (Giritli), Sait Zafir, Marika Zafir, Sabire Zafir, Lütfiye Zafir

Sait Zafir, Lütfiye Zafir, Huriye Zafir, Suat Zafir, Fahire Zafir

Arka planda konak

Suphiye Zafir

*Münim Zafir, Lütfiye Zafir, Fahire Zafir,
Azize Zafir, Kâzım Zafir, Suat Zafir
(oturanlar) Abidin Zafir, Adnan Zafir*

Ayşe Osmanoğlu

Konaktan gelin (Behiye) çıkıyor

Suat Zafir

Adalet Zafir, Necmiye Üstel, Nigâr Tekçe, Mediha Tekçe, Güngör Tekçe

Sait Zafir, Lütüye Zafir, Suat Zafir, Nigâr Tekçe

*?, Refika Tekay, Meliha Zafir, Işık Akdağ,
(Arka planda) Sabire Zafir, Feyhaman Akdağ, Ferdi Tekay*

Suna Kan

Ferahat Muhabbet Tekmen, Nur Zafir

Adalet Zafir, Güneş Cöner

Bekir Zafir, Mediha Tekçe, Behiye Zafir, Güngör Tekçe, Suat Zafir, Lütfiye Zafir, Sait Zafir, Enver Kaperman, Cemile Zafir, Nur Zafir.

Işık Akdağ, Nigâr Tekçe, Adalet Zafir, Bedri Zafir, Ahmet Üstel, Güneş Cöner, Nasri Cöner, Gül Akdağ, Güngör Tekçe

Rezzan Hürmen

Neriman Üstel, Ahmet Üstel

Ferdi Tekay, Güngör Tekçe

Işık Akdağ, Feyhaman Akdağ

*Hayrettin Üstel, Necmiye Üstel,
Ahmet Üstel*

Güngör, Güray, Pelin Tekçe

